

Woo Niine Uagɔi **Nii Luke Seveni** **Sevei lozeizuve ma woo** **mɔungiti**

Luke ná-Woo Niine Uagɔi ɔa ga Minazege Niinei zu zeve naanigoiti gila, niiti ti Yesu Kilista ná-eteai zu vaiti sugulazu. Ti gɔlagilagiti pe ti-laasei ka ga «Woo Niine Uagɔi». Ti zeveve Yesu ná-saai voluma, ti-zeve nuiti ta ga: Matiyo, Maleke, Luke ta Zan. Luke sevei geveve, é lo Yesu ná-eteai va, kele é la ɔweni naa va, é sevei geveve balaa, é lo faiti ba, niiti Yesu ná-kaladopoiti ti keeni ná-saai ta ná-buzegɛi voluma, é ɔula saai ya, sevei naa laaseigi ɔa ga Keelaiti Keewotiiti. Nu nɔpe ge la kwɛe yeegɛɔalai nii Luke ná-Woo Niine Uagɔi zeveai ma, nu la balaa kwɛe ve seveai ná, kele faagwe nu wolai boɔɔzu zolooge ma ga, tanisu seveve kona vuulɔfela (70) ɛɛɔala levegai ma, Kilista zɔɔɔga voluma.

Kee nui ɔa ga Luke, nii é ɔeni ga ɔɔɔɔɔɔɔi. Ná-seve ɔe velel ta zii wooi wo pelei, naa ɔa ɔeezu ga é ɔeni ga zunui nii kalagai. Luke ɔeni pɔ ga é Yesu ná-eteai ma vai zeve ga pagɔ, é faiti seve velel ti levegai la, naa ɔa a ke nu ɔiligaa ti kulanuma zɔɔ ná-sevei ɔalagai va (1:1-3). E la ɔeni Zuifu (Kol 4:10-14), ta é sevei geveve ga kevelei ta, nii a ke zɔiti ti la ga Zuifua, naati ti zoo gaagaaazu. Naa ɔulave keɛma kevelei zu, é Zuifuuti kee vaiti sugulazu la (1:8).

Luke ná-Woo Niine Uagɔi zu vaiti kulave ga Matiyoni ta Maleke tɔnɔiti, tɔzei faa ɔilagiti nɔ ɔa ti ti zeveai, ti zeve veleiti kulaai ga ve. Ma Woo

Niine Uagɔ savagɔiti saama Luke ɔa Zan Batisete zɔɔɔ fai wola zuviegai. Luke laaɔakpage ɔalaa suvaayegi ma vai ma (3:3; 11:4; 17:3-4; 23:34; 24:47), ɛ laaɔakpa mɔnɔ GALA falii ma (3:21; 5:16; 6:12; 11:1-12; 22:32).

Unsosu^{ve}

1. Luke nɔ-Woo Niine Uagɔi ma woo loozeigiti boge, nii ɔalaa togai ma, ɛ sevei ge, ɛ naa zugula (1:1-4).
2. Naa vɔluma, ɛ Yesu zɔɔɔ fai zugula ta velei naa gevele ɔeteni la botii gee vai ma (1:5—4:13).
3. Nɔ-Woo Niine Uagɔ woɔɔzuve kpein (4:14—21:38), botii kpein Yesu keeni, ta nɔ-laavɔɔ vaiti ɛ ti geeni, naa ve kalagiti ba ɛ ti woni, minɔ ɔa Luke naati pe sugulaai nɔ.
4. Gaagwesu gaabelaa savagɔiti su (22:1—24:53) minɔ, Yesu zaa velei, ta maaɔulu velei, ta buzege velei, ɛ gula saai ya, minɔ ɔa Luke woogaaɔelagai nɔ ga naati sugula vai.

Luke nɔ-sevei gee ungi lee vai

¹ Nu mɔinmɔin ge toozeini ga ti naama vaiti seve, niiti ti ziaai gi zaama,

² egevelei naati ti sugulaai la gi ma, niiti ma vaiti keai ti gaazu, ti ga ma zeeleiti kaite toozeizu mounpa, ta ti geai ga GALA daawooi laazeeli nuiti.

³ Naa ɔa ɛ ba, nɔ ɔalaa ge kaave ga faa vago, kpɛga vɔluma ga faiti buube ga pago, niiti ti levegai, ɛ zo toozeizu munu ma, ga ge ti zeve ɛ ma kevele vago zu, dei ɛ ga nu wolai Teyofile.

⁴ Ge naa geeve, nii a ke ɛ kwee ga kalagi niiti ɛ ti zɔɔɔgai, gaamai ve.

Zan Batisete zɔɔɔ fai laazeeli vai

⁵ Zudé masagi Elode ná-siegi zu, zalaḡa ḡula nui ta ḡeni ná, daaseigi ga Zakali, é ḡeni Aḡiya ná-zalaḡa ḡula ḡuḡui zu. Anzai ḡeni ga Aalón mavofodai zu nui ta, daaseigi ḡeni ga Elizaḡete.

⁶ Ti felego ti ḡeni ga telebo nu GALA gaazu, ti ḡoloni Maligii ná-deveiti ta ná-togiti be, peelalazu nape ge la ḡeni ti va naa zu.

⁷ Kele doun la ḡeni ti ve, toozei Elizaḡete ḡeni ga doun zolotala anzanui, tama ti felego pe ti wolozagani niina.

⁸ Yeeta, Zakali ḡeni botii ḡeezu GALA gaazu, é zolooni ná-zalaḡa ḡula ḡuḡui nono ma ḡui ma.

⁹ Ti yeeloni ba ga kpakutoomai, velel a da ḡee la zalaḡa ḡula nuiti be poloma, ga é li GALA sei velel wu, é ansansegiti gala.

¹⁰ Ansansegi ḡala ziegi zu, bebeil pe ge ḡeni eteave, ti da GALA fali.

¹¹ Maligii ná-geezugeelai gila ge ḡulani kelema Zakali ve, é lo ansansegiti ma zalaḡa ḡulazuve yeezazu velel.

¹² Zakali kaai ma, ziiḡulani ba, dualuagi looni su.

¹³ Kele geezugeelai ḡeni ma: «Mina lua, Zakali, mazolo GALA ge da-GALA falii ḡaavotega. E-anzai Elizaḡete ḡa doun zunu zolo é ve. Da daasei pee ga Zan.

¹⁴ E ḡoozu ḡa ne, é ḡoko ná-faa zu, nu moimoin ka ḡoozune solo fai zu.

¹⁵ Toḡa ḡe ga nu wola Maligii ḡaazu. E la doo bolea, ba gaazulati gani nape. Toḡa ye dee ḡoozu, daave ga Zenvu Nadagai.

¹⁶ Toḡa va volu ga Izilaye nui ma moimoin ta-GALAGI Maligii vo.

¹⁷ Toḡa ziezu Maliḡii luḡo ga GALA goo wo nui Eli ná-zenvui ta ná-zebēi, nii a ke é doun keeḡeiti zoḡozuḡete ta ti-lointi, é kololala nuiti falibo, ti zie ga telebo nuiti ta-ḡisiēi, é nuḡuseiti kevele ḡete ḡana Maliḡii ve.»

¹⁸ Kele Zakali geezuḡeelai ḡaazaḡani, é ḡe ma: «Lee ḡa ná kwēē ba ga gaama ḡana? Toḡzei ḡá ànzai ḡi wolḡazaḡaga.»

¹⁹ Geezuḡeelai gooḡaavoteni, é ḡe ma: «Nà ḡa ḡè ga Gaḡiliyēle. Nà loni GALA gaazu. E tèveḡe ga ḡè niima woo niine vaḡoi wo è ma.

²⁰ Kele tei è la laani dàawooiti da, niiti ti laa vaazu zeelizu ta-yeeḡeḡalaiti su, da ḡēēzu ga ḡoḡoi, è la zooga ḡēēzu, eyēsu niima vaiti ti laazeeli.»

²¹ Naama zieḡi zu, nuḡuseiti ti ḡeni Zakali maabḡunsu, ta ti laavḡoni ga dēbi fai GALA sei vlei wu.

²² Kulaai ma, é la ḡeni zoosu ḡēēzu ti vo. Ti gaagaani ga é kulakelema ḡaave GALA sei vlei wu. E yeni ḡoḡoyai zu, é da ḡe ti vo ga yeeiti.

²³ Yeeḡeḡalai nii Zakali maanēni ga é ke botii zu GALA sei vlei wu, naa begai ma, é ḡaleni ma ná-pelei wu.

²⁴ Naa volumna anzai Elizaḡete kogi zēḡeni. E keēni ga alu dḡolugḡ, é da loḡḡu. E ḡeni ḡēēzu ma:

²⁵ «Wele nii va, Maliḡii kea bē, é vaa bu, é unfegi ḡula ḡaazu nuiti gaazu.»

Yesu zḡḡo fai laazeeli vai

²⁶ Alugi lḡzitasēi ma, GALA ge geezuḡeelai Gaḡiliyēle leveni Galilé laa wolai ta zu, nii daa ga Nazalete,

²⁷ anzalopo beai ta ma, nii é la de zunu vaa gwee. Maazoga feni de zunui ta ve, nii daaseigi feni ga Zozefe, é feni ga Davide mavofodai ta. Anzalopoi laaseigi feni ga Mali.

²⁸ Geezugelalai leni ná-pelei wu, é ge ma: «Da ná, dei é zaala zolobgai GALA gaazu. Maligii ga è va.»

²⁹ Naama wooi Mali yigulani ba, é da bogbo gaaza ga niima laalimai voluve ga ga lee.

³⁰ Geezugelalai feni ma: «Mina lua, Mali, toozei é zaala zolobga GALA zea.

³¹ Wele, da vaazu kosegezu, è doun zunu zolob. Da daaseigi vee ga Yesu.

³² To ga wolo, é da loli ga GALAGI nii é Anii-Pe-Unda, naa ná-doun zunui. Maligii GALA ka ke ga masagi, egevelei memewola Davide feni la.

³³ To ga masadai ge eyesu go Zakobe mavofodaiti unda, ná-masadai la bega.»

³⁴ Mali feni geezugelalai ma: «Naa ga zoo é ge gale, toozei ge la de zunu vaa gwee?»

³⁵ Geezugelalai googaavoteni, é ge ma: «Zenvu Nadagai ga yei è ma, GALA nii é Anii-Pe-Unda, naa ná-zebai ga vee è ma ege niini. Naa ga é ba, doun nadagai, nii è vaazu solobsu, daasei ka ge ga GALA Doun Zunui.

³⁶ Da-wolodamai Elizaete balaa ge zunu loun gosegea polozaga siegi zu. Nii ti gea geezu ma doun zolobtala anzanui, ná-alugi lozitasiei ga é su.

³⁷ Mazolob faa nape ge la baani GALA zea.»

³⁸ Mali feni ma: «Nà ga Maligii ná-botigé nu. Naa ge bè faan, nii è bogai!» Geezugelalai zegeni koba.

Mali laali vai Elizaete ma

³⁹ Ma yeedegfalai nɔ zu, Mali wuzegeni, é li ga suvile gize yooi zu, Zuda laai ta zu.

⁴⁰ E leeni Zakali ná-pelei wu, é Elizaɔete luɔɔ.

⁴¹ Elizaɔete Mali ná-tuɔɔ gooi menigai ma, doin niikpini koozu. Elizaɔete laaveni ga Zenvu Nadegai.

⁴² E woofulani, é da ge ma: «Tuya ga è ma, é leve anzanui pe ba, tuya ga è goozu loin balaa ma.

⁴³ Gè niima undaaneɛi zɔlɔge gale, ga Màligii dee va laaliizu mà?

⁴⁴ E kaa, da-luɔɔ gooi loove nɔ feya gòizu, doin niikpige kòozu ga koozunɛi.

⁴⁵ Undaane nu ga ga de, dei è gidaaleveai ga nii Maligii bogai è ma, daa ga zeeli.»

Mali ná-guyei

⁴⁶ Mali geni ma:

«Zenvui ga Maligii wɔɔɔzu,

⁴⁷ ta zɔimaɔe laavege ga koozunɛi

Kizo Nui GALA be,

⁴⁸ mazɔɔ é wɛɛa ná-botigɛ anzanui maawɔinzuve va.

Mazɔɔ za voluma, nuɔusei pe ka ge mà undaane anzanui.

⁴⁹ Mazɔɔ Zɛbei-Pɛ-Maligii faa wolaiti keɛve bè, daaseigi nadegɛ.

⁵⁰ Ná-gaazumaawɔingai ga ná yeedegfalai gɛlagilagi pe su,

naama nuiti be, niiti ti luazu gaazu va.

⁵¹ E faa wolaiti kea ga ná-zɛbesu yeei, é naama nuiti suvazaga, niiti waso kisie geni ti ve.

⁵² E zɛbesu nuiti piliga bu, é ti volo ta-masa kpɔkpɔgiti ga,

é zɛba é maawɔin nuiti unbuzegɛ.

⁵³ E faaɔɔɔ wolaiti kea pulu nuiti be,

é naavolo nuiti zeapakai gaaɗfale ma.

⁵⁴ E ɓɔga ná-botigɛ nui Izilayɛle ɓa,
é la yeemani ná-gaazumaawɔingai ma,

⁵⁵ Abalaame ta mavofodaiti be yeenɔpe,
eɗɛvelei nɔ é minazeɗeni la ade-memɛwolani be.»

⁵⁶ Mali yɛni Elizaɓete goba alu savagɔ laawu. Naa
voluma é ɗaleni ma ná-taazu.

Zan Batisete zɔɓɔ fai

⁵⁷ Elizaɓete ná-doun zɔɓɔ siegi zeeliai ma, é
laayeini ga zunu loun.

⁵⁸ Seijnɔɗiti ta ná-nuiti ti menigai ma ga Maligii
Elizaɓete maawɔingaaɓe, ti pe ti ɗoozunɛɛni ta toun.

⁵⁹ Foloi ɓsavasiɛi, ti ɓaani doungoi lati fai ma
pelevolu. Ti ɗeni pɔ ga ti keɛɗe laaseigi ɓee ba, ti ɗe
ma Zakali.

⁶⁰ Kele dee ɗeni ti ma: «Ba, daasei ka ɗeezu ga
Zan.»

⁶¹ Ti ɗeni ma: «Nu nɔpe ge la ɗa-wolodai zu, nii
daasei ge ga Zan.»

⁶² Ti ɗeni poogiti keɛzu doun keɛɗei ma, nii a ke ti
kwɛɛ daaseigi, nii é pɔ ga ti pee ba.

⁶³ E seɓe ɗee ɗokologi ta maalolini, é seɓei ɗe ma, é
ɗe ma: «Daasei ka ga Zan.» Ti pe ti laavɔɔni.

⁶⁴ Naama ziegi zu nɔ, daaɓe laalaoni, nɛgi vie, é
tɔɔzei ga ɓɔɛa, é ɗa GALA maamuse.

⁶⁵ Dualuagi ɓɔni seijnɔɗiti pe su. Naama vaiti nɔ
ɗa ti ɗeni ga yɛpe wooi Zude ɗize yooi zu ná pe.

⁶⁶ Nu nɔpe a la niima wooi menina, é bena tɔɔzei
ga ɗisiaa su, ma nu ɗa ɓɔɗɔ gaaɓaɗa ga: «Doungoi
nuu ɗa ɓaazu ɗeezu ga nui ma begele?» Tɔɔzei
gaamazu Maligii ná-zɛbei ɗeni ba.

Zakali ná-guyei

⁶⁷ Zenvu Nadegai keɛɛɛ laaveni, Zakali ya, é tɔɔzei ga é ɗa GALA gooi wo, é ɗa ɔɛ ma:

⁶⁸ «Mamagi ɔa Maligii ve, Izilayele ná-GALAGI, mazɔɔ é weɛa ná-nuɓuseiti ma, é ti unmoɔ.

⁶⁹ Ná-botigɛ nui Davide mavofodaiti saama, é kizo nu wuzegɛa ade ve, nii daavegai ga zebei.

⁷⁰ E ná-minazegɛgi laazeelia, nii é puuni kaite wɔɔwɔɔ

daawoo wo nu nadegaiti da, ti bo ga:

⁷¹ Toɔa ade ɔizo, é ade ɔula ade zili nuiti zea, ta niiti kpein ti ade wɔinzegezu.

⁷² Ná-gaazumaawɔingai ɔana é keɛzu ade-mɛmɛwolani be,

é zoloo ná-minazegɛ nadegai ma.

⁷³ Minazegɛ konai nii é boni ade-mɛmɛwola Abal-aame ve,

é naa zu vai ɔɛa ade ve,

⁷⁴ ga kpega voluma ga ade unmoɔ, é ade ɔula ade zili nuiti zea,

dualua ge mina ɔɛ ade va, ade dɛbi,

⁷⁵ ade ɔɛ gaazu ga nu nadegaiti ta telebo nuiti, ade-zii ma voloi pe su.

⁷⁶ Da ma, dei è ga dòin,

è-laasei ka ɔɛ ga GALA nii é Anii-Pɛ-Unda, naa laawoo wo nui.

Mazɔɔ ɗa ɔa è vaazu ziezɔ Maligii lugɔ,

è ná-peleiti suɓɛɛ be.

⁷⁷ Nii a ke, è dɛɛ ga ná-nuɓuseiti ga GALA ka ti ɔizosu,

é ti zuvaaye ga ta-ɔotoiti.

⁷⁸ Naa ɔa ɔulazu ada-GALAGI ná-gaazumaawɔingaa wolai zu,

naa maavele ga foloi wuzeggezu la geezuve, é va é tuyai loo ade ve.

⁷⁹ Nii a ke é volo naati be,
niiti ti zeini kpidii zu ta saai ma niinigi wu,
ga é lo ade lugó ziilei pelei ma.»

⁸⁰ Doungoi gfeni wóolozu, ta da ve sebei va zenvui zu. Naa vóluma, é zeini tevebai zu, eyesu naama voloi zeeli, yeei é gfulani la kelema Izilayele nuiti be.

2

Yesu zóló fai
(Matiyo 1:18-25)

¹ Naama ziegi zu, masagi Sezaal Oguste devei veeni ga keni daasei sevei ge ná-masadai zu ná pe.

² Daasei seve mǎungi gfeni ga naa, nii é gfeni. Naama ziegi zu Kiliniyuse ga é gfeni ga Siili you gundigii.

³ E se gilagilagi pe ge gfeni liizu daaseigi zeve vai ma, to bógoi sóló taai zu.

⁴ Zozefe balaa zegeni Nazarete taazuve, Galilé yooi zu, é le Zudé yooi zu, Davide ná-taazuve, ve ná laa ga Beteleyeme, mazóló é gfeni ga Davide mavofodai ta, ta ná-pele wu nui ta,

⁵ nii a ke ti-laaseigi zeve ta Mali, nii maazoga gfeni de be, kogi ma.

⁶ Siegi zu ti gfeni ná la, naa ná-doun zóló yeedegalai zeelini.

⁷ E ná-doun zunu mǎungi zólóni. E maaveleve- leni, é da toganiiti daami anijakai ta zu, mazóló ti la gfeni laazu zólóni ween laazuve velel wu.

Baala make nuiti ta geezugelaiti

⁸ Baala make nuiti ti ɣeni naama yooi nɔ zu, ti ɣeni dɔbɔi zu, ti da ta-logani bulugiti make kpidii.

⁹ Maligii ná-geezugelai gila ge ɣulani ti ve kelema. Maligii ná-lebiyai voloni ti-maagoolii zu. Ti wola luani.

¹⁰ Kele geezugelai ɣeni ti ma: «À mina lua, mazɔɔ woo niine vago ɣa gè daazeelizu wo ma, nii é vaazu ɣeezu ga nuɓuseiti pe ta-ɣoozune vaa:

¹¹ Tɔɔzei za Davide ná-taazuve, Kizo Nui zɔɔga wo ve, nii é ga Kilista, Maligii.

¹² Nii é ɣeezu ga poogi wo ve, naa ɣa ga: Wa doun zɔɔga niinei ɣaazu, maavelevelegai, é laani toganiiti daami anɪnakai ta zu.»

¹³ Gaamago nɔ, geezugela bulugi vaani, é ɔ geezugelai va, ti da GALA maamuse, ti da ɣe ma:

¹⁴ «Lebiyai ɣa GALA be geegɔlɔgi unga munu, ziilegi ɣe zooi ma, nebe nuiti be!»

Baala make nuiti ti lɪi vai Beteleyeme

¹⁵ Geezugelaiti ti zegeai ma ti ɣoba, ti ɣale ma geegɔlɔgi zu, baala make nuiti ti ɣeni ɔɔɔ ma: «Ade li Beteleyeme, ade naama vai ɣa, nii keai, nii Maligii deai ga adeye.»

¹⁶ Ti liini ga gaazuvile, ti Mali ta Zozefe ɣa, naa ve doun jɛgi va, é laani toganiiti daami anɪnakai ta zu.

¹⁷ Ti kaai ma, ti naa kpein sugulani, nii é woni ti ma, é vile dounɔgo va.

¹⁸ Zɔiti kpein ti ɣeni ti-wooi menisu, naati pe ti laavɔni ga naama woiti, nii baala make nuiti ti ɣeni bosu ti ma.

¹⁹ Kele Mali mu ge ɣeni ti pe makesu yiimave, é da ɣisie su ga gola.

²⁰ Baala make nuiti ti ɟaleni ma, ti ɗa GALA ɗɛbi, ti ɗa maamuse, mazɔɔ nii ti menini, ti ka, naa zolooni naa ma, nii é woni ti ma.

Yesu ɟalivaa vai GALA ma

²¹ DOUNGOI lati yee zeeliai ma pɛɛvolu, foloi ɓasavasiei, ti daasei pɛɛni ga Yesu, daaseigi nii geezuɟeelai pɛɛni ba, aisa dee va kogi zeɟe.

²² Yeeɟeɟalai zeeliai ma ga ti ɓɔɟɔ ɲade, eɟɛvelei seveai la Moize ná-tɔgi zu, ti liini ga dOUNGOI Zeluzalɛme ga ti kaliva Maliɟii ma.

²³ Mazɔɔ seveve Maliɟii ná-tɔgi zu ga: «Doun zunu mOUNGI kpein ka ve Maliɟii ve.»*

²⁴ Ti zalaɟai ɓalaa kulani, eɟɛvelei seveai la Maliɟii ná-tɔgi zu ga: «kpumago felegɔ, ɓaa poopɔ kpokpa felegɔ.»†

Simiyɔn GALA mama fai Yesu ná-faa zu

²⁵ Zunui ta ɟɛni Zeluzalɛme, daa ga Simiyɔn. E ɟɛni ga telebo nu, é ɗa lua GALA gaazu va, é ɟɛni Izilayɛle ɟaanɛɛɛ vai maaɓɔunsu kitogi zu. ZENVU Nadegai ɟɛni ba.

²⁶ ZENVU Nadegai ɗɛni la ga é la zaa, kɛni a Kilista ɟaana, nii Maliɟii tevegai.

²⁷ ZENVU Nadegai loni tuɟɔ, é li GALA sei veleɪ wu. Siegi zu Yesu zɔɔ nuiti ti vaani la ga doun ɲegi ga ti naa ɟe be, nii tɔgi bogai,

²⁸ Simiyɔn daani yeezu, é GALA maamuse, é ɟe ma:

²⁹ «Maliɟii, ɗa-minazɛɟegi laazeelia niina, ɗa-wotigɛ nui ye ná niina, é li ziileigi zu.

³⁰ Mazɔɔ gàazuve kizogi ɟaa, nii è tevegai,

* **2:23 2:23** Egz 13:2, 12, 15. † **2:24 2:24** Lev 12:8.

³¹ nii é kɛvɛle ɔɛɛai ga nuɔuseiti pɛ ti ka.

³² Tɔ ɔa é ga wozakalagi, é faaɔaɔgai ve zii ɔiligiti be,

é ɔe ga lebiyai ɔa-nuɔuseiti be, Izilaye le nuiti.»

³³ Deeni ta kɛɛɔe ti laavɔɔni ga naa, nii é ɔeni wosu ná-faa zu.

³⁴ Simiyɔn tuya looni ti ve, é ɔe doun dee Mali ma: «Sugwɛɛ ga doundoi nii levege ga é ɔe ga Izilaye le nui ma mɔinmɔin too zabui, ɔaa tanigaa wuzegɛ zabui. Toɔa ɔe ga poogi nii nuiti ta sakpe,

³⁵ koozu ɔisieɪ niiti ti loɔɔuai nui ma mɔinmɔin ziima, naa ɔa ɔula keɛma. Da ɔɔɔi mu, è-yii ɔa ɔe ege ɔɔa zɔkpɔi a baaɔota.»

Ane GALA mama fai Yesu ná-faa zu

³⁶ GALA goo wo anzanui ta ɔalaa ɔeni ná, daa ga Ane, é ɔeni ga Fanuwele ná-doun anzanui, Aseel wolodamai ta ɔeni de. E wɔɔzaɔani niina, kona ɔɔfelai voluma nii ti kɛeni va ta sinigi ná-anzalopo ziegi zu.

³⁷ E yɛni poanzayai zu, é kona vuulɔsava maazu naanigɔ (84) zɔɔɔ. E la ɔeni zegɛzu pɛ GALA sei vɛɛi wu, kpidi vɛɛ folo va é ɔeni GALA deɔizu ga zu sogai ta GALA faliiti.

³⁸ Tɔ ɔalaa é vaani naama yeeɔeɔalai nɔ zu, é tɔzei ga GALA maamusea, ta é ɔa doundoi ná-fai laazeeli naama nuiti pɛ ma, niiti ti ɔeni Zeluzaleme ná-unmɔɔgi maaɔɔunsu kitogi zu.

Ti ɔalema vai Nazalete

³⁹ Yesu zɔɔɔ nuiti kpegai ma ga Maliɔii ná-tɔgi ná-devei zu vaiti pɛ ke, ti ɔaleni ma Galilé yooi zu, ta-laazuve Nazalete.

⁴⁰ Doungoi ɣeni wɔɔɔzu, sebei da baɔɔ. Daaveni ga ɣimalai, GALA ná-zaalai ɣe ma.

Yesu ɣee vai GALA sei vɛɛi wu

⁴¹ Kona-o-kona Yesu zɔɔɔ nuiti ti ɣeni liizu Zeluzalɛme Pake fetii zu.

⁴² E kona puugo maazu felegɔi (12) zɔɔɔgai ma, ti pe ti liini, eɣevɛɛi nɔ fetii ma vai ɣeni ɣeezu la pɔɔma.

⁴³ Feti voloiti kpegai ma, ti pele zoni ga ti ɣale ma, kɛɛ zunu lounɔi Yesu yɛni Zeluzalɛme, sɔɔɔ nuiti ti la looni ga naa.

⁴⁴ Ti ɣeni ɣisizu ga toɣa ti-zieɔɔɔiti polu, ti folo ɣila sie woni, ti da gaizie ta-nuiti ta ti-ɣaazuɣweɛgiti saama.

⁴⁵ Kɛɛ ti la ɣeni kaani, eyɛsu ti ɣale ma volu Zeluzalɛme, ti da gaizie.

⁴⁶ Foloi zavasiɛi ti kaani GALA sei vɛɛi wu, é zeini kalamɔinti saama, é da woilo ti-woo ma, é da ti ɣaazaɣa.

⁴⁷ Zɔiti pe ti ɣeni goomenisu, ti laavɔɔni ga ná-kelegelegi, ta gooɣaavotegi niiti é ɣeni ti veezu.

⁴⁸ Sɔɔɔ nuiti ti kaai ma, ti laavɔɔni ga gola, dee ɣe ma: «Dòun, lee ɣa è kɛai ga giye? Gi yili ɣea zoolɛzu, gá è-ɣee gi da è ɣaizie.»

⁴⁹ E ɣeni ti ma: «Lee vaa zu wo ɣea gàiziezɛ? Wo la suɣweɛni baa ga kɛni gè ɣe Kɛɛ ná-peɛi wu?»

⁵⁰ Kɛɛ ti la ɣeni ná-kpɛi naa ɣaagaani, nii é ɣeni bosu ti ma.

⁵¹ E vilɛni ti volu, ti yei, ti li Nazalɛte. E ɣoloni ti vɛ. Dee ɣeni naama vaiti kpein makesu ɣisu.

⁵² Yesu ɣeni wɔɔɔzu, é da li luɣɔ ɣimalai zu, ná-fai da li ga nɛa GALA ta nuiti bɛ.

3

*GALA keelai Zan Batisete
(Matiyo 3:1-12;
Maleke 1:1-8;
Zan 1:19-28)*

¹ Tiðeel Sezaal ná-masadai ma gona puugo maazu loolugoi (15) ma, siegi zu Ponse Pilate gēni zeini la Zudé unda, Elode gēni ga Galilé masagi, keegeloin Filipe da masadai ge Itulé ta Talakonite unda, Lisaniyase ga Aðilene masagi,

² Ane ta Kayife ti gēni ga zalaða gula gundiði wolaiti. Naama ziegi no zu, GALA ge boeni Zakali ná-doun zunui Zan vo tevebai zu.

³ E liini Zuluden maafoolii zu ná pe, é da GALA daawooi laazeeli, é da ge ma: «À wo-zie velel maavalibo, wo batize, naa ga a ke wo zuvaaye ga wa-gotoiti.»

⁴ Uele gana naama wooi laazeelini la, nii seveai GALA goo wo nui Ezayi ná-sevei zu ga:

«Nui ta ga bainsu tevebai zu, é da ge ma:

«A Maligii ná-pelei ðete be.

A ná-pele goiti sole.

⁵ Petugiti pe daa ga vaazu vesu,

gize gaafuozagiti ta gize goiti pe ta golo, ti gaa ge soli,

pele zuðilikpiligiti ta vaazu zolesu,

pele zuðufuza kuðuzagiti maa ga loun seinsein.

⁶ Naazu ese pe ka kizogi vete, nii GALA ge feezu.»*

⁷ Bebe wolai nii é gēni vaazu Zan vo be batize fai ma, é gēni geezu ti ma: «Peegaali zuwuzuiti! Be ga

* 3:6 3:4-6 Eza 40:3-5 boge é zoloo Geleke woo zewe wolomai ma.

é wo ɟalaga ga wo vela GALA ná-ziiɟaawanai va, é vaazu?

⁸ A kɛɛwotiiti kɛ, niiti ti dɛɛzu ga wo wo-zie velel maavaliboga. A mina bo yiimave ga: «Ada ga Abalaame mavofodaiti.» Mazɔlɔɔ gè bo wo ma, zobogi ɟa GALA bɛ, é kɔtui niiti falibo ga Abalaame mavofodaiti.

⁹ Zoovei laa ɟana vɔlɔ gulu zapeiti ba. Gulu nɔpɛ, é la gwaa vago wosu, naa ɟa leve ga, é vili abui zu.»

¹⁰ Bɛbɛi ɟɛni Zan ɟaazaɟasu, ti ɟɛ ma: «Leeni ɟa gá kɛ mu?»

¹¹ E ɟɛni ti woɔɟaavotesu, é ɟɛ ti ma: «Zɔi segewuzegɛ felegɔ zea, é gaagwɛ ti yɔɟɔzu ta zɔi ta la zea. Zɔi balaa ɟɔnɔgi zea, naa kɛ ɟana tɔ balaa.»

¹² Mulu zo nuiti balaa ti vaani ti batize fai ma. Tiya balaa ti gaazaɟani, ti ɟɛ ma: «Kalamɔn, lee ɟa gá kɛ?»

¹³ E ɟɛni ti ma: «À mina ta la naa ma, nii deveai.»

¹⁴ Salavusuiti balaa ti gaazaɟani, ti ɟɛ ma: «Gá ma, lee ɟa gá kɛ?» E ɟɛni naati ma: «À mina wali ɟula nu ya ga zeeɟaaba, baa wo va zɛɛ vɛɛ nu ma, wo-zalai wo yiilei.»

¹⁵ Nuɓusei pɛ ge ɟɛni maaɓɔungi wosu kitogi zu. Eɛ pɛ ge ɟɛni ɓɔɟɔ ɟaazaɟasu ga ni Zan lei, é va ɟɛ ga Kilista.

¹⁶ Zan ti pɛ gooɟaavoteni, é ɟɛ ti ma: «Nɔn, nà wo batizesu ga ziei, kɛɛ zɔi é vaazu nɔn poluma, sebei wɔɔlɔvɛ nɔnɔi va. Gè la vɔlɔ kula ɟɛɛni su ga gè va ná-savala galuiti daavie. Tɔn, toɟa wo batize ga Zenvu Nadagai ta abui.

¹⁷ Ná-sepɛgi ɟa zoni zea, ga é ná-molo loɟazuve ɓalesu, é moloi ɟaale ba, é pu ná-molo ɟotai zu, kɛɛ toɟa molo ɟavai ɟala abui zu, nii é la zaa eyɛsu pɛ.»

¹⁸ Uele ɣana é ɣɛni Woo Niine Uagɔi laazeelizu la nuɓuseiti ma ga tɛnɛ gooi taɣiliga.

¹⁹ Tama Zan zeliloni masagi Elɔde ma, tɔɔzei kɛɛɣɛloin anzai Elɔdiade zeɣe vai va bɛ ga anza, ta ná-faa ɲɔu mɔinmɔingiti faa zu, niiti é ti ɣɛni.

²⁰ E ta vɛɛni zɔɔma vaa ɲɔi mɔtaiti pɛ ba, ga é Zan zoni, é pili kasoi ɣa.

*Yesu batize fai
(Matiyo 3:13-17;*

Maleke 1:9-11)

²¹ Tei nuɓusei pɛ ge ɣɛni batizesu, Yesu ɓalaa batizeni. Kɛai ma GALA falizu, geegɔɔɔgi laalaoni,

²² Zenvu Nadagai yei ma, poopogi ɓusei ɣɛvelei zu. Wooi ta ɣulani geegɔɔɔgi zu, é ɣɛ ma: «Da ɣa è ga nɛɛbɛ Loun Zunui, da gɔla yiilaazu.»

*Yesu mɛmɛwolani ta-zɛvɛi
(Matiyo 1:1-17)*

²³ Yesu kona vuusavago (30) ɣɛɣala zɔɔɔni niina, siɛgi zu é ná-botii lɔɔzeini la. Uelei nuiti ti laani la da, é ɣɛni ga Zozɛfe ná-doun zunui, ɢeli ná-doun zunui,

²⁴ Matate ná-doun zunui, Levi ná-doun zunui, Meleki ná-doun zunui, Yanayi ná-doun zunui, Zozɛfe ná-doun zunui,

²⁵ Matatiyase ná-doun zunui, Amɔse ná-doun zunui, Naɣuume ná-doun zunui, ɛsɛli ná-doun zunui, Nagayi ná-doun zunui,

²⁶ Maate ná-doun zunui, Matatiyase ná-doun zunui, Semeyɛn ná-doun zunui, Zozɛke ná-doun zunui, Yoda ná-doun zunui,

²⁷ Yoḡanan ná-doun zunui, Lesa ná-doun zunui, Zoloḡaḡele ná-doun zunui, Seyalitiyele ná-doun zunui, Neli ná-doun zunui,

²⁸ Mēleki ná-doun zunui, Adi ná-doun zunui, Kozame ná-doun zunui, Eḡemadame ná-doun zunui, Eel ná-doun zunui,

²⁹ Yesu ná-doun zunui, Eliyezēel ná-doun zunui, Yolime ná-doun zunui, Matate ná-doun zunui, Levi ná-doun zunui,

³⁰ Simiyōn ná-doun zunui, Zuda ná-doun zunui, Zozēfe ná-doun zunui, Yoname ná-doun zunui, Eliakime ná-doun zunui,

³¹ Meleya ná-doun zunui, Mēna ná-doun zunui, Matata ná-doun zunui, Natan ná-doun zunui, Davide ná-doun zunui,

³² Izayi ná-doun zunui, Woḡēde ná-doun zunui, Boaze ná-doun zunui, Sala ná-doun zunui, Naason ná-doun zunui,

³³ Aminadaḡe ná-doun zunui, Adamin ná-doun zunui, Aalini ná-doun zunui, Ḡēselon ná-doun zunui, Pelēze ná-doun zunui, Zuda ná-doun zunui,

³⁴ Zakḡḡe ná-doun zunui, Izaake ná-doun zunui, Abalaame ná-doun zunui, Tela ná-doun zunui, Naḡḡol ná-doun zunui,

³⁵ Seluge ná-doun zunui, Leyu ná-doun zunui, Pelēge ná-doun zunui, Eḡēel ná-doun zunui, Sala ná-doun zunui,

³⁶ Kayiname ná-doun zunui, Aalafakesade ná-doun zunui, Sēme ná-doun zunui, Nowe ná-doun zunui, Lemēke ná-doun zunui,

³⁷ Matuzalēme ná-doun zunui, Enḡke ná-doun zunui, Yelēde ná-doun zunui, Maleleyele ná-doun zunui, Kenan ná-doun zunui,

³⁸ Enḡse ná-doun zunui, Sēte ná-doun zunui,

Adama ná-doun zunui, GALA ná-doun zunui.

4

Tɛgai nii é zeelini Yesu ma

(Matiyo 4:1-11;

Maleke 1:12-13)

¹ Yesu laavega ɣɛni de ga Zɛnvu Nadegai, é zeɣe Zuludɛn. Zɛnvu Nadegai loni tuɣɔ, é lii la tevebai zu.

² E kɛɛni ná ga folo vuunaanigɔ (40), Inɛgi ɣɛni tɛɛzu ga. E la ɣɛni daami nɔpɛ boni naama voloiti su. Naati tevegai ma, pului soni.

³ Inɛgi ɣɛni ma: «Tɛi è ga GALA Doun Zunui, devei ve kɔtui nii ya, é valibo ga bului.»

⁴ Yesu gooɣaavoteni, é ɣɛ ma: «Sɛvɛvɛ GALA Sɛvɛi zu ga: «Nui la zɛnvui woga ga daamianigi nɔ.»*»

⁵ Naa vɔluma, Inɛgi liini la ada ɣaaɣoozagi ta, é eteai zu masadai pɛ dɛɛ la, yeedɣɣala buɣa ko nɔ laawu,

⁶ é ɣɛ ma: «Nà niima masadaiti pɛ ma zobogi ta ma lɛbiyaiti pɛ fe è ya, mazɔɔɔ ti pɛ puuve zèezu, ta nà zoo feezu nu nɔpɛ zea, nii a nɛ bɛ.

⁷ Ni da nɔkɔna bù, ti pɛ ka ɣɛ ga dɔnɔ.»

⁸ Yesu gooɣaavoteni, é ɣɛ ma: «Sɛvɛvɛ GALA Sɛvɛi zu ga: «Nɔkɔ Maliɣii da-GALAGI wu, tɔ ɣila kpe nɔ ɣa da dɛbi.»†»

⁹ Naa vɔluma, Inɛgi liini la Zeluzalɛme, é pile GALA sei vɛlei ungavɛ, é ɣɛ ma: «Tɛi è ga GALA Doun Zunui, zeɣe vɛ, è vili bu,

¹⁰ mazɔɔɔ sɛvɛvɛ GALA Sɛvɛi zu ga: «Toɣa devei ve ná-geezugeelaiti zea da-vaa zu, ga ti ɓaa è maazu.»‡

* 4:4 4:4 TSV 8:3. † 4:8 4:8 TSV 6:13. ‡ 4:10 4:10 Guy 91:11.

¹¹ Bogε balaa ga: «Ta è la yeezu, nii a κε è-ḡḡḡi mina zīgā kṑtu va.»§»

¹² Yesu gooḡaavoteni, é ḡε ma: «ΣΕΥΕΥΕ GALA ΣΕΥΕΙ zu ga: «Mina Maligīi da-ḠALAGI zuḡḡḡ.»*»

¹³ Inεgi βega vɔluma ga tε ga, é maagḡoozani ba, eyεsu yeeḡεḡala ḡili.

Yesu ná-botii ləzei vai Galilé

(Matiyo 4:12-17;

Maleke 1:14-15)

¹⁴ Yesu ḡaleni ma Galilé yooi zu, Zenvu Nadegai ná-zεbei ba. Tḡḡi ḡulani zou yḡḡḡzuvε miná.

¹⁵ E ḡeni kalagi wosu GALA dεbi vεleiti bu, εσε pe ge ḡeni dεbizu.

Nazalete nuiti ti ḡελε vai Yesu va

(Matiyo 13:53-58;

Maleke 6:1-6)

¹⁶ E liini Nazalete, vε é kulasui woni ná. Dooḡo foloi é lεeni GALA dεbi vεlei wu, vεlei nṑ é ḡeni κεεzu la pṑloma. E wuzεḡeni ga é GALA daawooi ná ta ḡala.

¹⁷ Ti GALA goo wo nui Ezayi ná-sεvεi veeni zea. E suvieni, vε sεvεai ná ga:

¹⁸ «Māligīi ná-Zenvui ḡa bà, mazṑlṑ é ḡulṑ nadegai ziεvε mà, nii a κε ḡε Woo Niine Uagṑi laazeeli bala nuiti ma. E tεvεḡε ga ḡε unmṑṑ fai wo kṑṑ luṑiti ma, ḡε gaazugṑole nuiti gaazuzεḡema vai wo ti ma, niiti ti suziḡaai laawu, ḡε yeeβε naati ba, ti ḡε βḡḡḡ yeema.

§ 4:11 4:11 Guy 91:12. * 4:12 4:12 TSV 6:16.

19 Gè Maligfii ná-faabɔɔɔ ɖɛɛ ɖonagi ma wooi laazeeli.»[†]

20 Naa voluma Yesu sevei maaɖilini, é fe botigɛ nui ya, é li, é ze. Niiti pɛ ti ɖɛni GALA dɛbi vɛɛi wu, ti pɛ ti ɖaazuloni ba.

21 E zɛba é ɖɛ ti ma: «GALA Sevei zu wooi nii wo menigai, é vilega su, za.»

22 Ti kpein ti zeele wooi woni ná-faa zu. Ti laavɔɔni ga woo nɛnɛgiti, niiti ti ɖɛni ɖulazu da, ti da ɖɛ ma: «Kɛɛ Zozefe ná-doun zunui ɖa, kɛɛ?»

23 Yesu ɖɛni ti ma: «Wa vaazu niima vaalaalii wosu mà nɔ ti: «Dɔɖɔtɔlɔi, ɔɔɔ ɖɛɛna.» Naa volu wa ɖɛ mà: «Fai niiti gi menigai ga è ti ɖɛvɛ Kapɛɛlenawume, naa ta ɖɛɛna è ɔɔɔ yooi zu.» »

24 E ɖɛni ti ma volu: «Gè bo wo ma ga gaamai, GALA goo wo nu nɔpɛ ge la da ga zeezeibu zɔɔɔ kpɔɔ yooi zu.

25 Gè bo wo ma ga gaamai, poanzai mɔinni Izilaye yooi zu Eli ná-yeɛɖɛɖalɔi, siɛgi zu geɛɖɔlɔgi laaɖuluni da kona savago alu dɔzita laawu, pulu wolai zɛba é loo zooi ɖa ná pɛ.

26 Kɛɛ GALA ge la ɖɛni Eli leveni tanɔpɛ pɔ bɛ, kɛni poanzai nii é ɖɛni Salepɛta, Sidɔn yooi zu.»[‡]

27 Gee nui balaa mɔinni Izilaye yooi zu, GALA goo wo nui Elizé ná-yeɛɖɛɖalɔi, kɛɛ tanɔpɛ ge la ɖɛni ɲadeni, kɛni Siili yooi zu nui Naaman.»[§]

28 Niiti pɛ ti ɖɛni GALA dɛbi vɛɛi wu, ti naama wooi menigai ma, ti pɛ ti yiigulani ga gola.

[†] 4:19 4:18-19 Eza 61:1-2 bogɛ é zoloo Gɛɛke woo zɛvɛ wɔɔɔmai ma.

[‡] 4:26 4:26 Wɛɛ vɛ: 1Ma 17:8-16. § 4:27 4:27 Wɛɛ vɛ: 1Ma 5:1-14.

²⁹ Ti wuzegeni, ti da zɔɔ ba, ti kula taai va, ti liini la gize zɛɛgi ɔa, nii ta-laai loga ɔeni de ma, nii a ke ti daavili, ɛ loo bu.

³⁰ Keɛ ɛ leveni ti zaama, ɛ da li.

Yesu ine su nui ɔede fai

(Maleke 1:21-28)

³¹ E liini Galilé laa wolai zu, nii daa ga Kapɛɛɛnawume. E ɔeni nuiti kalasu dooɔo foloi,

³² nuiti ti wola laavɔɔni ga ná-kalabo pelei, tɔɔzei ɛ ɔeni bɔɛzu ga zobogi.

³³ Zunui ta ɔeni GALA debi vɛɛi wu, nii kɔzɔba yenvui ɔeni su. E kpee looni, ɛ ɔe ma:

³⁴ «Ee, Nazarete nui Yesu, da-vaa bɛgele ɔa ɛ gá-vaa zu? E vaavɛ gi undaavilisu baa? Gè è ɔwɛni, da ga GALA ná-Nu Nadegai!»

³⁵ Yesu devei veeni zea ga sebei, ɛ ɔe ma: «É vɔ, ɔula zunui tɛi su!» Inɛgi zunui loai ma ti zaama, ɛ ɔulani su, ɛ la faa ɲɔu nɔpɛ keeni la.

³⁶ Eɛ pɛ daavɔɔni, ti da bɔɔɔ ɔaazaɔa ga: «Wooi ma zii bɛgele ɔa ga nii? Toɔa kɔzɔba yenvuiti devezu ga zobogi ta zɛbei, naati ti da ɔula nuiti su.»

³⁷ Maawooi ɔeni ziezu ná maagoolii pɛ su.

Yesu seebɛ nu mɔinmɔin kedɛ fai

(Matiyo 8:14-17;

Maleke 1:29-34)

³⁸ Yesu ɔulaai ma GALA debi vɛɛi wu, ɛ liini Simon ná-pelei wu. Kɔɔkpadiima wolai ɔeni Simon mɔɛin va, ɛ laani. Ti Yesu maanɛɛɛni ga ɛ fai ta ɔe naa vɛ.

³⁹ Yesu zelɛni maazu, ɛ devei ve ga kɔɔkpadiimai zegɛ ba. Kɔɔkpadiimai ɔaayeini. Gaamago, an-zanui wuzegeni, ɛ tɔɔzei ga ɛ da ti maalevebo.

⁴⁰ Foloi liai ma, niiti seebe nuiti ti ɣeni ti ya ta-velɛiti bu, seebe laalitaaligiti ti va, ti vaani ga naati po. E yeelaani ti ɣilagilagi pe ma, e ti valo.

⁴¹ Inegiti balaa ti ɣeni ɣulazu nu moinmoin su, ti da kpeeɪ loo, ti da ɣe ma: «Da ga GALA Doun Zunui!» Kele e ɣeni devei veezu ti ya ga sebei, e la ɣeni vaazu bu, naati ti va boe, mazolo ti ɣeni kweeni ga to ɣa e ga Kilista.

*Yesu GALA daawooi laazeeli vai
(Maleke 1:35-39)*

⁴² Geelaalaogai ma, e ɣulani, e li tevebai zu. Bebe wolai vileni, e da gaizie. Ti kaai ma, ti ɣeni po ga ti suzo, e mina zefe ti va.

⁴³ Kele e ɣeni ti ma: «Kenɪ ge GALA na-masadai ma Woo Niine Uagɪ laazeeli balaa zooma laaiti su, tebe ungi ɣana.»

⁴⁴ E ɣeni GALA daawooi laazeelizu GALA debi velɛiti bu, Zude yooi zu.

5

*Yesu na-kaladopo mɔungiti toli fai
(Matiyo 4:18-22;
Maleke 1:16-20)*

¹ Yeeta Yesu ɣeni loni Zenezalɛte boigi laave, bebei ɣeni zoazu boɔɔ va maagoolii zu, ti va woilo GALA daawooi ma.

² E kein felego ɣaani kpoigi ɣobave, kale bee nuiti kulaai ti zu, ti da ta-lumɔiti gba.

³ Yesu leeni keingi gila su, nii e ɣeni ga Simon nonɔi. E naa maanɛnɛni ga naa keingi tago maagooza kakei va. Naa vɔluma e zeini keingi zu, e tozei ga bebei ɣalaga.

⁴ Kpegai ma ga kpɔɛi zuɖula, é ɖɛni Simon ma: «Li ga da-ɖeingi zie zaamavɛ, wo wa-lumɔiti pili ziei wu, kale ɔɛɛ vai ma.»

⁵ Simon goɔɖaavoteni, é ɖɛ ma: «Kalamɔn, gi botii ɖɛɛvɛ kpidii nɛgɛɛin daawu, gila ani nɔpɛ soni. Kɛɛ nà losu è-wooi ma, gè tumɔiti pili ziei wu.»

⁶ Ti tumɔiti piligai ma ziei wu, ti kale mɔinmɔin soni, tumɔiti ti tɔɔzei vɔɔ ga valia ga.

⁷ Ti ta-wotigɛnɔɖɔiti tolini ga yeeɔɔɖa, niiti ti ɖɛni keingi ɖilagi zu, ga naati ti va, ti kpɔba ɖɛ ti vɛ. Naati ti vaani, ti kein felegɔi pɛ daave, kalei mɔin vele ma keingiti ti ɖɛnina lɔɔzu ziei wu.

⁸ Simon Piyɛɛ miná ɖaai ma, é vilɛni niibigɔ Yesu ɖɔɖɔwu, é ɖɛ ma: «Maagooza bà, Mɔliɖii, tɔɔzei nà ga kotoba nu.»

⁹ Mazɔɔɔ, ta bɔɔlaiti ti wola luani, tɔɔzei kale mɔinmɔingi va, ti kpɛɛni.

¹⁰ Ule nɔ ɖana é ɖɛɛni la balaa ga Simon ná-botigɛnɔɖɔ felegɔiti, Zebedé ná-doun zunu felegɔi Zake ta Zan. Yesu ɖɛni Simon ma: «Mina lua, mazɔɔɔ za vɔluma, nuiti ka da ɖɛ ti ɖaiziezɔ.»

¹¹ Ti liini naazu ga ta-ɖeingiti kakei ma, ti fai pɛ zɛ ná, ti vilɛ Yesu vɔlu.

Yesu gee nui ɖɛɖɛ fai

(Matiyo 8:1-4;

Maleke 1:40-45)

¹² Tama tɛi Yesu ɖɛni taa wolai gila su, zunui ta ɖɛni ná, nii geei ɖɛni ma nɔ ɖilikpikpi. E Yesu ɖaai ma, é laavɛɛni zooi ma, é maanɛɛnɛ, é ɖɛ ma: «Mɔliɖii, ni da vaana bu, da zoo è nàɖe.»

¹³ Yesu yeemaaleni, é vɔɔɔɔ ba, é ɔɔ ma: «Gè vaa bu, ɔade!» Gaamago nɔ, gee zeebei zegeni zunui va.

¹⁴ Naa voluma é devei veeni zunui ya, é ɔɔ ma: «Mina faa wo nu nɔɔɔ ma. Kεε li, é ɔɔɔɔ lε ga zalaɔa ɔula nui, é è ɔɔvele vete, naa voluma è ɔa-ɔade fai ma zalaɔai ɔula, eɔvelei Moize ma levei veeni la. Naa ɔa ɔɔ ga zeele woo, nuiti be.»

¹⁵ Tɔɔɔ vagoi ɔeni liizu ga ɔulaa, naa voluma bebe wolai ɔeni maaɔosu koba goomeni fai zu, ta ti ɔede fai zu ta-zeebeiiti ma.

¹⁶ Kεε toun é bena ɔula volu, é li tevebai zu, é ɔa GALA fali ná.

Yesu kɔɔsama nui ɔede fai

(Matiyo 9:1-8;

Maleke 2:1-12)

¹⁷ Yeeta Yesu ɔeni kalagi wosu. Falizieinti ta tɔ kalamointi ti ɔeni zeini ná, ti zegeni Galilε ta Zudε laaiti pε su, naa vεε Zeluzalεme va. Maligii ná-zeebei ɔeni Yesu va ga é nuiti kede.

¹⁸ Nui tanigaa ti vaani ga kɔɔsama nui ta betei zu, ti ɔeni ɔεεzu, ti tε pelei wu, ti da Yesu ɔakala.

¹⁹ Tei bebe moin vele ma, ti la ɔeni levesu ɔaani, ti lεeni pele ɔomave, ná ga dooɔo bosuve, ti ná ta laalao, ti zε betei zu, ti ze bebe zaama Yesu ɔakala.

²⁰ Yesu ta-ɔidaalevei ɔaai ma, é ɔeni ma: «Zunu, ɔa-ɔotoiti suvaayεga è vε.»

²¹ Tɔ kalamointi ta Falizieinti ti tɔozeini ga ɔisiaa, ti da ɔɔ ɔɔɔ ma: «Be ɔa ga zunui nii, é woo ɔoiti bosu GALA daalɔoma? Be ɔa a zoo kotoiti suvaayεsu, é ɔula GALA gila kpe polu?»

²² Yesu ta-ɔisie ɔwεeni, é ɔɔ ti ma: «Lee vaa zu wo ɔsiezε zu ɔana wo-yiimaveti?»

²³ Begele ɔa boda neai, nu ɔe ma: <Da-ɔotoiti suvaayega è ve,> ɔaa nu ɔe ma: <Wuzege, è zie>?

²⁴ Wa ma, wa kwεε ga nii maavele ga zobogi ɔa Nu ná-Doun Zunui ve zooi ma ga é kotoiti suvaayε.» E zεba é ɔe kɔlsama nui ma: «Da ɔa gè ɔεzu è vɔ, wuzege, è da-vetei zege, è li da-ɔoizu.»

²⁵ Gaamago nɔ, zunui naa wuzegeni ti ɔaazu, é betei zege, nii é ɔeni laani su, é da li ná-koizu ga lɛbiyai vea GALA bε.

²⁶ Zɔiti pε ti laavɔɔni, ti da lɛbiyai ve GALA bε. Dualuagi lɔɔni ti pε su, ti da ɔe ma: «Ade kulafiliba vaiti kaavε za.»

*Yesu Levi loli fai
(Matiyo 9:9-13;
Maleke 2:13-17)*

²⁷ Naa vɔluma, Yesu ɔulani, é mulu zo nui ta ɔa, nii daa ɔeni ga Levi, é zeini mulu zo nuiti ta-wotii ɔεεzuve. Yesu ɔeni ma: «Vile pòlu!»

²⁸ Levi ná-fai pε zeni ná, é wuzege, é vile polu.

²⁹ Naa vɔluma, Levi feti laamii ɔeteni bε ná-pelei wu. Mulu zo nuiti ma vεbε wolai vaani ná, ta nu ɔiligiti, ti da daamii wo ta tiye.

³⁰ Falizieiinti ta ta-lɔ kalamɔinti ti ɔeni unsuyelii losu, ti da ɔe ná-kaladopoiti ma: «Lee vaa zu wo laamiizu, wo da ɔɔle vɔɔma, wa mulu zo nuiti ta kotoba nuiti?»

³¹ Yesu ti woɔɔaavoteni, é ɔe ti ma: «Zɔiti ti ɔeɔgai, naati kpεɔe la ɔɔɔtɔlɔi va, keni seebε nuiti.

³² Gè la vaani ga gè telebo nuiti toli, kelε kotoba nuiti ka gè ti lolisu ga ti ti-zie vele maavalibo.»

Zu so fai ma gaazafagi
(Matiyo 9:14-17;
Maleke 2:18-22)

³³ Ti ɣeni Yesu ma: «Zan ná-kaladopoiti ta Fal-iziɛinti ta-ɣaladopoiti ta ɗa zugi zo valafala, ti ɗa GALA faliiti ke. Kele ɗoun, ɗonoiti ta daamii wosu, ti ɗa ɓoole.»

³⁴ Yesu ti woogaaavoteni, é ɣe ti ma: «Nuiti ti loligai vulu ɣeezuwe, wa zoo baa wo ke, ti zugi zo, siegi zu anzazini niinei ti va la de?

³⁵ Kele yeeɣeɣalai ta ɣa vaazu, siegi zu ta anzazini niinei zefe la ti va. Názu ɣa ta zugi zo la niina.»

³⁶ E niima vaalaalii woni ti ma mɔno, é ɣe ti ma: «Nu nɔpe ge la ɗa ga sege niinei vali ga, è va ti laɣa ɓoɣo va ta sege zaɣai. Naa ɣa ɣeena, sege niinei ɣa vali ga, tama sege niinei ma buɣaiti ti la zolooga ɓoɣo ma ta sege zaɣai.

³⁷ Nu la ɗa ga ɗoo niinei vu ɓalaa kolo woole wɔlɔmaiti su. Naa ɣa ɣeena, ɗoo niinei ɣa kolo woole wɔlɔmaiti fuka, ɗooi ɣa vu ya, gooleiti ta ɣologolo.

³⁸ Kele keni nu a ɗa ɗoo niinei vu kolo woole niineiiti su.

³⁹ Nu nɔpe ka bena ga ɗoo wɔlɔmai ɓole, ma niinei woin la mo ɗa ga so, mazoloo toɣa ɗa ɣe ma: «Ma wɔlɔmai vizoge.» »

6

Yesu ɣa ga dooɣo foloi Maliɣii
(Matiyo 12:1-8;
Maleke 2:23-28)

¹ Yeeta, dooɣo foloi, Yesu ɣeni levesu molo ɓalagiti su. Ná-kaladopoiti ti ɣeni molo ɣɔpɔgiti gaavolosososu, ti ɗa nɔfo ya, ti ɗa ma ɣezei mi.

² Falizieiŋ tanigaa ti ɣɛni ti ma: «Lee vaa zu wo naa ɣɛɛzu, nii tɔgi la vaani bu ga nu ke dooɔo foloi?»

³ Yesu ti woogaaɔoteni, é ɣɛ ti ma: «Wo la de naa ɣalani mu ɔaa, nii Davide keɛni, siegi zu pului soni da ta sieɔɔɔiti?»

⁴ E leɛni GALA ná-sege vele ɲadegai wu, é buluiti sege, ti veai GALA be, é ta mi, é ta ve sieɔɔɔiti zea, tama tɔgi deŋeni ga zalaɣa ɣula nuiti gila kpe nɔ ɣa ta bului naati mi.»

⁵ Naa voluma, é ɣɛni ti ma: «Nu ná-Doun Zunui ɣa é ga dooɔo foloi Maliɣii.»

Yesu zeezaama zunui ɣede fai

(Matiyo 12:9-14;

Maleke 3:1-6)

⁶ Dooɔo foloi taɣili mɔnɔ, Yesu leɛni GALA deɓi veleɪ wu, é da kalagi wo. Zunui ta ɣɛni ná, nii zeezai zaani ma.

⁷ Tɔ kalamɔinti ta Falizieiŋti ti ɣɛni Yesu zumɔsu ga ni toɣa nu ɣede dooɔo foloi. Ti ɣɛni pɔ ga ti peelalazu zɔɔɔ ba.

⁸ Kele tɔun ge ɣɛni ta-ɣisieiti kwɛɛ, é ɣɛni zunui naa ma, nii zeei zaani ma: «Wuzegɛ, è lo ɛɛ pe gaazu.» E wuzegɛni, é lo.

⁹ Yesu ɣɛni ti ma: «Nà wo ɣaazaɣasu, tɔgi vaavɛ nei bu ga dooɔo foloi, nu faa vagɔi ɣɛ, ɔaa nu faa ɲɔi ɣɛ? Nu è nui yɛnvui ɣizo, ɔaa è nu undaavili?»

¹⁰ E welɛni ti pe ba, naa volu é ɣɛ zunui ma: «Yeemaale.» Naa yeei maalenɪ, é ɣede.

¹¹ Ti wola laaveni ga ziiɣaawanai, ti da yɛpɛ ga nii ta ke ga Yesu.

*Yesu yiimazeŋe vai ga
keela puugɔ maazu felegɔiti (12)*

(Matiyo 10:1-4;

Maleke 3:13-19)

¹² Naama ziegi zu, Yesu lɛɛni gizei ta ma ga é
GALA fali. E kpidii pɛ kɛɛni, é ɗa GALA fali.

¹³ Geelaalaogai ma, é ná-kaladopoiti tolini, é
yiimazeŋe ti zaama ga nu puugɔ maazu felegɔ (12),
é ti-laasei pɛɛ ga keelaiti:

¹⁴ Simon nii é daasei pɛɛni ga Piyɛɛ, ta kɛɛŋeloin
Andelé, Zake, Zan, Filipe, Baatelemi,

¹⁵ Matiyo, Tomase, Alefé ná-doun zunui Zake,
Simon nii é ɣɛni ga Zou Maalobo Nui ta,

¹⁶ naa vɛɛ Zake ná-doun zunui Zude va, ta Zudase
Isekaliyɔte, nii é ɣɛni ga yaava nui.

*Yesu kalagi wo fai
ta nuiti kɛɛ fai*

(Matiyo 4:23-25)

¹⁷ Yesu ta ná-keelaiti ti yeini gize ɣɔɣɔavɛ nɛmɛi
zu, vɛ ná-kaladopo mɔɪnmɔɪngiti ti ɣɛni ná, ta
nu vɛbɛ wolai niiti ti zeɣɛni Zudé yooi zu ta
Zeluzalɛme, naa vɛɛ kpolodɛ ɣobavɛ yooi va, nii é
Tiil ta Sidɔn taa wolaiti maagoolii zu.

¹⁸ Ti vaani goomɛni fai ma, ta ti ɣɛɛ fai zu. Niiti
kɔzɔba yɛnvuiti ti ɣɛni ti ɔɔɔzu, naati ti ɣɛɛni.

¹⁹ Bɛbɛi pɛ ge ɣɛni pɔ ga ti yeevɔɔɣu ba, mazɔɔɔ
zeɛbɛi ɣɛni ɣulazu su, é ɗa ti pɛ kɛɛ.

Undaanɛi ta maanɔɣɔi

(Matiyo 5:1-12)

²⁰ Yesu ɣaazuloni ná-kaladopoiti ba naazu, é ɣɛ
ti ma:

«Undaanɛ nu ɣa ga woye, wɔi wo ga bala nuiti,

tɔɔzei GALA ná-masadai ɔ́a ga wɔ́nɔ.

²¹ Undaanɛ nu ɔ́a ga woye, wɔ́i pului wo ma niizu, tɔɔzei wa yiɔ́o.

Undaanɛ nu ɔ́a ga woye, wɔ́i wo wɔ́lɔ́zu niizu, tɔɔzei wa jɛ.

²² Undaanɛ nu ɔ́a ga woye, siegi zu nuiti ti wo wɔ́inzegezu la, ti wo bɛ, ti wo voo mu, ti wo leve ga nu jɔ́u, Nu ná-Doun Zunui maavele ma.

²³ «À ɔ́oozunɛ naama yeei, wo ɔ́kɔ́ ga koozunɛɛi, mazɔ́lɔ́ kulanuma wola ɔ́a wo ya geeɔ́lɔ́gi zu. Tɔɔzei vele nɔ́ ɔ́ana ti-mɛmɛwolani ti kɛɛni la ga GALA goo wo nuiti.

²⁴ Kɛɛ maanɔ́ɔ́ ɔ́a wo vɛ, naavolo nuiti, tɔɔzei wo wɔ́nɔ ma ɔ́aanɛɛni zɔ́lɔ́ga.

²⁵ Maanɔ́ɔ́ ɔ́a wo vɛ, wɔ́i wo yiɔ́oai niizu, tɔɔzei pului ɔ́a wo zo.

Maanɔ́ɔ́ ɔ́a wo vɛ, wɔ́i wo jɛɛzu niizu, tɔɔzei wo maa ɔ́a wɔ́in, wo da wɔ́lɔ́.

²⁶ Maanɔ́ɔ́ ɔ́a wo vɛ, siegi zu ɛɛ pɛ ge wa-vaa vagoi wosu da, tɔɔzei vele nɔ́ ɔ́ana ti-mɛmɛwolani ti kɛɛni la ga zɛɛ ɔ́ala goo wo nuiti.

*E zili nui nɛɛ vai vɛ
(Matiyo 5:38-48; 7:12)*

²⁷ «Kɛɛ wɔ́iti wo ɔ́òmenisu, ná bosu wo ma ga: A wo zili nuiti nɛɛ vɛ. A faa vagoi ɔ́ɛ naati bɛ, ti wo wɔ́inzegezu.

²⁸ A tuya loo naati bɛ, niiti ti wo voovoozu. A GALA fali naati bɛ, ti wo zopele jɔ́u zu.

29 Ni nui a è loɟana è-woizuve ɟilagi, zɔla velel balaa lete ma. Zɔi ma é ɗa-zegɛ wolai zegɛzu, mina ɟɛɛ segɛwuzegɛi balaa yesu zea.

30 Zɔi é è valizu, naa ɟɔ. Zɔi é è-ɟɔligi ɟulazu è ya, mina ɟɛ ma, é gaagale ma.

31 Nii wo pɔ ga zɔiti ti kɛ wo vɛ, à naa ɟɛɟalai balaa kɛ ti vɛ.

32 «Ni wa naati nɔ nɛɛna vɛ, niiti ti wo nɛɛzu vɛ, lee ma lɔnɔ ka wa sɔlɔ naazu? Mazɔlɔ kotoba nuiti balaa ta ɗa naati nɛɛ vɛ, niiti ti ti nɛɛzu vɛ.

33 Ni wa faa vagɔi ɟɛɛna naati nɔ vɛ, niiti ti ta ɟɛɛzu wo vɛ, lee ma lɔnɔ ka wa sɔlɔ naazu? Kotoba nuiti balaa ta ɗa kɛ ɟana nɔ.

34 Ni wa kuyei vɛɛna naati nɔ ma, niiti wo-ɟi ge ti va ga ta kula, lee ma lɔnɔ ka wa sɔlɔ naazu? Kotoba nuiti balaa ta ɗa kuyeiti pɛ kotoba nui zɔiti ma, nii a kɛ ti va potogi zɔlɔ.

35 Kɛɛ à wo zili nuiti nɛɛ vɛ. A faa vagɔi ɟɛ ti vɛ, wo kuyei vɛ ti ma, wo mina ɟito ani nɔpɛ ba naa voluvele. Naazu, wa-ɟulanumai ɟa wɔlɔ, naa volu wa ɟɛ ga nii é Anii-Pɛ-Unda, naa ná-dointi, mazɔlɔ toɟa ɗa faa vagɔi ɟɛ faanɛ wuugwɛɛtala nuiti bɛ, ta nu nɔiti.

36 A ɟɛ ga gaazumaawɔingaa nuiti, eɟɛvelei wo-ɟɛɛ la ga gaazumaawɔingaa GALAGI.

Mina è-wɔlai lukpɔɟaaleve

(Matiyo 7:1-5)

37 «À mina nu lukpɔɟaaleve, GALA ge la wo lukpɔɟaalevea. A mina nu veelala, GALA ge la wo veelalaa. A suvaayɛgi wo, GALA ka wo zuvaayɛ.

38 A nuiti kɔ, GALA ka wo ɟɔ. Nii kɔɟɔgai ga pagɔ, maalubaai, niikpigai, poovaai ma, GALA ka naa vu

wo-geke su gbu. Mazɔlɔ kɔɔɔ ganii nii nɔ wo kɔɔɔgi wosu su, naa nɔ ɔa kɔɔɔgi ɔa wo su wa balaa wo ve.»

³⁹ E faalaalii nii balaa boni ti ma, é ɔe ti ma: «Gaazugole nui ɔa zoo nei é lo bɔɔla gaazugole nui lugɔ baa? Kebe ti felegɔ ta loo zɛgei zu, keke?

⁴⁰ Kaladopoi la leveni ná-kalamɔin va, keke kaladopoi nii é kalagi zɔlɔɔgai ga pagɔ, naa ɔa da ɔe ga ná-kalamɔin ɔevele.

⁴¹ «Lee vaa zu é ɔaazulosu kava goi va è-ɔeeloin ɔaazuve, da ma, è la gulu ɔoozagi ɔaazu, kpadɔai dɔnɔi ma?

⁴² E leve ɔale, è da ɔe è-ɔeeloin ma: «Kèeloun, be gè kava goi ɔula è-ɔaazuɔeɔei ma,» dei è la gulu ɔoozagi vetesu è vɔ be? Koo, woovele nui! Gulu ɔoozagi ɔula de è-ɔaazuɔeɔei ma, naazu da zoo wozaɔaazu ga pagɔ, è kava goi ɔula è-ɔeeloin ɔaazuɔeɔei ma.

Gului ta gaawaai

(Matiyo 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ «Gulu vagɔi la da ga gwaa ɲɔu woga. Zeno ɔana balaa gulu ɲɔi la da ga gwaa vagɔ woga.

⁴⁴ Mazɔlɔ gului ɔa ɔweesu ga gaawaai. Nu la da ga kooleɔoole gwaai ɔula ɔain gului ɔa, nu la balaa leezen waai ɔula ɔain kpɔvɔi ɔa.

⁴⁵ Nu vagɔi ɔa da ani vagɔiti kula ná-ani makesu vagɔi, ve ná ziimave, nu ɲɔi balaa ka da ani ɲɔiti kula ná-ani makesu ɲɔi. Mazɔlɔ nii é vooɔazu nui yiimave, naa ɔa daave, a da bo.

Pele lo nu felegɔiti

(Matiyo 7:24-27)

⁴⁶ «Lee vaa zu wo tɔlisu ga «Màligii, Màligii», tama wo la naa ɔeezu, nii gè bosu wo ma?

⁴⁷ Nu nɔpɛ é ʋaazu pɔ̀, é gòoiti mɛni, é ti ɔ́ɛ, bɛ gè baagfulabai lɛ ga woye.

⁴⁸ Kɛɛɛ ɛɔɛ zunui nii é ɔ́ɛni ná-pɛlei losu. E zɛɔɛi wɔɔni, é suɔooza, é tɔɔbadɔ fasai ma. Zieɛɛgi ʋaani, ta zie veinfeingiti ti loɔa pɛlei naa zu, ti la zooni ti ʋa niikpi, tɔɔzei toga ɔ́ɛni de ga pagɔ.

⁴⁹ Kɛɛ zɔi é gòoiti mɛnisu, é la ti ɔ́ɛni, naama nui ɔ́ɛɛɛ ɛɔɛ zunui nii é ná-pɛlei logai zou ɲakai ma, é la tɔɔbadɔni. Zie veinfeingi loɔani ba, gaamago nɔ é ɔ́olo, pɛlei naa ɔ́ologolo pele wɔɔlɔni.»

7

Yesu salavusu ɔ́undigii ná-botigɛ nui ɔ́ɛɛɛ fai (Matiyo 8:5-13)

¹ Yesu begai ma ga niima bɔɛiti pɛ bo nuɔuseiti ma, é lɛɛni Kapɛɛɛnawume taazuɛ.

² Wɔlɔme zalavusu ɔ́undigii gila ge ɔ́ɛni ná, nii ná-botigɛ nui ná-seeɛɛi bɔini, é ɔ́ɛ é za. Ná-botigɛ nui naa wola nɛɛni bɛ.

³ E Yesu maawoo mɛnigai ma, é Zuifuiti talotuɔɔi tanigaa leveni ma, ga ti bo ma, é ʋa, é ná-botigɛ nui ʋalo.

⁴ Ti ʋaani Yesu ʋɔ bɛ, ti maanɛɛɛ ga gola, ti ɔ́ɛ ma: «Solooge ga é niima bɔɔbai ɔ́ɛ bɛ,

⁵ mazɔlɔ ade-ma zii nɛɛɛ bɛ, tɔ ɔ́a ʋɔlɔ, é ɔ́a-GALA dɛbi ʋɛɛi logai.»

⁶ Yesu ʋilɛni ti ʋolu, ti ɔ́a li. Yesu maa la mɔ ɔ́ɛni ɔ́oozani pɛɛi ʋa, eyɛsu salavusu ɔ́undigii bɔɔlaiti teɛ ma, ti gooi wo ma ga: «Màliɔ́ii, mina bɔɔɔ bɔlɔ, mazɔlɔ gè la kula ɔ́ɛni su ga é ʋa lɛ ná-pɛɛi wu.

⁷ Naa ɔa é keai balaa, gè pɛtɛgai la ga gè la vizɔni ga nà bɔɔɔi gè va è vɔ bɛ. Kɛɛ woo jɛ gila bo nɔ, nà-botiɔe nui ɔa ɔɛɛ.

⁸ Tɔɔzei nà bɔɔɔi nà nà-kundiɔiiti ta-zobogi wu, salaɔusuiti balaa ta nà-devei wu. Nà ɔɛɛna gila ma: «Li!», toɔa liizu. Nà ɔɛɛna taɔili ma: «Va!», toɔa vaazu. Nà ɔɛɛna balaa nà-duɔi ma: «Nii ɔe!», naa ɔa é keɛzu.»

⁹ Yesu naama wooi mɛnigai ma, gola laaɔɔni ga salaɔusu ɔundiɔi. E ɔaavoteni bebei ma, nii é ɔeni polu, é ɔe ti ma: «Gè bo wo ma, gè la de nii ɔɛɔala ɔidaalevei ta ɔaani, anɛɛ Izilayeɛle nuɔuseiti saama.»

¹⁰ Keelaiti ti ɔalegai ma ma pɛɛi wu, ti botiɔe nui ɔɛɛgai ɔaani.

*Yesu poanzai ná-doun zunui wuzegɛ vai,
é kula saai ya*

¹¹ Naa voluma, é liini taa wolai ta zu, nii daa ga Nayeɛ. Ná-kaladopoiti ti ɔeni polu, naa vɛɛ nu mɔinmɔin ba.

¹² Siɛgi zu é maaɔufani la taa loave va, nuiti ti ɔeni liizu ga poomai kabamave, poanzai ta, ná-doun zunu ɔila kpegi ɔeni de. Taazuve zeɛ wo nui ma mɔinmɔin ge vilɛni polu, ti da li.

¹³ Maliɔii poanzai vɛtɛgai ma, naa maawɔin soni, é ɔe ma: «Mina mɔ wɔɔ.»

¹⁴ E maaɔufani, é yeevɔɔɔfu kpaɔalaɔaɔalai va. Niiti ti ɔeni seɔɔzu, naati ti loni. Yesu ɔeni ma: «Zinipoi, nà è levezu ga è wuzegɛ!»

¹⁵ Poomai wuzegɛni, é zeɛ, é tɔɔzei ga kpɔɛi zuɔulaa. Yesu feeni volu dee ya.

¹⁶ Dualuagi lɔɔni ti pɛ su, ti ɗa GALA dɛbi, ti ɗa gɛ ma: «GALA goo wo nu wolai ta wuzegɛa gi zaama! GALA ge ɔaa wɛɛzu ná-nuɓuseiti ma!»

¹⁷ Naa maawooi zeelini Zudé yooi zu ná pɛ, ta ná maagooliiti su.

*Bɛɛni ka ga Yesu ta Zan Batisete?
(Matiyo 11:2-19)*

¹⁸ Zan ná-kaladopoiti ti naama vaiti pɛ boni ta-ɗalamɔin ma. Zan ná-kaladopo felegɔ lolini,

¹⁹ é ti leve Maligii ma, ti gaazaɗa, ti gɛ ma: «Da ɗa è ga naama nui, nii maanɛai ga é ɔa, ɓaa gi taɗili maaɓun?»

²⁰ Naati seeliai ma Yesu ɔɔ bɛ, ti gɛni ma: «Zan Batisete gi levegɛ ga gi è ɗaazaɗa, ni da ɗa è ga naama nui, nii maanɛai ga é ɔa, ɓaa gi taɗili maaɓun?»

²¹ Naama yeeɗɗɗalai nɔ zu, Yesu nu mɔinmɔin kɛɗeni, niiti seeɓei gɛni ti ɔa, ta maalegɗefegiti, ta ni-iti zenvu jɔiti ti gɛni ti zu, é gaazugole nu mɔinmɔin gaazuzegɛ ma.

²² E ti woogaaɔoteni, é gɛ ti ma: «À li, wo naa zuɗula Zan ma, nii wo kaa, ta wo mɛniga: Gaazugole nuiti gaazu ɗa zegɛzu ma, mɛgɛɛ nuiti ti da zie ga pagɔ, gee nuiti ti da jade, goizuɓɔɓɔ nuiti ti da faa mɛni, gɔɔɛiti ti da wuzegɛ, woo niine ɔagɔi laa ɗa zeelizu bala nuiti ma.

²³ Undaanɛ nu ɗa ga naama nui, nii é la loa kakagi zu ga ndun maavele.»

²⁴ Zan ná-keelaiti ti liai ma, Yesu tɔɔzeini ga ɓɔɛa bɛɓei ɔɔ, é vile Zan ɔa, é gɛ ti ma: «Bɛgele ɗa wo liini kaazu teɛbai zu? Seeligi nii fiilei jiikpisu ɓaa?

²⁵ Leeni ɣa mu wo liini kaazu? Nui nii maaɣɣilɣai ga seɣe ɔapagiti ɓaa? Niiti ti maaɣɣilɣai ga seɣe ɔapagiti ta ti zɛnvui wosu gaanɛi zu, naati ta masa pɛɛiti bu.

²⁶ Begele ɣa mu wo liini kaazu? GALA goo wo nu? Gaama ɣana, nɔun nà bosu wo ma ga tevege GALA goo wo nu ɔa.

²⁷ Tɔ ɣa seɔɛai ná-faa zu GALA Seɔɛi zu ga:
 «Nà nà-keelai levesu è luɣɔ,
 é da-ɔelei ɓete è luɣɔ.»*

²⁸ Be gè nii wo wo ma, nui kpein nii anzanu solɔɔgai, tanɔpe ge la wɔɔɔni Zan ɔa. Keɛ zoi dɔidai GALA ná-masadaɪ zu, naa wɔɔɔɔɔɔ ɓa.»

²⁹ (Nuɓuseiti pe ta mulu zo nuiti ti gooi mɛnini, ti vaani GALA ná-telebodai wu, ti ɓatize ga Zan ná-ɓatizeɪ.

³⁰ Keɛ Faliziɛinti ta tɔ kalamɔinti, ti ɣɛɛni GALA ziimai ɔa ti letegi, tɔɔzei keɛi ɔa ti boni ga Zan mina ti ɓatize.)

³¹ Yesu ɣeni ma ɔolu: «Be ɣa mu nà niizuɔɔ nuɓuseiti pokɔɣɔ ma? Be ɣa ti ɣulaai la?

³² Ti ɣulaɔɔ ga doungoiti ti zeini dɔɔɣɔ ɓalagi zu, ti da woɔɣula ɓɔɣɔ ma, ti da ɣɛ ma:

«Gi koolei ɔɛa, wo la kuai woni,
 gi saa zu wuyei loa, wo la wɔɔɔni.»

³³ Tɔɔzei Zan Batisete ɔaani, é da zugi zo, é la dɔɔ ɓɔlezu, wo ɣɛ ma: «Inɛgi ɣa su.»

³⁴ Nu ná-Doun Zunui ɔaa, é da daamii ta kpɔɔlei wo, wo ɣɛ ma mɔnɔ: «Zunui nii ɣa ga ɣulukpu nu ta dɔɔ ɓɔle nu wolai. Toɣa ga mulu zo nuiti ta kotoba nuiti ti-wɔɔlai.»

* 7:27 7:27 Mal 3:1.

35 Kελε niiti ti vaazu ḡimalai wu, naati ta dεεzu ga naa leleboge.»

Kotoba anzanui nii suvaayeni

36 Faliziein gila ge Yesu maanεneni ga naa li, ti laami υωma. Yesu liini, ε zeι tabalii ḡakala, Faliziein ná-pelei wu.

37 Kotoba anzanui gila ge ḡeni taazuve. E menigai ma ga Yesu ḡa daami wosuve Faliziein ná-pelei wu, ε vaani ga goole ḡila, kpetei ga aalebatelegi, nii daaveni ga gulo maku neεnegi.

38 E ḡeni Yesu ḡḡḡwu voluzuve. E ḡeni wolozu, ε tḡzei ga naa ḡḡḡiti maagbaa ga gaazudei, ε da ti maabale ga nḡundεḡaiti, ε da laaveε kḡḡiti ba, ε da gulo maku neεnegi zie ti ma.

39 Faliziein, nii ε tolini, naa miná ḡaai ma, ε ḡeni bḡezu ḡisu, ε da ḡe ma: «Ni zunui tei ge ḡeni ga GALA goo wo nu ḡiteḡite, a la kwεε ga anzanui nii ε vḡḡfuzu tḡun ba, naa ḡa ga kotoba nui.»

40 Yesu gooḡaavoteni, ε ḡe ma: «Simon, faa ḡa bε ga ḡe bo ε ma.» Naa ḡeni ma: «Kalamḡn, bḡεna.»

41 Yesu ḡeni ma: «Zunui ta ḡeni ná, nii ná-kuyei ḡeni nu felegḡ ma. Zḡi maḡfuyei ḡeni ga wali undḡlugḡ (500), zḡi puulḡlugḡ (50).

42 Tei kula zobo ge la ḡeni ti felegḡ pe bε, ε ti zuvaayeni ga ta-ḡfuyeiti. Naati felegḡ zu, bε ḡa a zunui naa neε ve ga gola?»

43 Simon gooḡaavoteni, ε ḡe ma: «Nà ḡisiezu ga zḡi ve, nii ε maḡfuye wolai zuvaayeni.» Yesu ḡeni ma: «È gaamai woga.»

44 Naa voluma, ε ḡaavoteni anzanui ma, ε ḡe Simon ma: «È anzanui tei kaa? Ḡε laa da-velei wu, ε la zie veeni zεa, ḡe va kḡḡiti maagba, keλε

toun ge kòḡḡiti zεβεα ga gaazudei, é ti maaḡale ga nòundeḡaiti.

⁴⁵ E la nēneni ga è-laave, keḡe toun kaipa za ḡe ḡeni, é la looḡoni ga laavea kòḡḡiti ba.

⁴⁶ E la ḡulo ziēni nòungi ma, keḡe toun ge ḡulo maku nēneni ziaa kòḡḡiti ma.

⁴⁷ ḡe bo è ma, ná-koto moinmōingiti suvaayega be, naa ḡa é keai é nebe wolai ḡulaai la keḡema. Keḡe zoi tago nò zuvaayesu be, naa ná-nebei ḡa da ḡe nò kpein.»

⁴⁸ Naa voluma, é ḡeni anzanui ma: «Da-ḡotoiti suvaayega.»

⁴⁹ Zoiti ti ḡeni zeini koba taḡalii ḡakala, naati ti ḡeni ḡe zu ḡisu, ti da ḡe ma: «Nu zii ḡegele ḡa ga zunui tei, nii é kotoiti suvaayesu ḡani vòḡ?»

⁵⁰ Yesu ḡeni anzanui ma volu: «Tei è laa dà, è valoa. Li ziileigi zu.»

8

Yesu ná-siepoluiti

¹ Naa voluma Yesu ḡeni levetevesu taa goiti ta taa wolaiti su, é da GALA ná-masadaí ma Woo Niine Uaḡoi laazeeli. Keela puuḡo maazu felegḡiti (12) ti ḡeni polu,

² ta anzanui tanigaa niiti ti ḡedeni, ti ḡula zenvu ḡoiti zea, ta seeḡeiti su: Mali nii é lolisu ga Magedala nui, nii inε dafelai ḡulani su,

³ ta Zane, Suza anzai, Elode ná-koi unda nui, ta Suzane, naa veε taḡiligaa va, niiti ti ḡeni ḡosu ti va ga ti-yeaḡligiti.

*Faalaalii é vile
molo zuwu vaza nui va
(Matiyo 13:1-9;
Maleke 4:1-9)*

⁴ Tɛi bɛbɛ wolai ɔaaleɛni ba Yesu ɔba, ti ɔula taa wolaiti pɛ su, é niima vaalaalii woni ti ma, é ɔɛ ti ma:

⁵ «Molo zuwu vaza nui ta ɔulani ga é ná-molo zuwui vaza. Kɛai ma moloɪ vazasu, molo ɔaei tanigaa ti looni pele ɔɛzɛi zu, nuiti ti ɔɔɔɔi lo ma, wɔniiti ti mi.

⁶ Taɔiliga ti looni fasa lutui zu. Ti vɔnɔni, naa volu ti vɔ, tɔɔzei dɛilɛi balagi va.

⁷ Taɔiliga ti looni ɔaingiti saama. Ti vɔnɔni vɔɔma ta naati, ɔaingiti ti molo vɔnɔ koiti maaɔɔle.

⁸ Taɔiliga ti looni mɔnɔ zou vɔɔɔi zu. Ti vɔnɔni, ti waa, ti-ɔaawaai ɔɛ ga ungilagila (100).» E naa wogai ma, é woɔɔulani, é ɔɛ ma: «Zɔi faa mɛni goiyegɛ ba, naama nui nii mɛni.»

*Yesu ná-faalaaliiti bo ungi
(Matiyo 13:10-17;
Maleke 4:10-12)*

⁹ Ná-kaladopoiti ti gaazaɔani faalaalii naa voluve ma.

¹⁰ E ɔɛni ti ma: «Wɔun, feeve wo vɛ ga wo GALA ná-masadaɪ ma lɔɔɔfuzu vaiti kweɛ, kɛɛ ta wo nui mɔtaiti ma, faalaaliiti su, nii a kɛ ɔanɛɛ ni ta wɛɛzu, ti mina wozaɔa, ti ɔɛ va woilosu, ti mina faa ɔaɔa.»*

* **8:10 8:10** Eza 6:9 bogɛ é zoloo Gɛɛke woo zɛve wɔɔɔmai ma.

*Faalaalii zugulazuve
pilegai molo zuwu vaza nui va
(Matiyo 13:18-23;
Maleke 4:13-20)*

¹¹ «Wele faalaalii nii voluve va: Molo zuwui ga é ga GALA daawooi.

¹² Niiti ti molo zuwui zolobgai pele gezeti zu, naati ka ti wooi menisu, naa volumna Inegi va, é kula ti-yiimave, nii a ke ti mina gidaaleve, ti va gizo.

¹³ Zaiti ti molo zuwui zolobgai fasa lutui zu, naati ka ta wooi menina, ta yeezeizu bu ga koozune. Kete ti la naa yesu ná, é va zapelo, ta gidaalevezu no yeegefala go no zu. Siegi zu tegai vaazu la, ta galesu ma.

¹⁴ Zaiti ti molo zuwui zolobgai gaingiti saama, naati ka ti wooi menisu, kete naa maa ga bobozu ga ziizolei, naavoloi, ta etea yiimageti, ma waai va ge é zeeli kpoizu ma.

¹⁵ Zaiti ti molo zuwui zolobgai zou vagoi zu, naati ka ti wooi menisu, ti make ma kpaan ga ti-yiima padegai, ta pagai. Toja waa ta-woogefiladai maavele ma.»

*Faalaalii é vile
lanboi va
(Maleke 4:21-25)*

¹⁶ «Nu nape ge la da ga lanboi gaazo, é va do anipakai wu, baa betei wu, kete toja da sei lanboi zai anii ga, naa ga a ke zaiti ti leezu pelei wu, ti wozakalagi ga.

¹⁷ Tobzei dooguzu vaa nape ge la ná, nii é la gulaa kelema. Dooguzu vaa nape ge la ná, nii é la gwega, é va la wozakalagi ga.

18 A dama mu ga wa-vaa meni pelei. Mazɔɔɔ zoi ani zea, ta ɔa ve naa ya volu. Kele zoi ani la zea, anɛ zɔɔgoi ɛ ɔisiezɔ ga toɔa zea, naa ɔa ɔula zea.»

Yesu na-peleyeɔe ɔitei

(Matiyo 12:46-50;

Maleke 3:31-35)

19 Yesu dee ta deɔeiti ti vaani pɔ be, kele ti la ɔeni zeelini ma, tɔɔzei bebei va.

20 Nui ta vaani, ɛ ɔe ma: «È-lee ta è-leɔeiti ta loni eteave, ta pɔ ga ti è ɔa.»

21 Kele ɛ goɔɔaavoteni, ɛ ɔe ma: «Dèe ta dèɔeiti ka ga niiti ti GALA daawooi menisu, ti ɔolo be.»

Yesu file wolai ɔaayei vai

(Matiyo 8:23-27;

Maleke 4:35-41)

22 Yeeta Yesu ta na-kaladopoiti ti leeni keingi zu, ɛ ɔe ti ma: «Ade leve zie voluvelei.» Ti liini.

23 Ti ɔeai ma keingi ɔizezu, Yesu niini. Fiile wolai lokoleveni ziei ɔa, keingi tɔɔzeini ga daa da ve ga ziei, ti ɔe faabaagi zu.

24 Ti maaɔufani Yesu va, ti maaloɔa, ti ɔe ma: «Kalamɔn, kalamɔn, gi undaa ɔana vili!» E wuunni, ɛ devei ve fiilei ta zie lakpatakpagi ya ga sebei, naati suleve kpe, woza ɔaalei tɔɔntɔn.

25 E ɔeni ti ma: «Mini ɔa wa-ɔidaalevei na?» Ti luani, ti laavo, ti da ɔɔɔ ɔaazaɔa ga: «Be ɔa ɛ ga nii mu, ɛ devei veezu volo fiilei ta ziei ya, ti da ɔolo gooi ve?»

Yesu ine su nui valo vai

(Matiyo 8:28-34;

Maleke 5:1-20)

26 Ti zeelini Gelase nuiti ta-yooi zu, nii é zie voluvelei, gaavotegai Galilé yooi ma.

27 Pilesube zooi ma, taai naa zu zunui ta daagomini, nii inegiti ti geni su. Kaite é la mo geni sege loozu goba, ta é la mo geni niizu pele wu, keni kabamave.

28 E Yesu gaai ma, é bainni, é loo kagowu, é bo ga woo wola, é ge ma: «GALA nii é Anii-Pe-Unda, naa ná-Doun Zunui Yesu, lee ga é po ga é sei mà? Nà é maanenenzu, mina kpòlò!»

29 Tòzei Yesu devei veeni kòzoba yenvui ya, ga é gfula zunui naa zu. (Zenvu noi looni su kaite yeegefala moinmoin su. Ti bena make giliai ga yolgòiti, ti koluiti pili kagòiti ba, kele é bena ti zugalegale, inegi lii la tevebai zu.)

30 Yesu gaazaɣani, é ge ma: «È-laasei ka ga lee?» E naa woogaaivoteni, é ge ma: «Dàa ga ga «Ma Bulugi»,» mazòlò ine moinmoin ka é geni su.

31 Inegi naati ti Yesu maaneneneni ga é mina ti leve ga ti va li zefezaga bokulagi zu.

32 Boi kpulu gola geni laamiizu náve, gizei ma. Inegiti ti Yesu maaneneneni gola ga é va bu, ti lo boigiti su. E vaani naa wu.

33 Inegiti ti gfulani zunui zu, ti lo boigiti su. Boi kpulugi yeini ga kpize gize gakazube, ti vu ziei wu, ti ye bu no metu.

34 Boi make nuiti ti naama vai gaai ma, ti velani, ti ma wooi laazeeli taa wolai zu, ta balagaiti su.

35 Nuiti ti liini, ti naama vai ga, nii keai. Ti vaani Yesu gobave, ti zunui ga, nii inegiti ti gfulani su. E zeini Yesu gogowu, segei koba, kigi ma ga pago. Nuiti ti wola luani.

³⁶ Zɔiti ti naa ɖaani, nii é ɖɛɛni, ti ɖɛni naa zugulazu ti ma, vɛlei inɛ su nui valoai la.

³⁷ Gelase nuɖuseiti pɛ ti ɖɛni Yesu ma, é ɖula ta-yooi va. Tɔɔzei dualua golai ti zoni. Yesu lɛɛni keingi zu, é ɖale ma.

³⁸ Zunui nii inɛgiti ti ɖulani su, naa Yesu maanɛɛnɛni ga tɔun é vile Yesu volu. Kɛɛ Yesu gaagɛleni ma, é ɖɛ ma:

³⁹ «Gale ma ɖa-vɛlei wu, è naa laazeeli, nii GALA ge kɛa è vɛ.» Zunui naa zɛba é li, é naa pɛ daazeeli taa wolai zu ná pɛ, nii Yesu kɛɛni bɛ.

*Zayiluse ná-doun anzanui
taɲama ɖula koozu anzanui
(Matiyo 9:18-26;
Maleke 5:21-43)*

⁴⁰ Siɛgi zu Yesu ɖaleni la ma, bɛbɛi daagɔmini, mazɔɔ ti ɖɛni kpɔunsu.

⁴¹ GALA dɛbi vɛlei ma ɖundigɛi gila ge vaani, nii daa ɖɛni ga Zayiluse. E looni Yesu ɖɔɖɔwu, é maanɛɛnɛ ga naa li ná-pɛlei wu,

⁴² tɔɔzei anzanu loun gila kpegɛi é ɖɛni zea, ná-konagi ga puugo maazu felegɔ (12) ɖɛɖala, naa ɖɛni niina zaazu.

Yesu liizuvɛ ná, bɛbɛi ɖɛni kpatasu.

⁴³ Anzanui ta ɖɛni ná, nii é kɛɛni ɲama ɖula koozu zeeɖɛi zu ga kona puugo maazu felegɔ (12). E kɔligi pɛ kwɛɛni ɖɔɖɔtɔɔiti pɔ bɛti, kɛɛ tanɔpɛ ge la zooni é va kɛɛ.

⁴⁴ E maabugani Yesu va ga poluvelei, é yeevɔɖɔɖu ná-seɖɛi laamavɛ va. Gaamago, ná-ɲama ɖula koozui maaleveni.

45 Yesu gaazaɗagi woni, é ɗe ma: «Be ɗa fɔɗɗuai bà?» Tei eɗe pe ge ɗeni zegezu ga, Piyele ɗeni ma: «Kalamɔn, bebei ɗakuge è ma, ti ɗa zigaziga è va.»

46 Kele Yesu ɗeni ma: «Nui ta vɔɗɗuve bà, tɔɔzei gè gaagaaɗe ga zebei ta ɗulaɗe sù.»

47 Anzanui kaai ma ga poluɗɗulaa, é yeni balizu, é va, é loo Yesu ɗɔɗɔwu, é naa pe sugula nuɓusei pe gaazu, nii é keai fɔɗɗuai Yesu va, ta veleɪ é ɗedeni la gaamago.

48 Yesu ɗeni ma: «Dòun anzanu, tei è laa dà, è valoa. Li ziileigi zu.»

49 Yesu yeni nɔ ɓɔɛzu, keela zege GALA dɛbi veleɪ ma ɗundigii ná-koizuve, é ɗe ma: «È-loun anzanui zaa, mina mɔ kalamɔin ɓɔɓ.»

50 Kele Yesu naa menigai ma, é ɗeni Zayiluse ma: «Mina lua. Gidaaleve nɔ, toɗa valo.»

51 Seeliai ma pelei wu, é la ɗeni vaani bu nu ɗili ge va le, keni Piyele, Zan ta Zake, naa vee doun keeɗei va ta doun deei.

52 Ti pe ti ɗeni wɔɓɔzu ma, ti ɗa ɓɔɗɔ maawɔin. Yesu ɗeni ti ma: «À mina wɔɓ, tɔɔzei é la zaani, toɗa niizu nɔ.»

53 Kele nuiti ti ɗeni jɛɛɗɗulazu su, tɔɔzei ti ɗeni kwɛɛni ga anzanu loundoi zaawe.

54 E naa zoni zeei va, é woogula, é ɗe ma: «Doungo, wuzegé!»

55 Naa yenvui buuni su volu, é wuzegé gaamano. Yesu devei veeni ga ti daamiani fe zea.

56 Anzanu loundoi zɔɓɔ nuiti ti laavɔɔni. Kele Yesu ti leveni ga ti mina naama vai wo nu nɔpe ma, nii keai.

9

*Keela puugɔ maazu felegɔiti (12)
teve fai*

*(Matiyo 10:5-15;
Maleke 6:7-13)*

¹ Yesu keela puugɔ maazu felegɔiti (12) gaalɛai ma ba, ɛ gaaɔaai ta zobogi ve ti ya inɛgiti pɛ unda, ta seebɛ nuiti kɛdɛ sɛbɛi.

² E ti leveni ga ti GALA ná-masadai ma vai laazeeli, ta ti seebɛ nuiti kɛdɛ.

³ E ɣɛni ti ma: «À mina ani nɔpɛ sege sisi wo fai zu. A mina tukpɔ zɛge, ɔaa ɔɔɔ, ɔaa ɣɔnɔ, ɔaa wali. Segewuzɛge felegɔ mina ɣɛ wo ya.

⁴ Pɛɛ nɔpɛ wo lɛɛzu bu, à yɛ ná, eyɛsu wo zɛɣena yeeɣɛɣalai zeeli.

⁵ Uɛ nɔpɛ nuiti ti la yeezeini ná wo wu, à ɣula taai naa va, wo fufiligi ɔukpunɛ, ɛ ɣula wo-ɣɔɣɔiti ma, ɛ ɣɛ ga zeele wooi ti laalɔɣma.»

⁶ Ti liini, ti levetɛve taaiti su, ti Woo Niinɛ Uagɔi laazeeli, ti da seebɛ nuiti kɛdɛ ada pɛ.

*Yesu ná-tɔɣɔɣulagi
Elɔde ɣoozu vili fai
(Matiyo 14:1-12;
Maleke 6:14-29)*

⁷ Galilé masagi Elɔde naa mɛnini, nii ɛ ɣɛɛni. Koozu vilini, mazɔɔɔ nui tanigaa ti ɣɛni ɣɛɛzu ma: «Zan ɣa buzeɣeai, ɛ ɣula saai ya.»

⁸ Taɣiligaa ti da ɣɛ ma: «Eli ɣa kulaai keɛma.» Zɔiti ti da ɣɛ ma: «GALA goo wo nu wɔɔwɔɔlogi ta ɣa buzeɣeai, ɛ ɣula saai ya.»

⁹ Elɔde ɔɛni ma: «Gè devei ɔeeni ga ti Zan unteve, keɛ ɔe ɔa ga zunui tei, gè nii ɔeɔala vaiti menisu, é lo ba?» E ɔɛni pele goi pɛ gaiziezu ga ti ɔa.

Yesu zunu waadɔɔlugɔi (5.000)
ɔɔnɔkula vai
(Matiyo 14:13-21;
Maleke 6:30-44;
Zan 6:1-14)

¹⁰ Keelaiti ti ɔalegai ma ma, ti ɔoluvaawoni Yesu ma ga nii ti keai. Naa ɔoluma, é ti zɛɛni, é li ga tiye taa wolai ta ɔobave, daa ga Betesayida.

¹¹ Bebei looni ga ná, ti ɔile Yesu ɔolu. Yesu yeezeini ti wu, é ɔɛni GALA ná-masadai ma vai wosu ti ma, é ɔa naati keɛ, niiti ti ɔeɛi ɔɛni keɛɛgi va.

¹² Foloi tɔzeini ga lia. Keela puugo maazu felegɔiti (12) ti maaɔugani Yesu va, ti ɔe ma: «Bebei ɔaaɔale ma, ti li ɔe ɔoba laa goiti ta ɔalaɔaiti su, ɔɔnɔgi ta niizu zɔɔɔ náti, tɔzei ada tevebai zu.»

¹³ Yesu ɔɛni ti ma: «Wa ɔɔɔi à ɔɔnɔ fe ti ya.» Keɛ ti ɔɛni ma: «Bulu ɔɔlugɔ ta kale felegɔ nɔ ɔa é gi ya. Keni, ni gá liizu, gi ɔɔnɔ geya niima nuɔusei pɛ be.»

¹⁴ Zunu waadɔɔlugɔ (5.000) ɔeɔala ɔa é ɔɛni ná. Yesu ɔɛni ná-kaladopoiti ma: «À ti zei ga nu ɔuulɔɔludɔɔlugi (50).»

¹⁵ Kaladopoiti ti naa ɔɛni, ti nuiti pɛ seini.

¹⁶ Yesu ɔulu ɔɔlugɔ ta kale felegɔiti seɛni, é ɔaazule geezu, é mama fee GALA falii wo. Naa ɔolu é ɔuluiti kpulukpuluni, é ma ɔugaiti fe kaladopoiti zea ga ti gaagwe bebei va.

¹⁷ Ɛsɛ pɛ ge daamii woni, ti yiɔ. Kaladopoiti ti ɔulu ɔulukpulugi mɔtai ɔaalɛni ba, ɛ ɔe ga kpɔlɔ puugo maazu felegɔ (12).

Piyɛle Yesu ɔwɛɛ fai ga Kilista

(Matiyo 16:13-19;

Maleke 8:27-29)

¹⁸ Yeeta, Yesu ɔɛni ade ta yɛ, ɛ da GALA falii wo, ná-kaladopoiti ti ɔɛni ba. E ti ɔaazaɔani, ɛ ɔe ma: «Bɛbɛi ɔa ɔɛɛzu ná ga ɔɛ?»

¹⁹ Ti gooɔaavoteni, ti ɔe ma: «Tanigaa ti ɔe, da ga Zan Batisete, zɔiti ti ɔe Eli, taɔiligaa ti ɔe, da ga GALA goo wo nu wɔlɔwɔlɔgi ta, nii buzeɔeai, ɛ ɔula saai ya.»

²⁰ E zɛba ɛ ɔe ti ma: «Wɔun, wa ma, wo ɔe ná ga ɔɛ?» Piyɛle gooɔaavoteni, ɛ ɔe ma: «Da ga ɛ ga Mesi, nii GALA ge tevegai.»

Yesu saa vai ta buzeɔe vai wo fai

(Matiyo 16:21-23;

Maleke 8:31-33)

²¹ Yesu ti laa maaɔakpani ga ti mina naama wooi wo nu nɔpɛ ma,

²² ɛ ɔɛni ti ma mɔnɔ: «Ɛni Nu ná-Doun Zunui kpɔlɔ mɔinmɔin sɔlɔ, totuɔiti ti ɔɛle ba, ta zalaɔa ɔula ɔundigɔiti, naa vɛɛ tɔ kalamɔinti ba. Ɛni ti paa, naa volu ɛ wuzeɔe, ɛ ɔula saai ya foloi zavaɛi.»

Nu vile pelei Yesu volu

(Matiyo 16:24-28;

Maleke 8:34—9:1)

²³ Naa voluma Yesu ɔɛni ti pɛ ma: «Zɔi ɛ pɔ ga ɛ vile pɔlu, Ɛni ɛ ɔikula ɔɔɔ zu, ɛ zaa wului zeɔe folo-o-folo, ɛ vile pɔlu.

²⁴ Tɔɔzei zɔi é pɔ é zenvui gizo, naama nui ga vala ma. Kεε zɔi a vala zenvui ma ná-faa zu, naama nui ga zenvui gizo.

²⁵ Ni nui ta a etea zɔlɔɔ ganii pε sɔlɔɔna, kεε é vala zenvui ma, kulanuma ɔεgele ga é bε?

²⁶ Mazɔlɔɔ zɔi a unfe ga ze ta dàawooiti, Nu ná-Doun Zunui ga unfe ga naama nui, siεgi zu é vaazu la ná-lɛbiyai zu, naa vεε Kεεgε ta geezugεela jadegaiti ta-lɛbiyai va.

²⁷ Gè bo wo ma ga gaamai, tanigaa ta vε, ti la zaa, eyesu ti gaazula GALA ná-masadaí ma.»

Yesu gaazuve valibo fai

(Matiyo 17:1-8;

Maleke 9:2-8)

²⁸ Naama wooiti bogai ma foloi lɔsava leveni, Yesu Piyεε ta Zan zegeni, é vεε Zake va, é lε gizei ma, GALA fali wo fai ma.

²⁹ Kεai ma GALA falizu, gaazuve valiboni, ná-segeiti ti gɔle, ti da volo egε mainmain.

³⁰ Gaamago, zunu felegɔ gɛni yεpɛzu pɔ. Moize ta Eli gɛni de.

³¹ Ti gɔlani kεlema lɛbiyai zu, ti gɛni ná-saa vai wosu, é vaazu daazeelizu Zeluzalεme.

³² Piyεε ta bɔlɔlɔiti ti gɛni jɔizu poun. Kεε ti wuungai ma, ti Yesu ná-lɛbiyai gɛani, ta zunu felegɔiti ti gɛni loni kobavε.

³³ Zunui naati segezuve Yesu goba, Piyεε gɛni ma: «Kalamɔn, soloogε ga ade yε vε. Gá kota savago lo, gilagi gε ga dɔnɔi, gilagi gε ga Moize nɔnɔi, zɔi gε ga Eli nɔnɔi.» E la gɛni kwεeni, nii é bosu.

³⁴ Siegi zu é ɣɛni ɓɔɛzu la ɣana, tonaɓiingi ɓaani, é ti maaɓidi. Kaladopoiti ti wola luani, siegi zu tonaɓiingi ɓɔni la ti unga.

³⁵ Wooi ta ɣulani tonaɓiingi naa zu, é ɣɛ ma: «Nii ɣa é ga Dòun Zunui, nii gè yimazegeai la. A woilo goo ma de!»

³⁶ Naama wooi menigai ma, Yesu ɣila kpe nɔ ɣa é ɣɛni ná niina. Naama voloiti su, kaladopoiti ti maagɛni kpɔ, ti la ɣɛni naama vai ta woni nu nɔpɛ ma, nii ti kaani.

Inɛ su loungoi ɣɛde fai

(Matiyo 17:14-18;

Maleke 9:14-27)

³⁷ Poluma voloi ti zɛgeai ma gizei ma, ti yei, beɓɛ wolai ɓaani Yesu laagomisu.

³⁸ Beɓɛi naa zaama zunui ta kpee looni, é ɣɛ ma: «Kalamɔn, nà è maanɛɛɛzu, dɔun zunui maawɔingɔ, mazɔɔ tɔ ɣila nɔ ɣa é zèa ga doun zunui!

³⁹ Zenvu nɔi ɣa da zɛɣe la, gaamago nɔ é da ɓain, zenvu nɔi da kpali gola, daade nagi da ɓu, kula vai ɣa da ɓaa su, kɛni a maawana na.

⁴⁰ Gè da-ɣaladopoiti maanɛɛɛɛɛ ga ti kpɛ su, kɛɛ ti la zooni.»

⁴¹ Yesu ɣɛni ma: «Ee, kidaalevelala nuɓuseiti ti nɔudai, nà yesu wo ɓa de, eyesu yeele? Nà yeezei wo wu, eyesu yeele? Ua ɓɛ ga è-loin.»

⁴² Tei é ɣɛni maaɓuɣazu, inɛgi doungoi ɓilini ya zooi ma, é da kpali. Kɛɛ Yesu devei veeni kɔzɔba yenvui ya ga seɓɛi, é doungoi ɣɛde, é fe kɛɛ ya.

⁴³ Ti pɛ ti laavɔni ga GALA seɓɛi wɔɔɔ ɓelei.

Yesu saa vai wo fai volu

(Matiyo 17:22-23;

Maleke 9:30-32)

Tɛi ti pɛ ti laa ɣɛni vɔɔzu ga niiti Yesu ɣɛni ti ɣɛɛzu, Yesu ɣɛni ná-kaladopoiti ma:

⁴⁴ «À woilo nii ma, gè bosu wo ma: Nu ná-Doun Zunui ɣa vaazu lɔɔzu nuiti zeezu.»

⁴⁵ Kɛɛ kaladopoiti ti la ɣɛni naama bɔɛi ɣaaɣaani. Gaaɓidini ti ɣaazu, ti la poluɣwɛɛni, tama ti ɣɛni luazu ga ti va gaazaɣa naama vai ma.

Bɛ ɣa bɔɔɔai ɛɛ pɛ ba?

(Matiyo 18:1-5;

Maleke 9:33-37)

⁴⁶ Maaɣaali ta wuzɛɣɛni naazu kaladopoiti zɔɣɔzu ga ti va kwɛɛ zɔi bɔɔɔai ti zaama.

⁴⁷ Yesu ti ɣoozu ɣisiɛi ɣwɛɛgai ma, é dounɣoi ta zɛɣɛni, é pile ɣɔbaɛ,

⁴⁸ é ɣɛ ti ma: «Zɔi nɔpɛ a yeezei dounɣoi nii wu nɔun maavele ma, naama nui yeezeida bù, nà bɔɣɔi. Zɔi a yeezei bù, é yeezeida balaa tèɛ nui wu. Mazɔɔ zɔi dɔidai wo pɛ saama, naa ɣa bɔɔɔai.»

Zɔi é la wo laalɔɣma, naa ɣa wo va

(Maleke 9:38-40)

⁴⁹ Zan ɣɛni ma: «Kalamɔn, gi zunui ta ɣaaɛ, é da inɛgiti kpɛ è-laaseigi zu. Gi ɣɛni pɔ ga gi pele leve tuɣɔ, mazɔɔ é la vilɛsu ade volu.»

⁵⁰ Kɛɛ Yesu ɣɛni ma: «À mina pele leve tuɣɔ, mazɔɔ zɔi é la wo laalɔɣma, naa ɣa wo va.»

Samali laai gila kɛɛ vai Yesu va

⁵¹ Siɛgi maaɓuɣaai ma, ga é lɛ geɛɣɔɔgi zu, é deveni ga kɛni nɔ é li kpae Zeluzalɛme.

52 E keelaiti teveni lugɔvelei, naati ti liini, ti le Samali laai ta zu kevele ɔete vai zu be.

53 Kele taaveaiti ti la ɣeni yeezeini bu, mazɔlɔ ɛ ɣeni liizu ga Zeluzalɛme vele.

54 Kaladopoiti Zake ta Zan ti miná ɣaai ma, ti ɣeni ma: «Màligii, ɗa va bu, gi abui maaloli, ɛ zɛge geezuɔ, ɛ ti ɣe ga zuɔui?»

55 Yesu ɣaavoteni ti ma, ɛ zeli lo ti ma.*

56 Naa volu, ti liini taa ɣili su.

*Nu fai pe ze ná, ɛ vile Yesu volu
(Matiyo 8:19-22)*

57 Ti ɣeai ma pelei zu, zunui ta ɣeni Yesu ma: «Ue nɔpe ɛ liizu ná, ná vilesu ɛ volu.»

58 Yesu gooɣaavoteni, ɛ ɣe ma: «Zɛgei ɣa zazagoiti be, ɗaɣagi ɣe wɔniiti be, kele ada la Nu ná-Doun Zunui ve, ve a ungi la ná.»

59 E ɣeni taɣili ma: «Vile pòlu.» Naa gooɣaavoteni, ɛ ɣe ma: «Màligii, va bu, ge li de, ge kɛe maagulu.»

60 Yesu ɣeni ma: «Gɔveiti ze ná, ti ta-voomaiti maagulu. Doun, li, ɛ GALA ná-masadai ma vai laazeeli.»

61 Taɣili ge ɣe ma: «Nà vile ɛ volu, Maligii, kele ɔe de, ge li, ge vali ná-bolodai ma.»

62 Yesu ɣeni ma: «Zɔi ɛ yeeveezu kalii ma, ɛ ɗa wele ga voluvelei, naa la zolooni GALA ná-masadai ma.»

* **9:55 9:55** Niima wootti peɔve ba seɔe wolɔmai tanigaa zu: *E ɣe ma: «Wo la kwɛe zenvui ma zii, nii ɛ wo zu. Mazɔlɔ Nu ná-Doun Zunui la vaani nubuseiti zenvui undaavili faa ma, keni ti ɣizo fai».*

10

Nu vuulɔfela maazu felegɔiti (72) teve fai

¹ Naama vaiti poluma, Maligii yeeloni kaladopo vuulɔfela maazu felegɔ (72) gɔligaa va, ɛ ti leve lugɔ ga nu velefele taaiti pɛ su, ta adɛti pɛ, vɛti tɔ bɔɔɔi gɛni vaazu liizu nɛti.

² E gɛni gɛɛzu ti ma: «Molo mɔɔi wola zuwɔɔlɔvɛ, kelɛ botigɛ nuiti ti la mɔinni. A kpala kɛɛ nui maanɛɛɛ mu, ɛ botigɛ nuiti teve nɛ-molo levezuvɛ.

³ A li! Nɛ wo levesu ege baala zivɔiti, zuluɔuiti saama.

⁴ A mina wali vuɔ bɔɔ zɛge ya, ɔaa bɔɔ, ɔaa savala. A mina nɛkɛ pelei ma ga daalima vaa.

⁵ «Wa lɛɛna pɛlɛ nɔpɛ bu, ɔ gɛ ma dɛ: <Ziileigi gɛ pelei nii vɛ!»

⁶ Ni ziilei nu ga pelei naa wu, wa-yiileigi ga yɛ ba. Ni naa laade, tɔun toga gaagale ma wo vɔ.

⁷ A yɛ pelei naa wu, gɔnɔ nɔpɛ ta fe wo ya, ɔ mi, kpɔɔle ani nɔpɛ ta fe wo ya, wo naa bɔle, mazɔɔɔ botigɛ nui maanɛɛvɛ ɛ zalai zɔɔɔ. A mina da ga wo laa vɛlei maavalibofalibo.

⁸ «Taai nɔpɛ wa lɛ su, ti yeezei wo wu, nii ta fe wo ya, ɔ mi,

⁹ wo seebɛ nuiti balo, niiti ta gɛ nɛ, wo gɛ ti ma: <GALA nɛ-masadai maabugaa wo va.»

¹⁰ Kelɛ taai nɔpɛ wo lɛɛzu su, ti la yeezeini wo wu, ɔ li koi zaamavɛ, wo gɛ ma:

¹¹ <Anɛɛ wa-laazuvɛ vufiligi nii pɛai gi-gɔɔɔiti ma, gɔ kpukpunɛsu wo laalɔɔma. Naa pɛ poluma, ɔ kwɛɛ ga GALA nɛ-masadai maabugaa.»

¹² Gè bo wo ma, tukpɔɔgaaleve voloi, taai naa ná-tukpɔi ɔa ɔaa, é leve Sɔdome nɔnɔi va.

*Kidaaalevelala laaiti
(Matiyo 11:20-24)*

¹³ «Maanɔɔɔi ɔa è vɛ, Kolazɛn, maanɔɔɔi ɔɛ è vɛ, Bɛtesayida! Mazɔɔɔ laavɔɔ vai niiti ti ɔɛai wo vɔ bɛ, ni naa ɔɛɔalɔi ɔɛɛni Tiil ta Sidɔn laaiti su, eɔɛ kaite ti zu nuɔusɛiti ti ti-zie velei maavaliboga, ti saa wɔɔ wo seɔɛiti too ɔɔba, ti zuvui vu tɔungiti su.

¹⁴ Naa ɔa é ba, tukpɔɔgaaleve voloi, wa-lukpɔi ɔa ɔaa, é leve Tiil ta Sidɔn laaiti tɔnɔi va.

¹⁵ Dɔun, Kapɛɛɛnawume, ɔa kaazu ga è-lɔɔi ɔa wɔɔɔzu, è zeeli geɛɔɔɔgi zu ɔaa? Naa li poun! Ta è yei ɔvɛalaazu.»

¹⁶ Yesu ɔɛni kaladopoiti ma volu: «Zɔi é woilosu wo-woo ma, naama nui woiloga ɔɔo ma. Zɔi é ɔɛɛzu wo va, naama nui ɔɛɛa bà. Zɔi é ɔɛɛzu bà, naama nui ɔɛɛa tɛve nui va.»

*Kaladopo vuulɔfela maazu felegɔiti (72)
ta-voluvaawogi*

¹⁷ Kaladopo vuulɔfela maazu felegɔiti (72) ti ɔaleni ma ga koozunɛi, ti ɔa ɔɛ ma: «Màligii, inɛgiti ɔalaa ti ɔolove gi vɛ è-laaseigi zu!»

¹⁸ Yesu ti woɔɔavoteni, é ɔɛ ti ma: «Gè Setana ɔaani, é ɔa ɔula geɛzuve, é ɔa loo bu eɔɛ mainmain.

¹⁹ Wɛɛ, gè zobogi veeve wo ya ga wo zie kaaliiti ta akuɔɔɔkaaliiti ma, naa vɛɛ sili nui ná-zɛɛiti pɛ ba. Ani nɔpɛ ge la faa ɔɔu ɔɛa ga woye.

²⁰ Anɛɛ naa vɛ, à mina ɔoozunɛ tɔɔzei zɛnvuiti ti ɔoloni wo vɛ, kɛɛ à ɔoozunɛ mazɔɔɔ wo-laaseigiti ti zɛvɛa geɛɔɔɔgi zu.»

*Woo Niine Dagɔi kulaai
zeemalɔi nuiti be kelema
(Matiyo 11:25-27;
13:16-17)*

²¹ Naama yeedegɔalai nɔ, Zenvu Nadegai Yesu laaveni ga koozunɛɛi, ɛ zɛba ɛ ge ma: «Ee, Kɛɛ, geegɔlɔgi ta zooi Maligii, nà ɛ mamasu, tɔɔzei ɛ niima vaiti dɔɔɔɔɔa ɔima nuiti ta kelegele nuiti ba, ɛ ti le ga naati, niiti ti yeemalɔigai. Gaamazɔ, Kɛɛ, vele ɔana neai la ɛ ve.

²² Kɛɛ fai pe puuve zɛezu. Nu nɔpe ge la Doun Zunui ɔweɛ, ɛ ɔula Geegɔi volu, tama nu nɔpe ge la balaa Geegɔi ɔweɛ, ɛ ɔula Doun Zunui volu, ta naama nui nii Doun Zunui a ɔena pɔ ɛ deɛ la.»

²³ Naa vɔluma Yesu latini ná-kaladopoiti ma ye, ɛ ge ti ma: «Undaane nu ɔa ga naama nuiti, niiti ti niima vaiti kaazu, niiti wo ti ɔaazu.

²⁴ Mazɔlɔɔ gè bo wo ma, GALA goo wo nu mɔinmɔin, ta masa mɔinmɔingaa ti ɔeni pɔ ga ti naa ɔa, nii wo kaazu, keɛ ti la kaani, ti naa meni, nii wo menisu, keɛ ti la menini.»

*Faalaalii ɛ vile
Samali zunu vagɔi va*

²⁵ Tɔ kalamɔin gila ge wuzegeni Yesu zuɔɔɔɔ faa ma, ɛ ge ma: «Kalamɔn, nà ke ɔale, gè va ɔɔɔɔ zenvui zɔlɔ ga nɔnɔ?»

²⁶ Naa goɔɔaavoteni, ɛ ge ma: «Leeni ɔa seveai GALA ná-tɔgi zu? Da gaɔɔaazu ɔale?»

²⁷ E Yesu woɔɔaavoteni, ɛ ge ma: «Da Maligii da- GALAGI neɛ ve, ga è-yii pe, ta è-yenvui pe, naa veɛ

è-zuvikei ta da-g̃isiei pɛ ba.* Naa vɔluma, da è-zeiɲɔɔɔi nɛɛ vɛ, eɣɛ da ɔɔɔɔi.»†

28 Yesu ɣɛ ma: «È gaavotega ga pagɔ. Naa ɣɛ, da zɛnvui wo.»

29 Kɛɛ tɔ kalamɔin ɣɛni pɔ gaamai yɛ zea, é ɣɛni Yesu ma: «Bɛ ɣa mu é ga sɛiɲɔɔɔi?»

30 Yesu goog̃aavoteni, é ɣɛ ma: «Zunui ɣila ge ɣɛni zegɛzu Zeluzalɛme, é da yei Zeliko. Diai ma, toosu nuiti ti valani ba pelei zu, ti maavo, ti doɣa, ti li, ti zɛnvu go nɔ yɛ su.

31 E zoloo nɔ kpein, zalaɣa ɣula nui ta da leve ga ná vɛlei, é zunui naa ɣaani, é leve koba.

32 Levi nui ɣila ɔalaa ge vaani adavɛ miná, é zunui naa ɣa, é leve koba.

33 Kɛɛ Samali zunu ɣila ge ɣɛni liizu sisi ma, é zeeli zunui ma. E kaai ma, naa maawɔin soni.

34 E maabufani naa va, é gulɔi ta dɔɔi vu ná-palaiti ga, é ti ɣaaɣili. Naa vɔluma, é tɛ tɔ ɔɔɔɔi ná-soovalegi ɣɔma, é lii la wɛɛn laazuɔvɛ vɛlei wu, é ɣaaɔa ma.

35 Poluma zobui, é wali ɣae felego ɣulani, é fe wɛɛn laazuɔvɛ vɛlei wu wotigɛ nui ya, é ɣɛ ma: «Gaaba zunui nii ma, wali nii da kwɛɛ, é la nii maazu, ná ɣalena ma, ná dɔnɔi vɛ.»

36 «Nu savagɔi niiti saama, è ɣaazu ɔɛ ɣa é ɣɛni ga zunui nii zeɲɔɔɔi, nii toosu nuiti ti valani ba?»

37 Tɔ kalamɔin ɣɛni ma: «Zɔi é gaazu-maawɔinɣaani.» Yesu ɣɛni ma: «Li, da ɔalaa, è naa ɣɛɣalai ɣɛ.»

Yesu lii vai Mali ta Maate vɔ bɛ

* 10:27 10:27 TSV 6:5. † 10:27 10:27 Lev 19:18.

³⁸ Ti gɛai ma pelei zu ta ná-kaladopoiti, Yesu lɛɛni taai ta zu. Anzanu gila ge gɛni miná, daa ga Maate, naa yeezeini bu ná-pɛlɛi wu.

³⁹ Degei laaseigi gɛni ga Mali. Naa vaani, é zeí Maligii gɔgɔi wu, é da woilo goo ma.

⁴⁰ Maate gaazuvileni ga sɛsɛbo woti mɔinmɔin. E vaani Yesu ɔɔ bɛ, é gɛ ma: «Màligii, é la è gaazu ga faaɓaa, ga dègei ná gila zɛ botiiti ga? Bo ma mu, é ɔɔ bà.»

⁴¹ Gooɗaavotesuɔɔ, Maligii gɛni ma: «Maate, Maate, da yiizoolɛzu, è da ɔɔgɔ ɔɔɔ ga faa mɔinmɔin,

⁴² tama faa gila kpe nɔ ɗa é ga ma ɓiigi. Mali yiimazegea ga ma ɔagɔi, nii é la ɗulaa zea pɛ.»

11

Kalagɛ é vilɛ GALA falii va (Matiyo 6:9-13; 7:7-11)

¹ Yeeta Yesu gɛni GALA falizu adavɛ ta. Kpegai ma, ná-kaladopoi gila ge gɛni ma: «Màligii, gi maalɛɛ ga GALA falii, veleí Zan ná-kaladopoiti maalɛɛni la.»

² E gɛni ti ma: «Siɛgi zu wo GALA falizu la, wa da gɛ ma:

Gɛɛgɛ, è-laaseigi ɲade.

Da-masadai vaana.

³ Folo ɗilagila kɔnɔgi ve gi ɔɛ.

⁴ Gi zuvaayɛ ga gá-ɗotoiti,

mazɔɔɔ gá ɓalaa gá nuiti suvaayɛsu, niiti ti ɓaaɗosu gi ma.

Mina va bu, gi va loo tɛgai zu.»

⁵ E ɣɛni ti ma ʋolu: «Ni bɔɔla a ɣɛna wo ta ya, é zɛba é li naa ʋɔ bɛ ga kua zaamai, é ɣɛ ma: «Bɔɛ, dɔ̀dɔ ga bulu savagɔ,

⁶ mazɔɔɔ bɔɔlai gila paavɛ pɔ̀ bɛ, é zɛɣɛ sɛi ma, tama ani nɔpɛ ge la zɛa, gɛ ʋa fe zea.»

⁷ Bɔɔlai naa zɛba é yɛ pɛɛ ɣoozuʋɛ, é ɣɛ ma: «Mina kpɔ̀ɔ, pɛɛi laaɣfuluge niina, gá dɔ̀inti gá na laani, gɛ la mɔ zooga wuzɛɣɛzu, gɛ ʋa buluiti fe é ya.»

⁸ Gɛ bo wo ma ga gaamai, ni é la wuzɛɣɛni, é ʋa buluiti fe zea bɔɔla vai ma, kɛɛ tɛi naa ɔɔizu da, toɣa wuzɛɣɛ, nii nɔpɛ naa pɔ̀, é fe zea.

⁹ «Nɔ̀un, ná bosu wo ma ga: A falii wo, wa sɔɔɔ. A gaizɛ, wa ka. A pɛɛi laaloɣa, daa ɣa lao wo ʋɛ.

¹⁰ Mazɔɔɔ zɔi é falii wosu, naa ɣa sɔɔɔ. Zɔi é gaizɛi wosu, naa ɣa ka. Zɔi é pɛɛi laaloɣazu, daa ɣa lao naa ʋɛ.

¹¹ «Doun kɛɣɛi bɛ ɣa é wo zaama, ni ná-doun zunui ɣa kalei valina ma, a kaalii ve naa ya ga kalei ʋotogi?

¹² Baa a akuɣɔ̀tɔkaalii ve naa ya, ni naa ɣa tɛɛ ɣain valina ma?

¹³ Wɔigi wo wola ɲɔudai, ni wo ani ʋagɔi vee ʋɛɛi ɣwɛ wo-lointi zea, ɣɛɣɛ nii é geɣɔ̀ɔgi zu, naa la kɛa, é ʋa bude wɔnɔi maazu baa, é ʋa Zɛnvu ɲadegai ve naati zea, niiti ti falizu ma?»

GALA baa Setana

(Matiyo 12:22-30;

Maleke 3:20-27)

¹⁴ Yesu ɣɛni inɛgi ta bɛɛzu zunui ta zu, nii é ɣɛni ga ɔɔɔi. Inɛgi ɣulaai ma zunui zu, gaamanɔ ɔɔɔi tɔ̀zeini ga é ɗa bɔɛ. Bɛɛi laavɔ̀ni.

¹⁵ Kɛɛ tanigaa ti ɣɛni ma: «Inɛ kundigii Beelezeɓule ná-zobogi ɣa é inɛgiti kpɛɛzu la.»

¹⁶ Zɔiti ti ɣeni pɔ ti sugɔɔ, naati ti gaazaɣani ga é laavɔɔ vai ta ɣula kelema, é ɣulazu geegɔlɔgi zu.

¹⁷ Kele tei Yesu ɣeni ta-ɣisieɣi ɣweeni, é ɣeni ti ma: «Masadai nɔpe su nubuseiti ti ɣaagweezu su bɔɔ laalɔɣoma, naa ɣa da ɣologolo. Peleyegei nii gaagweai su, naa ɣa loo.

¹⁸ Ni mu Setanai ná-masadai ɣa ɣaagweezu su bɔɔ laalɔɣoma, naama masadai ɣa zoo yesu ná ɣale? Tɔzei wo ɣe Beelezebule ná-zobogi ɣa ɣe inegiti kpeezu la.

¹⁹ Ni nɔn, na inegiti kpeezu ga Beelezebule ná-zobogi, wa-ɣaladopoiti ta ti beezu ga be ná-zobo? Naa ɣa é ba, tiya bɔɔɔgo ɣa ti vaazu wa-lukpoi ɣaalevezu.

²⁰ Kele ni GALA ná-zobogi ɣa ɣe inegiti kpeezu la, deɣemu GALA ná-masadai vaa, é zeeli wo ma.

²¹ «Ni zebesu nui nii kɔɔɔ zɔɔlaiti ti zea, a ɣena ba ná-pelei maazu, zeagɔligiti pe makege naazu ga pagɔ.

²² Kele ni zunui taɣili ka vaana, nii sebei wɔɔɔbai nɔnɔi va, naa ɣa ná-kɔɔɔ zɔɔlaiti pe kula zea, niiti é ɣea laani ti la, é kɔligiti gaagwe.

²³ Zɔi nɔpe é la nɔn ba, naa ɣa dàalɔɣoma. Zɔi é la bɔsu bà, gi va gaalebai wo, naa ɣa suvazagi wosu.»

*Zenvu nɔi ɣalema vai volu
(Matiyo 12:43-45)*

²⁴ «Siegi zu kɔzɔba yenvui ɣulazu la zunui ta zu, toɣa da li, é levetevetevetebai zu, é da zeizu ɣaizie, kele é la ná ta ɣaani. Naazu, toɣa ɣeezu bɔɔ ma: «Nà ɣalesu ma ná-pelei wu, ve kulaai ná.»

²⁵ Siɛgi zu é ɟalesu da ma, é ná ɟa, ná balegai, fai pɛ seɪdai kpasu ná ga pagɔ,

²⁶ toɟa da li naazu, é zɛnvu lɔfela ɟiligaa zeɟe, niiti ti ɲoudai ti leve ba, ti va vɔɔma, ti zeɪ ná. Zunui naa ná-fai ɟaabelagi ɟa ɲu, é leve ma mɔungi va.»

Undaanɛ ɟitei

²⁷ Yesu ɟɛai ma bɔɛzu ɟana, anzanu ɟila ge woogulani bebei zu, é ɟɛ ma: «Undaanɛ nu ɟa ga anzanui naa, nii é è zɔlɔɔgai, ta è ná-ɲiimii bɔleai!»

²⁸ Yesu googaaɔoteni, é ɟɛ ma: «Ungo. Kɛɛ undaanɛ nu ɟitei ɟa ga naati, niiti ti woilosu GALA daawooi ma, ti ɟolo be!»

Laavɔɔ vaa maaɟaazaɟabo fai (Matiyo 12:38-42)

²⁹ Tɛi bebei mɔinni, ti da ɟaale ba Yesu ɟoba, é tɔɔzeini ga ɟɛa ma: «Niizuɛ nuɔuseiti ɲuɔɛ. Ta laavɔɔ vaa maaɟaazaɟabosu, tama poo kili nɔpɛ ge la vea ti ya, kɛni Zonase ná-poogi.

³⁰ Mazɔlɔɔ veleɪ Zonase ɟɛni la ga poogi Ninive nuiti bɛ, vele nɔ ɟana Nu ná-Doun Zunui ɟɛɛzu la ga poogi niizuɛ nuɔuseiti bɛ.

³¹ Tukpɔɟaaleve voloi, lɛkpɛmaɛ nu yeezazu veleɪ ma masa anzanui ɟa wuzeɟe, é niizuɛ nuɔuseiti peelala, tɔɔzei tɔun é zɛɟeni kenein zou bɛla ga, é va woilosu Salomɔn ná-ɟima bɔɛiti ma. Tama zɔɪ é vɛ, naa wɔɔlɔɔɛ Salomɔn va.

³² Tukpɔɟaaleve voloi, Ninive nuiti ta wuzeɟe, ti niizuɛ nuɔuseiti peelala, tɔɔzei tiya mu Zonase ná-GALA goo wogai maavele ma, ti ti-zie veleiti maavaliboni. Tama zɔɪ é vɛ, naa wɔɔlɔɔɛ Zonase va.»

Zenvui ná-wozakalagi
(Matiyo 5:16;
6:22-23)

³³ «Nu nɔpɛ ge la da ga lanboi ɣaazo, é va sei dɔɔɣuzuvɛ, ɓaa é va dɔ anɪnakai wu, keɛ toɣa da sei lanbo zeɪ anii ɣa, naa ɣa a ke zoiti ti lɛɛzu peɛɪ wu, ti wozakalagi ɣa.

³⁴ E-ɣaazugɛzeiti ka ti ga eɣɛ lanboi kpuseɪ vɛ. Ni è-ɣaazugɛzeiti keɗeɣɛ, è-buseɪ pɛ daa ɣa ve ga wozakalagi. Keɛ ni è-ɣaazugɛzeiti ti la ɣɛɗeni, è-buseɪ pɛ daa ɣa ve ga kpidii.

³⁵ Ɔɔɣɔ vete mu se, da-wozakalagi mina ɣɛ ga kpidii.

³⁶ Ni è-buseɪ pɛ ka ɣɛna ga wozakalagi, kpidi la ná tanɔpɛ su, toɣa ɣɛ ɓɔɣɔ ma naazu kala, eɣɛveɪɪ lanboi a ɣɛna zoga da, a da wozakalagi ve la è ya.»

Yesu Falizieiinti ta tɔ kalamɔinti peelala vai
(Matiyo 23:1-36;
Maleke 12:38-40)

³⁷ Yesu ɣɛai ma ɓɔɛzu, Falizieiin gila ge tolini ga é li, é folo laamii wo pɔ be. E lɛɛni, é zeɪ daami laɓalii ɣakala.

³⁸ Falizieiin laavɔɔni ga Yesu la yeagbani, eɣɛveɪɪ maanɛai é ɣɛ la, é va daamii lɔzeɪ.

³⁹ Maligii ɣɛni ma: «Wɔun, Falizieiinti, wa wa-ɓɔɔle anɪnakaiti ta daami anɪnakaiti maavɛ gbazu fo. Keɛ wo-ɣoozu veɪɪ, wo laaveɣɛ ga unma wo fai ta sunɔulai.

⁴⁰ Ee, ɣimalala nuiti! Zoɪ é maavɛ ɓeteai, naa nɔ lei é va suvɛ ɓete ɓalaa ɓaa?

41 A wo-yiimave ve lee de ga vebani, gaamano wa nade fo.*

42 «Maanɔɔɔi ga wo ve, Falizieinti! Tɔɔzei wa puusiei gulazu tufa maku neɛɛɛgi va, ta tufa ɔonai, ta guluwulugi ma zii pe, keke telebodai maanɛai wo zie su, ta neɛbei maanɛai wo ke GALA be, wo da naa la ɔoba. Tama naa ga maanɛeni ga wo da ke, wo mina fai mɔtaiti da ɔoba.

43 Maanɔɔɔi ga wo ve, Falizieinti! Tɔɔzei wo wɔinve ga lebiya zeizuveti GALA debi veleiti bu, ta ti da wo luu kelemaveti.

44 Maanɔɔɔi ga wo ve! Tɔɔzei wo geɛve ege kabai nii poo nɔpe ge la ba, ta nu ziezu ma, e la sugwee.»

45 To kalamɔin gila ge kpɔei zegeni, e ge ma: «Kalamɔn, da gena bɔɛa ɔana, da ga balaa gi voomusu.»

46 Yesu googaavoteni, e ge ma: «Maanɔɔɔi ga wo ve, wa balaa, to kalamɔinti! Tɔɔzei wa kasɔiti daazu nuiti unma, nii segezu baai, nii wa bɔɔi wo la yeebeɔa go pa fɔɔɔzu ba ta zege vaa zu.

47 Maanɔɔɔi ga wo ve! Tɔɔzei wa GALA goo wo nuiti ta-ɔabaiti kpetezu, tama wo-memɛwolani ka ti ti vaani.

48 Naa gea ga wo va zeelei ga wo vaave wo-memɛwolani ta-geɛwotiiti bu. Tɔɔzei wo-memɛwolani ti GALA goo wo nuiti paave, woun, wo da ta-ɔabaiti kpete.

49 Naa ga e keai GALA ge boni la ga ɔimalai, e ge ma: «Na GALA goo wo nuiti ta keelaiti teve ti ma, ta tanigaa va, ti tanigaa wɔinzege.»

* **11:41 11:41** Tati pelei tagili balaa ka ga nii: *A naati fe lee de bala nuiti be, niiti ti wa-anɔnakaiti su, gaamano ti pe ta nade wo ve.*

⁵⁰ Naa ɔa a ke, é zo eteai ɔete yee ma, é zeeli za ma, GALA goo wo nuiti kpein ti ti vaai, ti-ma ɔamai maagaaazaɔa ge wo niizuwe nuɔuseiti ma,

⁵¹ é zo Aɔele ma, é zeeli Zakali ma, nii ti paani zalaɔa ɔulazuwe ti zɔɔzuwe ta seizu ɔadegai. Gè bo wo ma, ti-ma ɔamai maagaaazaɔa ka wo niizuwe nuɔuseiti ma.

⁵² Maanɔɔɔi ɔa wo ve, to kalamɔinti! Tɔɔzei wo faaɔweɔi ma ɔaɔui zeeɔa. Wa ɔɔɔi wo la looni su, wo la beni zoiti ba, wɔin ɔeni ti ma, ti va lo su.»

⁵³ Siɔi zu é zeeɔi la miná, to kalamɔinti ta Faliziɔinti ti ɔeni ɔoizu da, ti da daaɔula ga é ɔe, é vile faa mɔinmɔin ba.

⁵⁴ Ti ɔeni bali lee zu tuɔo kɔe zu ɔulai zu, nii a ke ti so ga to ɔɔɔi gooi.

12

A dama ga wooveledai (Matiyo 10:26-27)

¹ Naama zieɔi zu, nu waa mɔinmɔingiti ti ɔaaleeni ba Yesu ɔoba, ti mɔin veleɔi ma, ti da ɔɔɔlo ɔɔɔ ma. Yesu tɔɔzeini ga ɔea ná-kaladopoiti ma naazu: «À dama ga Faliziɔinti ta-leveɔi, nii é ga ta-wooveledai.

² Tɔɔzei maalɔɔɔu vaa nɔpe ge la ná, nii é la ɔulaa kelema. Dɔɔɔuzu vaa nɔpe ge la ná, nii é la ɔweega.

³ Naa ɔa é ba, nii nɔpe wo bogai dɔɔɔuzu, naa ɔa meni kelemave. Nii wo laaveai woiyeɔei la, wo bo peɔe laaɔulugai wu, naa ɔa wo ga woo wola peɔe ɔomave ti.

Zɔi maaneai nu lua ba (Matiyo 10:28-31)

⁴ «Nà nii wosu wo ma, wɔi wo ga bɔɔlaiti: A mina lua naati ba, niiti ta zoo nui busei nɔ vaazu, keɛ ti la zooga faa ɔili keɛzu naa volu.

⁵ Zɔi wa lua ba, ɛɛ gè naa le ga woye. A lua GALA ba, nii zobogi bɛ, a nu vaana, é pili ya undaavili abui zu. Ungo, gè bo wo ma, naa ɔa maanɛai wo lua ba.

⁶ «Nu la ɔa ga soolo dɔɔlugɔi vɔdia ga wali ɔae felegɔ ɔaa? Tama GALA ge la ɔa ga yeemaa ti ɔila kpalaa ma.

⁷ E ɔude naa maazu, wɔundɛɔai pɛ gaaluge vɔɔ. A mina lua, wo vizɔge soolo kpulugiti ba.

*Nu ɔeke suziɔa vai ga Kilista ná-faa
(Matiyo 10:19-20, 32-33; 12:32)*

⁸ «Gè bo wo ma, zɔi nɔpɛ a ɔeke suziɔa ga ná-faa, nuiti gaazu, Nu ná-Doun Zunui ɔalaa ɔa ɔeke suziɔa ga naama nui ná-faa, GALA ná-geezuɔeelaiti gaazu.

⁹ Keɛ zɔi é ɔelezu bà nuiti gaazu, keɛi ɔa wo naama nui va GALA ná-geezuɔeelaiti gaazu.

¹⁰ Tama zɔi nɔpɛ é kpɔɛ wosu Nu ná-Doun Zunui laalɔɔma, naama nui zuvaa ɔa ye, keɛ zɔi é woo nɔu wosu Zenvu Nadagai laalɔɔma, naama nui zuvaa la yega.

¹¹ «Siegi zu ti liizu la ga woye GALA dɛbi vɛɛiti bu, ɔaa kundigɛiti ta zobobe nuiti kakala, à mina yiizoolɛ ga vɛɛi wa woozuɔula la, ɔaa nii wa bo.

¹² Mazɔɔ naama yeeɔɔɔalɔi nɔ zu, Zenvu Nadagai ɔa wo ɔala ga nii maanɛai ga wo bo.»

*Faalaalii é vile
ɔimalala ɛɛɛ nui va*

¹³ Nu ɣila ge yɛni bɛbɛi zaama, é ɣɛ Yesu ma: «Kalamɔn, bo kɛɛloin ma, é gi-ɣɛɛ voganii ɣaaɣwɛ gi yɔɣɔzu.»

¹⁴ Yesu gooɣaavoteni, é ɣɛ ma: «Bɛ ɣa é sɛida ga wa-lukpɔɣaaleve nui, ɓaa wo-ɣɔli gaagwɛɛ nui?»

¹⁵ Naa voluma é ɣɛni ti pɛ ma: «À dama kpaan ga ɔɔɣɔ, koozu yii pɛ ma, tɔɔzei nui yɛnvui la ɣilini sɔɔɔgi va, anɛɛ ɓalaa ma nu wola ɓɛɛvɛ.»

¹⁶ E niima vaalaalii woni ti ma, é ɣɛ ma: «Kpɛɛ nui ta ɣɛni ná, nii ná-kpalagi wola ɓɛɛni.

¹⁷ E ɔɔɣɔ ɣaazaɣani, é ɣɛ ma: «Nà kɛ ɣale? Mazɔɔɔ ada wola la mɔ zɛa, vɛ nà nà-kpalagi zu aniiti pu ná.»

¹⁸ Naa voluma é ɣɛni ma: «Nii gɛ kɛɛzu, naa ɣa ga, gɛ nà-kotaiti golo, gɛ ma wolaiti to, gɛ nà-moloi ta kɔligi mɔtaiti pɛ pu ti zu.

¹⁹ Nà ɣɛ niina ɔɔɣɔ ma: Ee, anii wola mɔinda è ya kona mɔinmɔin daawu. Loogɔ, è laami, è ɔɔɔle, è koozunɛɛi ɣula.»

²⁰ Kɛɛ GALA ge ɣɛni ma: «Gimalala nui, za ɓidii nɔ è-yɛnvui ɣa ɣula è zu, naazu nii pɛ è gaalɛai ba, ɓɛ ɣa naati ta yɛ zea?»

²¹ Uele ɣana a ɗa ɣɛ la ga nui naa, nii é naavoloi ɣaaleɛzu ba ɔɔɣɔ vɛ, kɛɛ é la ga kpɛɛ nu GALA gaazu.»

*Nu la GALA da
(Matiyo 6:25-34)*

²² Naa voluma, Yesu ɣɛni ná-kaladopoiti ma: «Naa ɣa é ba, nà bosu wo ma ga: A mina yiizoolɛ ga ɣɔnɔgi ma vaa, nii wo ɓɛɗɛi ba wo va zɛnvui wo, ɓaa maaɣili zɔɔlaiti wo-ɓusei vaa zu.

²³ Mazɔɔ nu yenvui levege ɔɔnɔgi va, nu busei levege maagili zɔɔlaiti ba.

²⁴ A kalawɔniiti pete deɛ. Ti la molo vazasu, ti la molo levezu, daamiani make vɛɛ la ti ya, molo ɔɔta la ti ya. Tama GALA ka ti ɔɔnɔkulazu. Wo vizɔge wɔniiti ba!

²⁵ Tɔun vɔɔ wo zaama, ɔɛ ɔa a zoo nɔ-ziiizoolɛ zu, ɛ ta ɔɔ sii ma voloiti ba?*

²⁶ Ni wa ma, wo la ziezɔ faa yɔɔɔfɛɛ koi naati bu, lee vaa zu wa yiizoolɛ ga fai mɔtaiti?

²⁷ «À pete deɛ, vɛɛ tufa vuaiti ti wɔɔɔɔɔ la. Ti la botii ɔɛɛzu, ti la ɔalaa sege vɛɛzu. Tama nɔ bosu wo ma ga: Anɛ Salomɔn ɔɔɔɔi yɛge nɔ-lɛbiyai pɛ su, kɛɛ ɛ la ɔɔɔ maagilini pɛ, ɛ va zeeli ti ɔila kpalaa su.

²⁸ Ni GALA ka dɔɔɔɔɔ lufai maagilizu ɔana, nii ɛ nɔ za, lina ɛ vaazu vɛɛɛ abui zu, ɛ la wo maagilia, ɛ va leve tufai va ɔaa? Ee, wa-ɔidaalevei lɔive dɛ dɛ!

²⁹ «Wɔun, à mina naa ɔaizɛ, nii wa mi, ta nii wa kpɔle. A mina yiizoolɛ.

³⁰ Tɔɔzei, zii ɔiligiti pɛ ka ta ɔa naama aniiti ɔaizɛ. Kɛɛ wo-ɔɛ kweni ga wo ɔɛɔɛ ɔa naati ba.

³¹ A GALA nɔ-masadaɛ mu ɔaizɛ, naa vɔluma naati ta la maazu, ɛ ve wo ya.

*Naavoloi make vai geeɔɔɔɔɔ zu
(Matiyo 6:19-21)*

³² «À mina lua, ma bulukoni, tɔɔzei nɛɛvɛ wo-ɔɛ vɛ ga ɛ masadaɛ ve wo ya.

³³ A wo-ɔɔligiti pɔdi, wo ma naavoloi ve bala nuiti bɛ ga faaɔɔɔ. A wali vuu ɔɔɔɔɔ kpete ɔɔɔ

* **12:25 12:25** ɛ ta ɔɔ sii ma voloiti ba: Tati pelei taɔili ɔalaa ka ga nii: ɛ ta lo sɔlegi la ga zeelo ɔila kɛɔala

ve, niiti ti la ɔɔloɔɔloga, wo naavoloi ɔaale ba geegɔlogi zu, nii é la bega, ve unma nu la ná, ta baɔaɔaɔa la ani ɔɔloɔɔloga ná pe.

³⁴ Mazɔɔɔ ve wa-naavoloi ná, miná ɔa wo-yii ná balaa.»

Faalaalii é vile gwele ɔɔɔmai va

³⁵ «À ɔevele betɛ, wo zaamaɔili, wa-lanboiti gaa-zogai ɔe de.

³⁶ Wo ɔe ga botiɔe nuiti kevele, niiti ti ti-maliɔii ɔalema ziegi maabɔunsu, é zeɔe vulu ɔeezuve, naa ɔa a ke a vaana nɔ feya, é pelei laaloɔa, ti daalao tuɔɔ.

³⁷ Undaanɛ nu ɔa ga botiɔe nui niiti ti-maliɔii vaazu, é ti ɔa ɔaazu ɔa! Gè bo wo ma ga gaamai, toɔa zaamaɔili, é ti ze daami laɔalii ɔakala, é va, é ɔa ti maalevebo.

³⁸ E vaani ga kua zaamai ɔaa gosui yeeɔeɔalai, ni nɔ a vaana, é ti ɔa ɔaazu ɔa, ti undaaneeve.

³⁹ A nii ɔaɔa ga pago: Ni pele keeɔei ɔeni kweeni yeeɔeɔalai nii unma nui vaazu ma, a la ɔaazuɔa, nii a ke é mina ná-pelei ye ná, naa va daaɔale.

⁴⁰ Wa balaa, à ɔevele betɛ, mazɔɔɔ Nu ná-Doun Zunui ɔa vaazu yeeɔeɔalai ta ma, nii wo la vɔɔ ɔisiɛni su pe.»

*Botiɔe nu vagɔi ta botiɔe nu nɔi
(Matiyo 24:45-51)*

⁴¹ Piyɛle gaazaɔani, é ɔe ma: «Maliɔii, ɔa ɔa é naama vaalaalii wosu gi ma, ɔaa eɛe pe be?»

⁴² Maliɔii ɔeni ma: «Naavolo unda nui ɔe ɔa mu é ga woɔeɔfɔla nui ta kelegelegai, nii maliɔii seidai ná-botiɔe nuiti unda, nii a ke é ɔonɔgi ve eɛe zea, yeeɔeɔalai ma nii soloogai?

⁴³ Undaanɛ nu ɔa ga naama wotiɔɛ nui, siɛgi zu maligiɪ vaazu la, ɛ ka, ɛ da naa ɔɛ, nii ma levei veai zea.

⁴⁴ Gè bo wo ma ga gaamai, maligiɪ ɔa sei kɔligiti pɛ unda.

⁴⁵ Kɛɛ ni botiɔɛ nui naa ɔa ɔɛna ɔɔɔ ma: «Maligiɪ la vaazu fala,» ɛ tɔɔzei niina ga ɛ da botiɔɛ zunuiti ta ma anzanuiti doɔa, ɛ da daami wola wo, ɛ da dɔɔi ɔɔle, naa da so,

⁴⁶ naazu maligiɪ ɔa vaazu, foloi botiɔɛ nui ɔi ge la ba la, yeeɔɔɔalaɪ nii ɛ la kwɛɛ. Maligiɪ ɔa faa zeɪ ma ga gola, ɛ so, velei nu a da kidaalevelala nuiti so da.

⁴⁷ «Botiɔɛ nui nii ɛ maligiɪ yiimai ɔwɛɛgai, tama ɛ la kɛvele ɔɛɛ nɔpɛ kɛɛni, ta ɛ la naa yiimai ɔɛɛni, toɔa loɔa ga kpakɔ ɲɛ mɔinmɔin.

⁴⁸ Kɛɛ zɔɪ ɛ la maligiɪ yiimai ɔwɛɛni, tama ɛ doɔa vaiti kɛ, naa la kpakɔ ɲɛ mɔinmɔin sɔɔɔga. Zɔɪ GALA ge ani mɔinmɔin feai zea, ma mɔinmɔin maa ɔa loli naa ma. Zɔɪ GALA ge ma mɔinmɔin kalivaai ma, toɔa ma mɔinmɔin maaɔaazaɔaɔa naa ma.»

*Yesu ɔa paai ga zeeɔaɔwɛɛi
(Matiyo 10:34-36)*

⁴⁹ «Pàavɛ ga gè abui lo eteai va, tama wɔin ɔa mà ga ɛ zo niina!

⁵⁰ Kɛɛ batizei ta ɔa ná nii maanɛai ga gè sɔɔɔ dɛ. Kidaavili gola ɔa mà eyɛsu naa laazeeli!

⁵¹ Wa ɔisɛzu ga ndun paavɛ ziilei feezu eteai vɛ ɔaa? Ba-o, nà bosu wo ma ga: Zeeɔaɔwɛɛi mu ka pàai la.

⁵² Tɔɔzei za vɔluma, nu ɔɔlugo a ɔɛna pɛɛ ɔilagi wu, ti yeeɔa ɔa ɔwɛɛ su, savagɔi ɔɛ felegɔi laalɔɔma, felegɔi ɔɛ savagɔi laalɔɔma.

⁵³ Doun keɛɛɛɛi ɔa ɔe doun zunui laalɔɔɔɔma, doun zunui ɔe keɛɛɛɛ laalɔɔɔɔma, doun dee ɔa ɔe doun anzanui laalɔɔɔɔma, doun anzanui ɔe dee laalɔɔɔɔma, leemɔɔin ɔa ɔe ná-doun anzai laalɔɔɔɔma, loun anzai ɔe deemɔɔn laalɔɔɔɔma.»

*Yeeɛɛɛɛɛɛɛ ɔwɛɛɛ fai
(Matiyo 16:2-3)*

⁵⁴ Yesu ɔeni volu bebei ma: «Wa tonaɔiingi ɔaana, é da wuzegɛ folo liizu velei, wa da ɔe ma gaamago: «Tonai ɔa vaazu,» tama naa va.

⁵⁵ Wa fiiei ɔaana, é zegɛzu ga lekɛmave nu yeezazu velei, wo ɔe ma: «Diegi ɔa vaazu zeizu,» diegi ma ge ze.

⁵⁶ Woovele nuiti, wo zooge zooi ta geegɔɔɔɔɔ ɔaa vaiti gaagaaazu, lee vaa zu wo la zoosu wo va niima yeeɛɛɛɛɛɛɛ zu vaiti gaagaa mu?»

*A yɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ wa wo-ɔɔɔɔɔɔɔɔɔ
(Matiyo 5:25-26)*

⁵⁷ «Lee vaa zu balaa wa ɔɔɔɔɔ wo la zɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ ɔaa ga velei soloogai la?

⁵⁸ Ni nui ta a è maabaazaɔa laana, wa ma, wo da li ɔɔɔma tukɔɔɔaaleve nui ɔakala, ɔaaɔa, wo ye pelei zu, è wo yɔɔɔɔɔɔɔɔɔɔ, naa ɔa a ke é mina è ve tukɔɔɔaaleve nui ya, naa va è ve salavusui ya, naa va è vili kasoi ɔa.

⁵⁹ Tama gè bo è ma: E la ɔulaa kasoi ɔa pɛ, keni da bena ga da walii pɛ sala.»

13

Nu zie velei maavalibo

¹ Naama ziegi zu, nui tanigaa ti vaani, ti Galilé nui ti ta-vai zuḡula Yesu ma, niiti Pilate ti vaani, ti ḡeai ma ta-zalaḡai ḡulazu.

² E ti wooḡaavoteni, é ḡe ma: «Wa ḡisiezu ga Galilé nui naati ti ḡeni ga kotoba nu, é leve Galilé nui zṵiti pε ba, naa ḡa é kea ti nuuma ḡṵloi zṵṵṵgai ḡaa?

³ Ba-o, ḡe bo wo ma, ni wo la wo-zie velel maaval-iboni, wo pε wo undaa ḡa vilisu ga ti ḡevele.

⁴ Nu puuḡṵ maazu lṵsavai (18), niiti Silowe vele gaagṵoozagi looni ti ma, é ti va, wa ḡisiezu ga ti ḡeni ga sṵba nu, é leve Zeluzaleme nuḡusei mṵtaiti pε ba ḡaa?

⁵ Ba-o, ḡe bo wo ma, ni wo la wo-zie velel maaval-iboni, wo pε wo undaa ḡa vilisu ga ti ḡevele.»

Faalaalii é vile kooleḡoole gului va

⁶ E niima vaalaalii ḡalaa boni, é ḡe ma: «Zunui ta kooleḡoole gulu ḡila siinni ná-leezen ḡelei zu. E vaani ga é ma waai ta ḡula, keḡe é la tanṵpe kaani.

⁷ E ḡeni kpele make nui ma naazu: «Weḡe, é ḡea ga kona savagṵ, ḡe ḡa va kooleḡoole gului nii ma waai volu, ná ma, ḡe la ani ḡaazu ga. Pṵ mu, lee vaa zu a zooi maazeḡe nṵ fuun?»

⁸ Keḡe kpele make nui ḡeni ma: «Kalamṵn, ze ná nṵmṵ ḡona gilagi, ná zεḡei levezu, ḡe kaku ma, ḡe kpoḡa pṵloi vu su.

⁹ Tanisu toḡa waa velela velel, ni naa la ḡeeni, ḡa pṵ niina.» »

Yesu seeḡe anzanui ḡeḡe fai dooḡo foloi

¹⁰ Dooḡo foloi ta, Yesu ḡeni kalagi wosu GALA ḡebi velel gila bu.

¹¹ Anzanui gila ge gɛni ná, nii zɛnvu ɲɔi ta gɛni su, naa seeɓɛi vilini ma, é kɛɛni su ga kona puugo maazu ɓsava (18). Kpiligai, é la gɛni zoosu é va gaaɓɔ pɛ.

¹² Yesu kaai ma, é ɓɔɛni pɔ, é gɛ ma: «Anzanui, é viega da-zeeɓɛi zu.»

¹³ Naa vɔluma é yeeiti daani ma. Gaamago nɔ, naa gaaɓɔni, é zɔle, é da ɓɛbiyai ve GALA bɛ.

¹⁴ Kɛɛ GALA dɛbi vɛɛi ma gundigii yiiɗaawanani, tɔɔzei Yesu kɛɗɛgi woni doogo foloi. E gɛni bɛɓɛi ma: «Botiɗɛ voloi gɗa ɓzita. A da va wo gɛɗɛ fai ma naama voloi gila su, kɛɛ doogo foloi laade.»

¹⁵ Maliɗii googaaɓoteni, é gɛ ma: «Woovele nuiti! Wo gilaɗilagi, doogo foloi, wo la da ga wa-nikɛiti ɓaa wa-zooɓalegiti fiega ta-laami anɗɗakai va, wo va li ga tiye kpɔɔle wosuve ɓaa?

¹⁶ Anzanui tei ma, Abalaame mavofodai, nii Setana gɛa gilini kona puugo maazu ɓsava (18) laawu, é la vizɔni ɓaa ga é vie doogo foloi?»

¹⁷ Naama woogaaɓotegi unfegi yeini ga sili nuiti pɛ. Kɛɛ bɛɓɛi wola goozunɛɛni, tɔɔzei faa vapa golaiti ba, é gɛni kɛɛzu.

*Faalaalii é vile
mutaalede kaei ta ɓɛɛi va
(Matiyo 13:31-33;
Maleke 4:30-32)*

¹⁸ Yesu gɛni ma: «GALA ná-masadai gɗulaɓɛ ga ɓɛgele? Nà pokɔɗɔsu ɓɛgele ma?

¹⁹ Kulavɛ ga mutaalede kae gilaɗi, nii zunui ta seɗeni, é sin ná-kpelei zu. E vɔnɔni, é gɛ ga gulu, wɔniiti ti da laɗagi lo ma ɓeɗegiti su.»

20 Yesu ɣɛni ti ma mɔnɔ: «Nà GALA ná-masadai vokaɣɔsu ɔɛgele ma?

21 Kulavɛ ga lɛvɛi, nii anzanui ta seɣeni, é ti ɣaayo ta bulu vukɔ mɔinmɔingi. Gaabelagi, bulu vukɔ ɣaayɔgai naa pɛ ge ɔokoloni.»

*A lɛ ga daa loizu vɛlei
(Matiyo 7:13-14, 21-23)*

22 Yesu ɣɛni levesu taa wolaiti ta taa goiti su, é ɗa kalagi wo, é ɗa li ga Zeluzalɛme vɛle.

23 Nui ta ɣɛni ma: «Màligii, nui tago nɔ ɣa é ɣizosu ɓaa?» E ti woɔɣaavoteni, é ɣɛ ti ma:

24 «À ɣaaba, wo lɛ ga daa loizu vɛlei, tɔɔzei gè bo wo ma, nu mɔinmɔin ka kɔɣɔ ga ti lɛ, kɛlɛ ti la zooga.

25 Siɛgi zu pɛlɛ kɛɛɣɛi wuzɛɣɛzu la, é pɛlɛi laaɣfulu, wo yɛ eteaɔɛ, wo tɔɔzei niina ga daalogaa, wo ɗa ɣɛ ma: «Màligii, pɛlɛi laalao gi vɛ.» Toɣa wo woɔɣaavote naazu ga: «Gè la wo zɛɣɛzu ɣwɛɛ.»

26 Naama ziegi zu, wa vaazu ɣɛɛzu ma: «Kɛbɛ tama ade ɣɛni daamii ta kpɔɔlei wosu vɔɔma, è ɣɛni kalagi wosu ɣá-ɣoi yɔɣɔzuɔɛti.»

27 Toɣa ɣɛ wo ma: «Gè bo wo ma, gè la wo zɛɣɛzu ɣwɛɛ. A maagooza bà, wɔi pɛ wo ga telebotala nuiti.»

28 «Miná ɣa ɣɔlɔi ta jiiiga ziegai ɣa ɣɛ ná, siɛgi zu wo Abalaame, Izaake, ta Zakɔbe ta GALA goo wo nuiti pɛ kaazu la GALA ná-masadai zu, wa ma, wo viligai ya etea vɛlei.

29 Nuiti ta zɛɣɛ folo ɣulazu vɛlei ta folo liizu vɛlei, é ɔɔ nu ɣɔvɛzu vɛlei ta nu yeezazu vɛlei va, ti va, ti zei fɛti laamii wo taɓalii ɣakala GALA ná-masadai zu.

30 Naazu nu gaaabelagi tanigaa ta gɛ ga ma mɔungiti, ma mɔungi tanigaa ti gɛ ga ma gaaabelagiti.»

*Yesu ɔɔɔ vai Zeluzalɛme nɔ-faa zu
(Matiyo 23:37-39)*

31 Naama yeeɔɔɔɔɔɔɔ zu, Faliziein tanigaa ti maabuɔani Yesu va, ti gɛ ma: «Zeeɔ ve, ɛ li ada ɔili, tɔɔzei Elɔde ɔa pɔ ga ɛ ɛ va.»

32 Keɛ Yesu ti woogaaavoteni, ɛ gɛ ti ma: «À li, wo gɛ zazago zuwuzui naa ma: Nà inɛgiti kpɛɛzu, nà nuiti keɔɔsu za ta lina, foloi zavaɔɔɔi nà nà-botii gaaɔɔɔɔɔɔɔ niina.

33 Keɛ keɔni gɛ zii za ta lina, naa vɛɛ lina ɔa levena va, tɔɔzei ɛ la zolooni ga GALA goo wo nu nɔpɛ ge za Zeluzalɛme volu.

34 «Ee, Zeluzalɛme, Zeluzalɛme, ɔɛi ɔa ɔa GALA goo wo nuiti paa, ɛ ɔa ye naati sɔɔzu ga kɔtui eyɛsu ti za, niiti GALA ge ti levesu ɛ ma! Wɔin wola ɔɛa mà ga gɛ ɛ zu nuɔɔɔɔɔɔɔ gaalɛ ba kɔɔɔɔɔɔɔ, eɔɔɔɔɔɔɔ tɛɛ leei a ɔa ma yiɔɔɔɔɔ gaalɛ la ba kovegiti bu! Keɛ wo la vaani bu pɛ!

35 Weɛ, wa-vɛɛi wuɔɔɔɔɔɔɔ ɔana ye. Gè bo wo ma, wo la mɔ ɔaaɔɔɔɔɔ mà pɛ, eyɛsu voloi wa gɛ la ma: «Maligii tuya loo naama nui ve, nii ɛ vaazu daaseigi zu!»*

14

*Yesu seeɔɔ nui taɔɔli keɔɔ fai
doogɔ foloi*

* 13:35 13:35 Guy 118:26.

¹ Dooŋo foloi ta, Yesu leɛni Falizieiinti ta-ɣundigii gila ná-pɛlei wu ga ti daamii wo. Niiti ti ɣeni ná, naati ti ɣeni pɛtesu.

² Zunui ɣila ge lɔni kakala, nii fe seeɓɛi ɣeni ba.

³ Yesu kpɔɛi zɛɣeni, é ɣɛ tɔ kalamɔinti ta Falizieiinti ma: «Tɔgi vaavɛ nɛi bu ga nu nu ɣɛdɛ dooŋo foloi?»

⁴ Kɛɛ ti maagɛni kpɔ. Yesu seeɓɛ nui zoni naazu, é kɛdɛ, é naa ɣaagale ma.

⁵ Naa voluma é ɣeni ti ma: «Bɛ ɣa é wo zaama, ni ná-doun zunui ɓaa ná-nikei ɣa loona ziɛyɛɣei zu, é la kulaa su gaama, anɛɛ dooŋo foloi vɛ?»

⁶ Kɛɛ ti la ɣeni zooni ti va naama wooɣaavotegi vɛ zea.

Bɔɣmaayeii

⁷ Yesu kaai ma ga nui niiti ti loligai daami wosuɓɛ, ti pɛ ti ɣeni lebiya zeizuvɛti nɔ ɣaizieu, é niima vaalaalii woni ti ma, é ɣɛ ma:

⁸ «Ni nui ta ɣa è lolina vulu laamii wosuɓɛ, mina li, da va zeɪ vɛlela ɓɔkpɔgi ma, nii a kɛ ni é nui taɣili tolige, nii gaazu unfegi wɔɔlbai dɔnɔi va,

⁹ wo loli nui mina va, é va ɣɛ è ma: «Seizuɓɛ nii vɛ zunui nii ya.» Da ɣɛ unfesu naazu, siɛgi zu è liizu la zeizu voluzu ɓɔkpɔgi ma.

¹⁰ Kɛɛ ni è lolige, li, è zeɪ voluzuɓɛ, naazu siɛgi zu è loli nui vaazu la, é ɣɛ è ma: «Bɔɛ, wuzɛɣɛ, è le vɛlelavɛ.» Naa ɣa ɣɛ è vɛ ga lebiya vaa wola, naama nuiti pɛ gaazu, wa niiti wo zeini daami wosuɓɛ.

¹¹ Tɔɔzei zɔi nɔpɛ é ɓɔɣɔ wokomaalezu, naa maa ɣa yei, zɔi é ɓɔɣmaayeizu, naa unbu ɣa zɛɣɛ.»

¹² E ɣeni balaa toli nui ma: «Ni da ɣɔnɔ golai ɓɛtɛna foloi ɓaa kpɔkɔi, mina naati toli, niiti ti ga

è-wòolaiti, è-ḡeelointi, ḡa-nuiti, ḡaa è-zeiṇḡḡoi niiti ti ḡetɛai, naa ḡa a ke tiya ḡalaa ti mina va è lolisu, ti keḡala ḡe è ve.

¹³ Kele ḡa feti laamii ḡetɛna, bala nuiti toli, ta maaleḡefe nuiti, ta dekpɛ nuiti, naa veḡe gaazuḡole nuiti ba.

¹⁴ E undaa ḡa ne, tòzei zobo ge la ti ve, ti va keḡala ḡe è ve. Potogi ḡa ve è ya, siḡi zu telebo nuiti ti wuzegɛzu la, ti ḡula saai ya.»

*Faalaalii é vile
daami wolai va
(Matiyo 22:1-10)*

¹⁵ Zòiti ti daamii woni, naa gila ge naama woointi menigai ma, é ḡeni Yesu ma: «Undaane nu ḡa ga naama nui, nii a daamii wo GALA ná-masadaí zu.»

¹⁶ Yesu ḡeni ma: «Zunui ta daamii wola ḡevele ḡetɛni, é zeba é nu moinmoin toli.

¹⁷ Daami yeeḡeḡalai zeelii ma, é ná-botigɛ nui leveni ga naa ḡe nuiti ma, ti loligai: «A vaana, tòzei ḡonḡi ḡevele ḡetɛve niina.»

¹⁸ Naati pe ti tòzeini ga woozuḡulaga. Nu mounḡi ḡeni botigɛ nui ma: «Gè kpala gila geyave, keni gè li, gè wele ná, nà è maaneɛɛzu, soma è màavaayɛ.»

¹⁹ Taḡili ge ḡe ma: «Gè wozawoli nike puuḡo geyave, keni gè ti ḡḡḡ, nà è maaneɛɛzu, soma è màavaayɛ.»

²⁰ Taḡili ge ḡe ma mənɔ: «Anzai vulua nɔ ḡa bè feya, naa maavele ma, gè la zooga liizu.»

²¹ «Botigɛ nui ḡaleni ma, é naama voluvaawogi wo maligii ma. Pele keḡei wola yiḡaawanani, é ḡe ná-botigɛ nui ma: «Li fala taazuve ma ḡoi zaamaveti, ta koi yḡḡzu veleiti ma, è bala nuiti

toli, ta maalegɛfɛ nuiti, ta gaazuɔfole nuiti, naa vɛɛ dɛkpɔ nuiti ba.»

²² Naa vɔluma botigɛ nui vaani, é gɛ ma: «Màligii, nii è deveai, naa gɛa, kɛɛ seizu ɲakai ta gɛa de ná.»

²³ Pɛɛ kɛɛgɛi gɛni botigɛ nui ma: «Li pele wolaiti ta pele goiti su, è nuiti toli ga maaɓa, ti lɛ, naa gɛa a kɛ nà-pɛɛi wuulaave.

²⁴ Tɔɔzei gɛ bo wo ma ga gaamai, nui niiti ti loliga gɛa de, tanɔpɛ ge la niima gɔnɔgi ta gɔgɔga.» »

*Nii Yesu ná-kaladopoi maanɛai ga é kɛ
(Matiyo 10:37-38)*

²⁵ Bɛbɛ wolai gɛni Yesu vɔlu pelei zu, é gaaɔvoteni ti ma, é gɛ ti ma:

²⁶ «Zɔi é vaazu pɔ, kɛni gɛ nɛɛ bɛ é leve kɛɛgɛ ta dee va, ta anzai ta ná-dointi, naa vɛɛ kɛɛgɛlɔinti ta baazeelaiti ba, ta tɔ bɔgɔi yɛnvui va, ni naa laade é la zooga gɛɛzu ga nà-kaladopo.

²⁷ Zɔi é la zaa wului zegeni, é va vile pɔlu, é la zooga gɛɛzu ga nà-kaladopo.

²⁸ «Wo zaama, zɔi é pɔ ga é pɛɛ gaaɔɔza to, kɛbɛ toɔa ɗa zeɪ dɛ, é gaalugi wo, é gɛ kwɛɛ nii lieɔi é vaazu dɔɔzu, é pɛɛ ɓalaa ni zobo ka bɛ, é botii naa gaaɓela, kɛɛ?

²⁹ Ni naa laade, a sebasemai laana, toɔa gale botii wu, naa vɔluma zɔiti pɛ ta gɛ pɛɛsu, ta ɗa ɲɛɛgɔla su,

³⁰ ti ɗa gɛ ma: «Wɛɛ zunui nii va, é pɛɛ logi lɔɔzeɪɗai, é la zooni é va gaaɓela.»

³¹ «Baa masagi ɓɛ gɛa, ni toɔa pɔ é li ga kɔɔi bɔɔla masagi laalɔɔma, é la ɗa ga zeɪ dɛ, é faiti buuɓɛ ga pagɔ, é gɛ kwɛɛ ni toɔa zoo liizu ga nu waapuugo

(10.000), é zîe siliɲɔŋɔi wu, nii é vaazu tɔun pɔ ga nu waavuufelegɔ (20.000)?

³² Ni a kaana ga é la ziaa kɔɔi wu, siɛgi zu zɔi maagoozaai la dɛ, toŋa da zɔŋɔzuɔɛɛɛ nu gila teve, é ziileigi gɛaizîe ti yɔŋɔzu.

³³ Uele gana é la mu, wo zaama, zɔi nɔpɛ é la gɛɛni zeagɔligi pɛ ba, naa la zooga é va gɛ ga na-kaladopo.

Kpoloi nii tosu la ba

(Matiyo 5:13;

Maleke 9:50)

³⁴ «Kpoloi vage. Kɛɛ ni kpoloi ná-ɲemigi gɛ gɔlana ba, nu gɛ zoo feezeu zea gɛle volu?

³⁵ E la mɔ vani zooi vɛ, é la mɔ vani kpoŋa pɔɔi vɛ, nu gɛ da pili ya eteavɛ. Zɔi faa mɛni goiyegɛ ba, naama nui nii mɛni.»

15

Faalaalii é vile baalagi va nii toai ya,

é gɛ volu

(Matiyo 18:12-14)

¹ Mulu zo nuiti ta kotoba nuiti ti gɛni maaɔugazu ba ga ti goomɛni.

² Falizîeinti ta tɔ kalamɔinti ti gɛni unsuyelii losu, ti da gɛ ma: «Zunui nii gɛ yeezeizu kotoba nuiti bu, ti da daamii wo ta naati.»

³ Kɛɛ Yesu niima vaalaalii woni ti ma, é gɛ ma:

⁴ «Wo zaama zunui ɔɛ gɛ, ni baala ungila (100) ka gɛ zea, gila ge loo ya, ni é la puutaavuugɔ maazu taavuugɔiti (99) zɛga daami wosuɛ, é va li zɔ gɛlagi gɛaizîezu, nii toai ya, eyɛsu é ka?

⁵ Siɛgi zu é kaazu la, toŋa pɛɛ gɔma ga koozunɛɛi.

⁶ A ɣalena ma peɛɛi wu, toɣa da boɔlaiti ta seiɲɔɣɔiti toli pɔ be, é ɣe ti ma: «Ade ɣoozunɛ ʋɔɔma, mazɔɔɔ gè nà-baalagi ɣaa ʋolu, nii é ɣea looni ya.»

⁷ Gè bo wo ma, ʋele nɔ ɣana koozunɛɛi ɣa ɣe la geegɔɔɔgi zu, kotoba nu ɣila kpegi naa faa zu, nii é siɛ ʋelei maavalibosu, é leʋe telebo nu ʋuutaʋuugɔ maazu taʋuugɔiti (99) ba, niiti ti beɛɛ la ba ga ti ti-zie ʋelei maavalibo.»

*Faalaalii é ʋile wali ɣaei ʋa nii toai ya,
é ɣa ʋolu*

⁸ «Baa ni wali ɣae puugɔ a ɣena anzanui ɣila zea, gila ge loo ya, é la lanboi ɣaazoga, é ʋa peɛɛi wu baɛle baa, eyɛsu é ka?

⁹ Siɛgi zu é kaazu la, toɣa boɔlaiti ta seiɲɔɣɔiti toli, é ɣe ti ma: «Ade ɣoozunɛ ʋɔɔma, tɔɔzei gè nà-wali ɣaei ɣaa ʋolu, nii é ɣea looni ya.»

¹⁰ Gè bo wo ma, ʋele nɔ ɣana, koozunɛɛi ɣa ɣe la GALA ná-geezuɣeelaiti gaazu, kotoba nu ɣila kpegi naa faa zu, nii é siɛ ʋelei maavalibosu.»

*Faalaalii é ʋile zunu loungoi ʋa nii toai ya,
é ɣale ma*

¹¹ Yesu ɣeni ma mɔnɔ: «Doun zunu felegɔ ɣeni zunu ɣila zea.

¹² Loungo geɛi ɣeni keɛɣɛ ma: «Nɔnɔi veena poganii zu.» Doun keɛɣɛi da kɔligiti gaagɣɛ su ná-doun zunu felegɔiti ba.

¹³ «Folo mɔinda la ʋɔɔ leʋeni, loungoi nɔnɔiti pɛ gaalɛni ba, é li zou ɣili su, ɣoozama, ʋe é ná-naʋoloiti pɛ gaʋalani ba ná, ziimaɣɛɛ wolai zu.

¹⁴ Kpegai ma ga ti pɛ dɔ, pulu wolai looni naama yooi zu, anii pɛ ge tɔzeini ga ʋalaga zea.

15 E liini, é bɔɔɔ ɔaliva zooi naa zu nui gila ma, naa teve ná-boigiti makesuɔe dɔɔɔi zu.

16 Wɔin ɔeni ma ga é ɔogi laave ga boigiti kɔnɔgi, kɛɛ nu nɔpɛ ge la ɔeni ani nɔpɛ feezu zea.

17 «É tɔɔzeini ga ɔisiaa, é ɔe bɔɔ ma: «Botiɔe nui mɔinɔe kɛɛ ya, ti daamii wosu mɔtai ye, nɔun, ɔe ɔe, ɔe ɔa za ga pului.

18 Nà wuzegɛzu, ɔe li kɛɛ ɔɔ bɛ, ɔe ɔe ma: Kɛɛ, ɔe kotoi ɔea GALA daalɔɔma, é ɔe é ɔa.

19 Maa la mɔ nɛni, ɔe ɔa loli ga è-loun zunu. Uelei è ɔa-wotiɔe nuiti sosu ɔa, sò ɔana.»

20 E wuzegɛni, é li kɛɛ ɔe ɔɔ bɛ.

«É yɛni poun, kɛɛ ɔe kaa, maawɔin naa zo, é ɔize, é li, é daaɔomi, é nɛnɛ.

21 Doun zunui ɔeni ma: «Kɛɛ, ɔe kotoi ɔea GALA daalɔɔma, é ɔe é ɔa. Maa la mɔ nɛni, ɔe ɔa loli ga è-loun zunu.»

22 Kɛɛ doun kɛɛ ɔe ɔeni ná-botiɔe nuiti ma: «A ɔa fala ga ɔobo papagi, wo too kɔba, wo balaɔaegi lɔ zeebɛɔai ɔa, wo saɔalagi lɔ kɔɔa.

23 A ɔa ga nɛe yivoi nii gulɔai, wo paa, ade daamii wo, de koozunɛi ɔula.

24 Tɔɔzei weɛ dɔun zunui ɔa, é ɔea zaani, é wuzegɛa, é ɔula saai ya, é ɔea looni ya, é ɔaa ɔolu.» Ti tɔɔzeini ga koozunɛi ɔulaa.

25 «Tama doun zunu mɔungi ɔeni kpalagave. Siegi zu é ɔaa la, é maabɔɔa pɛɛi ɔa, é ɔeɔeɔin ganigiti ta kua wo tugi mɛnini.

26 E botiɔe nui gila tolini, é gaazaɔa ga nii kɛai, naa bo ma.

27 Naa ɔeni ma: «E-leɔei ɔa galegai ma, é ɔa, tei tama kɛɔgai ɔa, è-ɔe nɛe yivoi ɔaave, nii gulɔai.»

²⁸ E yiiḡaawanani, é ḡele tɛɛ vai va pelei wu. Kɛɛḡe ḡulani tolisu ga é le.

²⁹ Kɛle é kɛɛḡe woḡaavoteni, é ḡe ma: «Kona mɔinmɔin ka ḡè ḡa botii ḡe è vɛ, kaipa ḡè la dɛ ḡa-levei gila kpala koloḡoloni, tama kaipa è la dɛ ḡa-laa boli yivo veeni zèa, gi va koozunɛi ḡula ḡa bɔlɔlɔiti.

³⁰ Kɛle tei è-loin ḡalega ma, é va, nii é è-ḡɔligiti pɛ sugologologai koloḡolo anzanuiti polu, tɔ ḡa è nɛkɛ yivoi vaazu bɛ, nii ḡulɔai!»

³¹ Kɛɛḡe ḡɛni ma: «Dòun, dɔun ḡa bà yeenɔpɛ, tama nii kpein é zèa, ḡa ḡa dɔnɔ ga ti pɛ.

³² Kɛle kɛni ada la ḡoozunɛ, de fetii ḡula, tɔzei wɛle è-leḡei va, é ḡea zaani, é wuzɛḡea, é ḡula saai ya, é ḡea looni ya, é ḡaa volu.» »

16

Faalaalii é vile botiḡe nui va gola ḡeleḡelegai

¹ Naa voluma Yesu ḡɛni ná-kaladopoiti ma: «Naavolo nu wolai ta ḡɛni ná, nii naavolo unda nu ḡɛni zea, ti naa maalɔni ma ga toḡa ná-naavoloi zugologolosu.

² E naa lolini, é ḡe ma: «Lee ḡa ḡè mɛnisu, é vile è va? Uaana, è voluvaawo, é lo ḡa-naavolo make pelei va, tɔzei è la zooga zeizu ná-naavoloi unda.»

³ «Naavolo unda nui ḡisiɛni, é ḡe bɔḡɔ ma: «Lee ḡa ḡè vaazu kɛɛzu, tɔzei mɔligii sɛḡea ná-naavoloi unda? ḡè va li tii ḡɛɛzuvɛ ḡaa? ḡè la zooni naa la. ḡè va ḡe ga fali wo nu ḡaa? Naa ḡa zèa ga unfegi.

⁴ ḡè kwɛni niina, nii ḡè vaazu kɛɛzu, nii a kɛ siɛgi zu mɔligii kùlazu la ná-naavoloi unda, ḡè numaa zɔlɔ, niiti ta ḡe yeezeizu bù ta-vɛlɛiti bu.»

⁵ «É maligii ná-kuye nuiti pɛ tolini, é ɖɛ ma mɔungi ma: «E-ma ɖuyei ɖa ga dielegɔ wo yɔɖɔzu, wa maligii?»

⁶ Naa googaaɖoteni, é ɖɛ ma: «Gulo ɖɔɖɔ gani nɛ ungila (100).» E ɖɛ naa ma: «Da-zɛvɛi zɛɖɛ, è zɛi fala, è sɛvɛ su ga puulɔɔlugɔ (50).»

⁷ Naa vɔluma, é ɖɛni taɖili ma: «Da ma, è-ma ɖuyei ɖa ga dielegɔ?» Naa googaaɖoteni, é ɖɛ ma: «Molo ɔɔɔ ungila (100).» Naavolo unda nui ɖɛ ma: «Da-zɛvɛi zɛɖɛ, è sɛvɛ su ga puulɔsava (80).»

⁸ «Naavolo unda nui naa, nii é ɖɛni ga ladalala nui, maligii maamusɛni tɔɔzei é faiti kɛɛni ga kiseimai. Tɔɔzei niima eteai zu nuɔussɛiti ta ɖiseizu ma faiti su, ti yɔɖɔzu ta ti-wɔɔlaiti, é leve wozakalagi nɔnɔ ma lointi ba.

⁹ Nɔnɔ, nà bosu wo ma ga: A wɔɔlaa ɖaizɛ ga eteai niizu naavoloiti, naa ɖa a kɛ siɛgi zu ti besu la wo ya, ti yeezei wo wu ɖɔɖɔ pɛɛiti bu.

¹⁰ «Zɔi é ga lada nu faa goi zu, naa ɖa ga lada nu faa wolai balaa su. Zɔi ma é ga ladalala nui faa goi zu, toɖa ga ladalala nui faa wolai balaa su.

¹¹ Ni mu wo la ɖɛni ga lada nu eteai niizu naavoloiti su, ɔɛ ɖa a naavolo ɖiteiti kaliva wo ma?

¹² Ni mu wo la ɖɛni ga lada nu boa naavoloiti su, ɔɛ ɖa a wo ɔɔɖɔ gelei ve wo ya?

¹³ «Botigɛ nu nɔpɛ ge la zooga botii ɖɛɛzu maligii felegɔ vɛ vɔɔma. Kɛni nɔ é gila wɔinzɛɖɛ, é zɔi nɛɛ vɛ, ɔaa é ɖili zɔi va kpaan, é zɔi vɛɛɛlala. Wo la zooga botii ɖɛɛzu GALA ta naavoloi vɛ vɔɔma.»

*Tɔgi ta GALA ná-masadaɪ
(Matiyo 11:12-13; 5:31-32;
Maleke 10:11-12)*

14 Falizieiinti ti naama wooiti menigai ma, ti nɛɛɖfulani Yesu zu, mazɔɔ naavoloi nɛɛvɛ ti vɛ.

15 Yesu ɖɛni ti ma: «Wa ɔɔɖɔ ɖɛɛzu ga telebo nuiti nuɔuseiti gaazu, kɛɛ GALA ge wo-yiimavɛti kwɛɛ. Mazɔɔ nii nuiti ti kaazu ga faa ɔiigi, naa vɛɛzeɖevɛ GALA bɛ.

16 «Tɔgi ta GALA goo wo nuiti ta-yeeɖɛɖalai vaavɛ, ɛ zeeli Zan ná-yeeɖɛɖalai ma. Kaipa niina ɛ vaani, GALA ná-masadai ma Woo Niine Vagɔi laa ɖa zeelizu, tama ɛɛ pɛ ka levesu ga ná-zeeɖaaɓaai, ɛ va lo masadai zu.

17 Geeɖɔlɔgi ta zoi levesu la ɓaani, ɛ va zeeli tɔgi ma zɛvɛ ɖaɛi gila kpalaa too vai va ya.

18 «Zoi nɔpɛ ɛ ɖɛɛzu anzai va, ɛ taɖili sei, ɛ wɛɛnziɛgi ɖɛa. Zoi ma ɛ anzanu zeizu, nii sinigi ɖɛɛai ba, tɔ balaagi wɛɛnziɛgi ɖɛa.»

Naavolo nui ta bala nui Lazaal

19 «Naavolo nui ta ɖɛni ná, nii folo-o-folo maagilini ga sege laa ɓaaɓaagiti ti wola vagai, ɛ ɖɛni ná-eteai ɖɛɛzu gaanɛi zu, ɛ ɖa laami ga pago.

20 Bala nui ta ɖɛni laani ná-kpogi wu, daaseigi ga Lazaal, palai ɖɛni kɔlɔgi ma ná pɛ,

21 wɔin bena ɖɛ ma ga ɛ pului zege ɔɔɖɔ ma ga daamiani bulukpulugi niiti ti ɖɛni ɖulazu naavolo nui ná-taɓalii ɖa, ti ɖa loo. Naa vɔluma gileiti ti ɖɛni vaazu, ti ɖa ná-palaiti gaagɔmɔ.

22 «Bala nui zaani, geezuɖeelaiti ti sege, ti lii la Abalaame ɖɔba. Naavolo nui ɓalaa zaani, maagulu.

23 E yɛni gɔvɛalaazu kpɔɔi zu, ɛ ɖaazuwuzegɛ, ɛ Abalaame ɖa, Lazaal koba.

²⁴E ɓainni, é ɓe ma: «Kèe, Abalaame, màawɔingɓa. Lazaal leve, é yeeɓɓɓai uile ziei ɓa, é nègi maayɓɓe kae! Tɔɔzei nà wola ɓɔɓzu abuzogi nii zu.»

²⁵ «Abalaame googʻaavoteni, é gɛ ma: ‹Dòun, gɪzɛ su ga è ɗa-undaanɛɛi zɔɓɓɔni, siɛgi zu è gɛni la vulua, naama ziɛgi zu Lazaal gɛni daanɔgɔwogi zu. Keɛ toɗa ná-gaanɛɛni zɔɓɓu vɛ niina, ɗa ma, è ɗa zoole ga vɛ.

²⁶ Naa pe poluma, kpokula zege wolai ga ade
yɔɔɔzu, naa ga a ke, zɔiti ta ge po ga ti zege wo vo
pelei, ti va gi vo be, ti mina zoo, niiti balaa ta ge ti
zege gi vo pelei, ti va miná vele, ti mina zoo.⟩

²⁷ «Naavolo nui ʔeni ma: «Kèe Abalaame, nà è maanɛɛɛzu mu, soma è Lazaal leve kèe vɛɛi wu,

²⁸ mazolba keɛɛɛloun loluga ga zèa ná. E li, é bɔɛ
ti ba, nii a ke ti mina va daanɔɔwo adavɛ tɛi.»

²⁹ Abalaame googaavoteni, é ǵε ma: ‹Moizeni ta GALA goo wo nuiti ta-zεveiti ta ti ya. Ti woilo naati goo ma.›

³⁰E ɣɛ naa ma: ⟨Naa la kula ɣɛa su, kɛɛ Abalaame,
kɛɛ ni ɣɔvɛi ta ɣa liina ti ʋɔ, ta ti-zie vɛlei maaval-
ibo.⟩

³¹Abalaame ɣɛni ma: «Ni ti la woiloni Moize woo ma ta GALA goo wo nuiti, anɛɛ ɓalaa ɣɔvɛi ta ɣa é wuzedezu, ti la laa da pɛ.» »

17

Γεεφελointi zəfəzu vaiti

(Matiyo 18:6-7, 21-22;

Maleke 9:42)

¹ Yesu ġeni ná-kaladopoiti ma: «Κεεγεlegele ge la ná, keni faiti ti va, niiti ta nuiti too kotoi zu. Kele maanodɔ ɔa naama nui ve, nii é zoiti toozu kotoi zu.

² A la vizə naama nui ma ga kətu wolai ɣili kəgi va, ti pili kpolodei wu, keɛ é mina niima loungoi ɣila kpala too kotoi zu.

³ Tə ɣa é ba, à bəɣə zo kpaan. Ni è-ɣɛloin ɣa koto ɣɛna, zeli lo ma. Ni a zie vele maavalibona, suvaaye.

⁴ Ni a kotoi ɣɛna è laaləɣəma ga seizu ləfela foloi ma, seizu ləfelai pɛ su é da va è və, é da bo ga toɣa sie vele maavalibo, keni è suvaaye.»

Kidaalevei

⁵ Keelaiti ti ɣeni Maligii ma: «Ta bə ɣa-ɣidaalevei va.»

⁶ Maligii ti woɣaavoteni, é ɣɛ ti ma: «Ni wa-ɣidaalevei ɣeni ga mutaalede kaei ɣevele, wa la zoo ɣɛzu sikəmool gului nii ma: «Ləɣula miná, è li, è bado kpolodei wu,» a la ɣolo wo vɛ.»

Botigɛ nui losuve

⁷ «Tanisu, ni botigɛ nu a ɣena wo gila zea, é da wozai woli, baa é da togani bulugiti make, siegi zu naa zɛɣezu la kpalagave, é va, anɣɛ nei toɣa da ɣɛ naa ma gaamago: «Va fala, è ze daami wosuve?»

⁸ Ba-o, toɣa da ɣɛ ma: «Nà-kpəko ɣənəgi bɛtɛ bɛ, bəɣə maɣili, è da màalevebo, eyesu gè be ga laamii, gè bəɣle. Naa vɔluma dɔun da va niina, è laami, è bəɣle.»

⁹ Kebe é la vaazu naa masasu, naama wotii ɣɛ vai zu, nii é naa leveai ma, keɛ?

¹⁰ Wa balaagi, ni wa naa nɔ ɣɛna, nii wo leveai ma, à ɣɛ bəɣə ma: «Gá ga botigɛ nu ɲakaiti, gi naa nɔ ɣɛve, nii maa ɣeni nɛni gi ke.» »

Gee nu puugəi ɲade fai

11 Yesu liizuvɛ Zeluzalɛme, ɛ ɣɛni Galilé yooi ta Samali yooi maalevesu.

12 Tei ɛ ɣɛni lɛɛzu taai ta zu, gee nu puugo daagɔmini, ti lo ɣoozama.

13 Ti wooɣulani, ti ɣɛ ma: «Maligɣii, Yesu, gi maawɔingɔ.»

14 E ti ɣaai ma, ɛ ɣɛni ti ma: «À li, wo ɔɔɣɔ lɛ ga zalaɣa ɣula nui.» Ti liizuvɛ, ti kaani ga ti ɲadega.

15 Ti zaama, gila ge pɛtɛni ga ɛ ɣɛdɛga, ɛ ɣaleni ma ga voluvelei, ɛ GALA dɛbi ga woo wola.

16 E laavɛɛni kpulu Yesu ɣɔɣɔwu, ɛ naa mama. E ɣɛni ga Samali nu.

17 Yesu kpɔɛi zegɛni, ɛ ɣɛ ma: «Nu puugɔi pɛ ge la ɲadeni ɔaa? Mini ɣa mu mɔta taavuuɣɔiti ti ná?

18 Tanɔpɛ ge la zɔɔɔni, nii a va volu, ɛ lɛbiyai ve GALA bɛ, kɛni wɛɛin nii nɔ?»

19 Naa vɔluma, ɛ ɣɛni naa ma: «Wuzegɛ, ɛ li, da-ɣidaalevei ɛ valoa.»

*GALA ná-masadai vaa vai
(Matiyo 24:23-28, 37-41)*

20 Faliziɛinti ti gaazaɣani, ti ɣɛ ma: «Sɛ kpɛgele ɣa GALA ná-masadai vaazu la?» E ti wooɣaavoteni, ɛ ɣɛ ti ma: «GALA ná-masadai la vaazu, ɛ va ɣɛ ani nu kaazu ga ɣaazu.

21 Daa la ɣɛa ga: «A wɛɛ, toɣa vɛ!», ɔaa: «Toɣa munu!», mazɔɔɔ GALA ná-masadai ɣa wo zaama.»

22 E ɣɛni kaladopoiti ma: «Yeeɣɛɣalɛi ta vaazu, wɔin ɣa ɣɛ wo ma ga wo ɣaazula Nu ná-Doun Zunui ma, anɛ folo ɣila daawu, kɛɛ wo la kaa.

23 Ta ɣɛ wo ma naazu: «A wɛɛ vɛ!», ɔaa: «A wɛɛ munu!». Kɛɛ à mina li, à mina ɔize.

24 Tɔɔzei velei mainmain a ɔa saɔa la, ɛ ɔa volo geegɔɔlogi ɔilazuve ɔwɛgi ma, ɛ zeeli zɔɔla velei, vele ɔana Nu ná-Doun Zunui a ɔe la ná-foloi zu.

25 Kɛɛ kɛni dɛ ɛ ɔɔɔ gola, niizuve nuɔuseiti ti ɔɛɛ ba.

26 «Nu ná-Doun Zunui ná-siɛgi zu, faiti ta ɔa ɔe, eɔevelei ɛ ɔɛni ɔɛɛzu la Nowe ná-yeegɛɔalai zu.

27 Nuiti ti ɔɛni daamii wosu, ti ɔa kpɔɔleiti bo, ti ɔa anzaiti fulu ɔɔɔ vɛ ta ti-lointi bɛ, eyɛsu naama voloi zeeli, yeei Nowe lɛɛni la kein wolai zu. Ziɛve golai vaani, ɛ ti pɛ undaavili.

28 «Toɔa ɔe ga Lote ná-siɛgi zu ɔevele. Nuiti ti ɔɛni daamii ta kpɔɔlei wosu, ti ɔa aniiti geya, ti ɔa pɔdii loo, ti ɔɛni aniiti siinsu, ti ɔa peɛleiti to.

29 Kɛɛ voloi Lote ɔulani la Sɔɔɔme va, GALA ge timini abui vuuni, ɛ ɔula geegɔɔlogi zu eɔe tonai, ɛ ti pɛ undaavili.

30 Uele ɔana a ɔe la, voloi Nu ná-Doun Zunui ɔulazu la kɛɛma.

31 «Naama voloi, ni nui ta a ɔɛna dooɔɔ bosuve ná-peɛ ɔɔmave, zeagɔligiti ti peɛi wu, ɛ mina yei ɔasɔ zegezu peɛi wu. Zɔi balaagi a ɔe kpalagave, naa mina ɔale ma voluvelei.

32 A ɔize naa zu, nii ɛ ɔɛɛni ga Lote anzai!

33 Zɔi ɛ pɔ ga ɛ ɔaa zɛnvui maazu, toɔa vala ma. Kɛɛ zɔi a vala zɛnvui ma, toɔa ɔaa maazu.

34 Gɛ bo wo ma, naama ɔidii, nu felegɔ ɔa ɔe laani bete ɔilagi zu, gilagi ɔa zeɔe, zɔi ye ná.

35 Anzanu felegɔ ɔa ɔe moloi zizazu ɔɔɔma, gilagi ɔa zeɔe, zɔi ye ná.

³⁶ [Zunu felegɔ ɔa ɔe kpalagave, gilagi ɔa zeɔe, zoi ye ná.]»*

³⁷ Kaladopoiti ti gaazaɔani, ti ɔe ma: «Màligii, mini ɔa naama vai vaazu ɔeezu ná?» E ti woogaaɔoteni, é ɔe ma: «Ue nɔpe ani voomai ná, miná ɔa duaiti ta da ɔaale ba ná.»

18

*Faalaalii é vile tukpɔɔaaleve nui va
nii é la luazu GALA ba*

¹ Yesu faalaali ɔila boni ná-kaladopoiti ma, é dee ga maaneɔe ti GALA fali ɔɔ, ti mina iɔteve.

² E ɔeni ti ma: «Tukpɔɔaaleve nui ta ɔeni taai ta zu, nii é la ɔeni luazu GALA ba, ta é la ɔeni unfesu nu nɔpe ma.

³ Poanzai ta balaa ɔeni taai naa zu, nii é ɔeni vaazu valafala, é da ɔe tukpɔɔaaleve nui ma: «Nɔnɔi votokula sili nui ma.»

⁴ Suɔoozani, é da ɔele. Naa voluma, é ɔeni ɔɔɔ ma: «Aneɔ ni gè la luazu GALA ba, ta gè la unfesu nu nɔpe ma,

⁵ kele tɛi poanzai nii da ɔoi dà, nà nɔnɔi votokulazu, ni naa laade, toɔa ɔe vaazu yeenɔpe, é da kpòlɔ.» »

⁶ Maligii ɔeni ma volu: «À naa meni, nii telebotala lukpɔɔaaleve nui bosu.

⁷ Niiti GALA ge yiimazeɔeai ga tiye, é la naati tɔnɔi votokula ɔaa, niiti ti woogulazu ma folo ue kpidi va? E la ɔɔga ti va fala ɔaa?

* **17:36 17:36** Wooi niiti ti [] kpaku felegɔiti zɔɔzu, naati ti la seve wɔlɔmai tanigaa zu.

8 Gè bo wo ma, toḡa tənɔi ʋotokula ga suvile. Kele siegi zu Nu ná-Doun Zunui ʋaazu la, toḡa kidaalevei ḡa nei eteai zu?»

Faalaalii é vile Faliziɛin ta mulu zo nui ʋa

9 E niima ʋaalaalii woni mənɔ, é vile naama nuiti ba, niiti ti kaazu ga ti lelebogɛ, naa ʋolu ti ḡa zɔiti beɛɛlala, é ḡɛ ti ma:

10 «Yeeta, zunu felegɔ liini GALA sei ʋelei wu, GALA fali vai ma. Zɔi ḡeni ga Faliziɛin, zɔi ḡɛ ga mulu zo nui.

11 Faliziɛin loni, é ḡa GALA fali ḡisu, é ḡɛ ma: «Ee, GALA, ná è mamasu, gè la ga zɔiti kevele, niiti ti ga tooma nuiti, telebotala nuiti, ta wɛɛnzɛ nuiti. E mama gè la ga mulu zo nui tei kevele.

12 Ná ḡa zugi zo fele, ḡɔḡɔi laawu, ná ḡa sòlɔɔ ganii ma ʋuusɛi pɛ fe è ya.»

13 Kele mulu zo nui loni yɛ, zii la ḡeni lɔɔni ʋɔɔ é ʋa wele geezu. E yiilave loḡani, é ḡɛ ma: «GALA, maaʋɔingɔ, nɛi gè ga kotoba nui.»

14 Gè bo wo ma, zunui tei ge ḡaleni ma ná-koizu, telebogai GALA gaazu, kele naa la ḡeni ga Faliziɛin. Zɔi nɔpɛ é ḡɔḡɔ wokomaalezu, naa maa ḡa yei, zɔi é ḡɔḡɔmaayeizu, unbu ḡa zeḡɛ.»

Yesu yeezei vai doungoiti bu

(Matiyo 19:13-15;

Maleke 10:13-16)

15 Nuiti ti ʋaani balaa ga niimiḡɔlegiti pɔ, nii a ke é yeela ti ma. Kele kaladopoiti ti miná ḡaai ma, ti ḡeni zeli losu naati ma.

16 Kele Yesu doungoiti tolini, é zeɛba é ḡɛ nuiti ma: «À ɓe doungoiti ba, ti ʋa pɔ. A mina pele leve ti luḡɔ,

tɔɔzei GALA ná-masadaɪ ɔ́a ga naati tɔ́nɔ, niiti ti ga ti ɔ́ɛvele.

¹⁷ Gè bo wo ma ga gaamai, zɔɪ nɔpɛ é la yeezeini GALA ná-masadaɪ wu ga dɔungoi ɔ́ɛvele, naama nui la lɔa su pɛ.»

*Naavolo nuiti ta GALA ná-masadaɪ
(Matiyo 19:16-30;*

Maleke 10:17-31)

¹⁸ Kundigɪ gila ge Yesu ɔ́aazaɔani, é ɔ́ɛ ma: «Kalamɔ́n vagoɪ, leeni ɔ́a ná kɛ, gè va ɔ́ɔɔɔ zɛnvui zɔlɔɔ ga nɔ́nɔ?»

¹⁹ Yesu ɔ́ɛni ma: «Lee vaa zu è tòlisu ga nu vagoɪ? Nu nɔpɛ ge la vani, kɛni GALA gila kpe.

²⁰ E deveiti kwɛni: Mina wɛɛnzɛ bo, mina nu vaa, mina unma wo, mina zɛɛ zeele woo wo, è-ɔ́ɛɛ lɛbi ta è-lee.»*

²¹ E ɔ́ɛni Yesu ma: «Gè naama leveiti pɛ sogá kaite mà lɔungo zɛgi zu.»

²² Yesu gooi mɛnigai ma, é ɔ́ɛni ma: «Faa ɔ́ila ka dɛ voluzu, nii è la dɛ kɛɛni: E-ɔ́ɔligiti pɛ pɔdi, è ma naavoloi ɔ́aagwɛ bala nuiti ba, naazu da naavolo zɔlɔɔ geegɔlɔgi zu. Naa vɔluma, va, è vɛle pòlu.»

²³ E naa mɛnigai ma, ziiɔ́lɔni gola, tɔɔzei é ɔ́ɛni ga kpɛtɛ nu wola.

²⁴ Siɛgi zu Yesu kaani la, é ɔ́ɛni ma: «Kpɛtɛ nuiti dɔɔ vai wola baavɛ GALA ná-masadaɪ zu!

²⁵ Tɔɔzei jɔ́mɛi leve fai la baani sɛɔ́ile zɛɔ́ei zu, é va zeeli kpɛtɛ nui lɔɔ vai zu GALA ná-masadaɪ zu.»

²⁶ Zɔiti ti ɔ́ɛni goomenisu, naati ti ɔ́ɛni ma: «Bɛ ɔ́a mu a zoo ɔ́izosu?»

* **18:20 18:20** Eɔz 20:12-16; TSV 5:16-20.

²⁷ Yesu ɣɛni ti ma: «Nii é la zooga é va ɣɛ nuɓuseiti zea, GALA ka zoo naa ɣɛɛzu.»

²⁸ Piyɛɛ ɣɛni ma: «Gá ma? Gi gi-ɣɔligiti zɛga ná, gi vile é volu.»

²⁹ Yesu ɣɛni ti ma: «Gè bo wo ma ga gaamai, zoi nɔpɛ é zɛɣezu ná-pɛɛi va, anzai ɓaa kɛɛlointi ba, sɔɔɔ nuiti ɓaa dointi ba, GALA ná-masadai maavele ma,

³⁰ ma nui ɣa vaazu naati ma mɔinmɔin sɔɔɔsu niima yeeɣɛɣalai zu, ta toɣa ɣɔɔɣɔ zɛnvui zɔɔɔ etea niinei zu é vaazu.»

*Yesu saa vai
ta buzeɣɛ vai wo fai volu*

*(Matiyo 20:17-19;
Maleke 10:32-34)*

³¹ Yesu keela puugo maazu felegɔiti (12) tolini ye, ti maagelesa ge leve, é ɣɛ ti ma: «À woilo, ada lɛɛzu Zeluzalɛme, tama nii pɛ GALA goo wo nuiti ti seɓɛai, é vile Nu ná-Doun Zunui va, ti pɛ daa ɣa zeeli.

³² Tɔɔzei toɣa lɔ zii ɣiligiti zeezu, ti jɛɛɣula su, ti poomu, ti laaɗɛi vu ma,

³³ ta ɓena ga doɣa ga kpakɔi, ti paa. Naa voluma, foloi zavaɓɛi toɣa wuzeɣɛ, é ɣula saai ya.»

³⁴ Kɛɛ kaladopoiti ti la ɣɛni naama wooiti gaagaaɓi. Poluɓɛ lɔɔɣuni ti va, ti la ɣɛni kweɛ, nii naama wooiti ti bosu.

*Gaazuɣole nui valo vai Zeliko
(Matiyo 20:29-34;*

Maleke 10:46-52)

³⁵ Tɛi Yesu ɣɛni maabuɣazu Zeliko va, gaazuɣole nu ɣila ge ɣɛni zeini pele ɣɔɓaɓɛ, é ɗa falii wo.

³⁶ E bebei wooi menigai ma, ti da leve, é gaazaɖagi woni ga leeni ɖa é ɖeezu.

³⁷ Ti ɖeni ma: «Nazalete nui Yesu ɖa é levesu.»

³⁸ E kpeei looni, é ɖe ma: «Davide ná-Doun Zunui, Yesu, gàazumaawɔingɔ!»

³⁹ Zɔiti ti ɖeni ziezu velelavɛ, naati ti ɖeni zeli losu ma, ga é maagɛ kpɔ, keɛ toun é ɖeni woogulazu sese, é da ɖe ma: «Davide ná-Doun zunui, gàazumaawɔingɔ!»

⁴⁰ Yesu loni, é deve ga ti vaa la pɔ. E maabuɖaai ma ba, Yesu gaazaɖani, é ɖe ma:

⁴¹ «Lee ɖa è pɔ ga gè ke è vɛ?» E googaaɔoteni, é ɖe ma: «Màligii, va bu ga gè wozaɖaa volu.»

⁴² Yesu ɖeni ma: «Wozaɖa volu. Tei è laa dà, è valoa.»

⁴³ Gaamago nɔ, é wozaɖaani volu, é vile Yesu volu, é da GALA dɛbi. Bebei miná ɖaani, tiya balaa ti da GALA maamuse.

19

Yesu ta Zase

¹ Yesu leeni Zeliko taazuɔɔ, é taai maaleve.

² Zunui ta ɖeni ná daaseigi ga Zase, é ɖeni ga mulu zo nuiti ta-ɖundigii, naa volumna é beteni gola.

³ E ɖeni pɔ ga é kwɛɛ, be ɖa é ga Yesu. Keɛ bebei maavele ma, é la ɖeni zooni, tɔzei kpuɖaa ɖeni de.

⁴ E ɖizeni, é li velelavɛ, é le sikomɔɔl gului zu ga é Yesu ɖa, tɔzei naa ɖeni levesu ga ná vele.

⁵ Yesu zeeliai ma návɛ, é ɖaazuwuzegeni, é ɖe Zase ma: «Zase, vile fala, mazɔɔ è-ma wɛen ɖa ga ze za.»

⁶ Zase zuvileni ga vilega, é yeezei Yesu wu ga koozunɛ.

⁷ Zɔiti pɛ ti miná ɣaani, ti ɣɛni unsuyelii losu, ti da ɣɛ ma: «É lia, é ɣɛ ga kotoba nui nuu ma wɛɛin.»

⁸ Kɛɛ Zasé wuzɛɣɛni, é lo Maliɣii ɣaazu, é ɣɛ ma: «Màliɣii, woilo, nà kɔligi ɣilazuɔɔ pɛ fe ga vɛɛanii bala nuiti bɛ. Zɔi nɔpɛ nà ɣɛ looni ma, nà nɔnɔi vɔtogi ve zea ga seizu naanigɔ.»

⁹ Yesu ɣɛni ma: «Kizogi lea pɛlei nii wu za, mazɔɔɔ zunui nii balaa ka ga Abalaame mavofodai ta.

¹⁰ Tɔɔzei Nu ná-Doun Zunui vaavɛ naati gaiziezɔ, é ti ɣizo, niiti ti loai ya.»

*Faalaalii é vile
botigɛ nu savagɔiti ba
(Matiyo 25:14-30)*

¹¹ Tei nuiti ti ɣɛni woilosu naama wooiti ma, Yesu faalaali ɣila boni ti ma mɔnɔ, tɔɔzei maabuɣani niina Zeluzalɛme va, tama nuiti ti ɣɛni ɣisiezɔ ga GALA ná-masadai ɣa ɣulazu kɛɛma gaamanɔ.

¹² E ɣɛni ti ma: «Zunui ta ɣɛni ná, nii é zɔɔɔni seizumaanɛ pɛlei wu. E wuzɛɣɛni, é li zou zu, vɛ ná maagoozaai, nii a kɛ é masadai zɔɔɔ, naa vɔluma toɣa va niina.

¹³ E va ɣɛ é li, é ná-botigɛ nu puugɔ lolini, é wali ɣae puugɔ ɣaagwɛ ti va, é ɣɛ ti ma: «A da suyaaɣɔ, pàa laa yɔɣɔzu.»

¹⁴ «Kɛɛ seɲɔɣɔiti ti wɔinzɛɣɛni, ti keela vilɛni polu, ti ɣɛ ma: «Gi la pɔ ga zunui nii va masadai ɣɛ gi unda.»

¹⁵ «É masadai zɔɔɔgai ma, é ɣale ma, é ná-botigɛ nuiti tolini, niiti é wali veeni ti ya, é ɣɛ ti ɣonabo bɛ, é vile yaagolai va, ti kɛai.

16 «Ma mɔungi vaani, é ɔe ma: «Màligii, da-wali ɔae ma lɔnɔgi ɔeeve ga wali ɔae puugo.»

17 Masagi ɔe ma: «Naa vage, botigɛ nu vagɔi. Tei è ɔea ga lada nu faa goi zu, gè è zeida taa wola puugo unda.»

18 «Felesiei balaa vaani, é ɔe ma: «Màligii, da-wali ɔae ma lɔnɔgi ɔeeve ga wali ɔae lɔlugɔ.»

19 Masagi ɔe ma: «Da balaa, gè è zeida taa wola lɔlugɔ unda.»

20 «Taɔili ge vaani, é ɔe ma: «Màligii, wele da-wali ɔaei va, nii gè makegai ba sege zakpai zu.

21 Mazɔlɔ gè ɔeni luazu è va, tɔɔzei da ga zunui nii ná-fai wola ɔaai. Nii è la daani, naa ɔa da da sege. Moloi è la fazani, naa ɔa da da teve.»

22 «Masagi ɔeni ma: «Botigɛ nu ɔɔɔnɔugi! Nà è lukpɔɔaalevezu ga è-laawooi nɔ. E ɔea kweeni ga nà ga zunui nii ná-fai wola ɔaai, gè da naa zege, nii gè la daani, gè da moloi leve, nii gè la fazani.

23 Lee vaa zu è la ɓena li ga nà-walii, è va da ɓangei la? Naazu, siegi zu nà la ɔalena ma, nà la kula ta maalamai.»

24 «É ɔeni koba nuiti ma: «A wali ɔaei ɔula zea, wo fe zɔi ya, nii puugɔi zea.»

25 Naati ti ɔe ma: «Wali ɔae puugo ɔa é naa ya!»

26 E ɔeni ti ma: «Gè bo wo ma, zɔi ani zea, ta ɔa ve naa ya volu. Kele zɔi ani la zea, anee zɔɔgoi é zea, naa ɔa ɔula zea.

27 Zɔiti ma ti ga sili nuiti, niiti ti la ɔea pɔ ga gè va masadai ɔe ti unda, à va ga tiye ve, wo ti ɔɔdaaleve gàazu.» »

*Yesu lee vai Zeluzalme
(Matiyo 21:1-11;*

*Maleke 11:1-11;
Zan 12:12-19)*

²⁸ Yesu naama wooiti bogai ma, é toni da, é da li ga Zeluzalɛme vele.

²⁹ Siɛgi zu é maaɓuɗani la Betefazé va ta Betani, Wolive ɗizei ɗobave, Yesu ná-kaladopo felego leveni,

³⁰ é ɗe ti ma: «À li taa goi nii zu, é wo luɗo. Wa lɛna, wa soovale zivoi ta ɗaazu, giliai, nii nu nɔpe ge la de zeini kɔma. A fie, wo vaa la ve.

³¹ Ni nu a wo ɗaazaɗana ga: «Lee vaa zu wo fiesu?», wa ɗe ma: «Màliɗii ɓedei ɗa ba.» »

³² Keelai niiti ti liini, ti faiti kaani nɔ, velel Yesu boni la ti ma.

³³ Tei ti ɗeni soovale zivoi viesu, ma nuiti ti ɗeni ti ma: «Lee vaa zu wo soovale zivoi viesu?»

³⁴ Ti naati gooɗaavoteni, ti ɗe ma: «Màliɗii ɓedei ɗa ba.»

³⁵ Ti liini ga soovale zivoi Yesu ɔɔ, ti ta-zeɗe wolaiti pe kɔma, ti Yesu le, ti sei kɔma.

³⁶ A la ɗena ziaa, nuiti ti da ta-zeɗe wolaiti peɛ pelei zu.

³⁷ E maaɓuɗaai ma Zeluzalɛme va, Wolive wulu belei ma ɗizei yeizuve, kaladopoiti ti-ma vɛbe wolai laaveni ga koozunɛi, ti tɔzei ga GALA maamusea ga woo wola, tɔzei laavɔɔ vaiti ba, niiti ti ti ɗaani.

³⁸ Ti ɗeni ɗeezu ma:
«Maliɗii tuya loo masagi ve, nii é vaazu daaseigi zu!
Ziileigi ɗe geegɗɓɓgi zu, lebiyai ɗe GALA be geegɗɓɓgi ungave!»

³⁹ Faliziein tanigaa ti ɗeni bebei zaama, ti ɗeni Yesu ma: «Kalamon, zeli lo da-ɗaladopoiti ma, ti maagɛ kpɔ!»

40 Yesu ti wooḡaaʋoteni, é ḡe ti ma: «Gè bo wo ma ga gaamai, ni ta maagɛna kpɔ, kɔtuiti ka ta ḡe ɓainsu!»

Yesu ḡɔɔ vai Zeluzalɛme ma

41 Tɛi Yesu ḡeni maaɓugazu taai ʋa, é kaai ma, é ḡɔɔni ná-faa zu.

42 E ḡeni ma: «Ni da ɓalaa è ḡeni kweɛni naama volo nuu, ʋelei da ziileigi zɔɔɔ da! Kele welena kae, é ɓɔḡua è ʋa.

43 Foloi tanigaa ta ʋaazu è ma, siɛgi zu è zili nuiti ti è maagakusu la ga kɔḡḡ aniiti, ti è zeɪ kele su, ti da è ɓakpa pele ungi pɛ su.

44 Ta wo zuḡoloḡolo metu, wa da-nuɓuseiti, ti la da-ḡɔtui gila kpalaa zɛga laani ɓɔɔla maazu, tɔɔzei è la kɛɛni, è ʋa naama voloi ḡweɛ, yeei GALA ge ʋaa la è ʋɔ.»

Yesu pɔdi loo nuiti kpɛɛ vai

GALA sei ʋɛɛi wu

(Matiyo 21:12-17;

Maleke 11:15-19;

Zan 2:13-22)

45 Yesu lɛɛni GALA sei ʋɛɛi ma ḡoizuuɛ, é tɔɔzei ga yaagɔiti kpɛa,

46 é ḡe ti ma: «Seɛɛɛ GALA Seɛɛi zu ga: «Nà-peɛi ḡa loli ga GALA fali ʋɛɛi.»* Kele woun, wo ná ḡea ga toosu nuiti dɔḡfuzuɛ.»†

47 Folo-o-folo Yesu ḡeni kalagi wosu GALA sei ʋɛɛi wu. Zalaḡa ḡula ḡundigɛiti ta tɔ kalamɔinti, naa ʋɛɛ nuɓuseiti ta-ḡundigɛiti ba, ti ḡeni kelegɛle gaizieu zu ga ti pa.

* 19:46 19:46 Eza 56:7. † 19:46 19:46 Zel 7:11.

⁴⁸ Kele ti la gēni kwεε, velel ta keε la, tōzei nuḡuseiti pε goiloga gēni de goo ma.

20

Mini gā Yesu nā-zobogi zegezu nā?

(Matiyo 21:23-27;

Maleke 11:27-33)

¹ Tei Yesu gēni nuiti kalasu naama voloi gila GALA sei velel wu, é da Woo Niine Uagōi laazeeli, zalaḡa ḡula ḡundigīiti ta tō kalamōinti, naa vεε totuḡōiti ba, ti maaḡufani ba,

² ti gε ma: «Bo gi ma: Zobo kpegele gā è niima vaiti keεzu la? Be gā é ma zobogi vea è ya?»

³ E ti woogaaavoteni, é gε ti ma: «Nà balaa, gaazaḡa gila ka bè ga gè bo wo ma.

⁴ Be gā é zobogi veeni Zan vε ga é da batizei wo? GALA ge gēni de, 6aa nuiti kēni de?»

⁵ Ti ye sulatilatisu yōḡōzu, ti da gε ma: «Ni ada gεena ma: «GALA ge gēni de,» toḡa gε ade ma: «Lee vaa zu mu wo la gēni laani Zan la?»

⁶ Kele ada gεena ma mōnō: «Nuiti kēni de,» nuḡuseiti pε ta ade zōḡ ga kōtui, tōzei ti pε ti laave da ga Zan gēni ga GALA goo wo nu.»

⁷ Ti zeḡa ti googaaavote, ti gε ma: «Gi la kwēni.»

⁸ Yesu gēni ti ma: «Nōun nā balaa gè la zobogi nii zegezu lea ga woye pε, nii gè niima vaiti keεzu la.»

Faalaalii é vile

kpele makε nu jōiti ba

(Matiyo 21:33-46;

Maleke 12:1-12)

⁹ Yesu tɔɔzeini ga niima vaalaalii woga bebei ma, é gɛ ma: «Zunu gɪla ge leezen belei laani, é kaliva kpele make nua ma, é li zou gɪli su, é lebi ná.

¹⁰ Naama waai gɪla yeedegalai zeeliei ma, é botigɛ nu leveni kpele make nuiti ma, ga ti daamizuve ve kpele gaawaai zu. Kɛɛ kpele make nuiti ti botigɛ nui loɣani, ti zeɔnakai gaagale ma.

¹¹ Kpele kɛɛ nui botigɛ nui velesiei leveni volu. Kpele make nuiti ti doɣani balaa, ti poomu, ti zeɔnakai gaagale ma.

¹² Kpele kɛɛ nui zɛba é botigɛ nui zavasiei leve, kpele make nuiti ti maawana balaa, ti pili ya.

¹³ «Kpele kɛɛ nui ɣeni ma: «Lee ɣa ná kɛ? Ná nɛɛbe loun zunui levesu, tanisu ta unfe naa ma.»

¹⁴ Kɛɛ tɛi kpele make nuiti ti kaani nɔ feya, ti ɣeni bɔɔɔ ma: «Pogani zeɣe nui ɣa. Ade paa, de ná-pogani zeɣe ga adɔnɔ.»

¹⁵ Ti kulani kpelei va, ti paa.

«Lee ɣa kpele kɛɛ nui a kɛ ga tiye?

¹⁶ Toɣa va, é kpele make nui naati paa, naa voluma é kpelei galiva taɣiligaa ma.» Ti naama wooiti menigai ma, ti ɣeni ma: «Naa la ɣɛa pɛ!»

¹⁷ Kɛɛ Yesu wɛleni ti gaazu, é gɛ ti ma: «GALA gooi nii voluve ɣa ga lee mu:

«Kɔtui nii pɛɛ lo nuiti ti ɣɛleni ba, naa ɣa kɛai ga sɔbelama ɣɔtu wolai?»*

¹⁸ Zɔi nɔpɛ é loozu kɔtui nii ma, naama nui ɣa bulukpulu. Zɔi nɔpɛ kɔtui nii a loo ma, ma nui wolowolo.»

¹⁹ Tɔ kalamɔinti ta zalaɣa gɪla ɣundigɪiti ti ɣeni pɔ ga ti yeeuve ma gaamanɔ, kɛɛ ti luani bebei

* 20:17 20:17 Guy 118:22.

va. Tɔɔzei ti gaagʼaani ga tiya ɔa Yesu faalaalii naa wogai ta-vaa zu.

Mului zala vai Sezaal ma

(Matiyo 22:15-22;

Maleke 12:13-17)

²⁰ Ti tɔɔzeini naazu ga wɛɛa Yesu ma fɛfɛ. Naa maavele ma, ti nui tanigaa leveni Yesu ma, niiti ti ɔɔɔ ɔulani eɛɛ telebo nu. Naati ti ɔaani ga ti Yesu zo tɔ ɔɔɔi daawooiti ba, ti ɔa dɔ zou zɛvɛ ɔundigii yeezu, nii zobogi bɛ ga é ma lukpɔi ɔaaleve.

²¹ Naama nuiti ti gaazaɔani, ti ɔɛ ma: «Kalamɔn, gi kwɛni ga da ɔɛzu, è da kalagi wo soledai zu, naa vɔluma è la zeelɔɔɔɔzu ɔɛzu nuiti ba, kɛɛ da kalagi wosu ga gaamai pɛ, é lo naa ɔa, velei GALA ge pɔ ga nu zɛ la.

²² Bo gi ma mu: Tɔgi vaavɛ nɛi bu ga ade mului zala Wolome masagi Sezaal ma, ɔaa de mina sala ma?»

²³ Kɛɛ Yesu ta-yaava ɔelegɛlegi ɔaani. E ti woogʼaavoteni, é ɔɛ ti ma:

²⁴ «À wali ɔae gila dɛɛ lɛɛ ga ze. Bɛ maaniini ta daasei ka é ma?» Ti googʼaavoteni, ti ɔɛ ma: «Sezaal vɛ.»

²⁵ E ɔɛni ti ma naazu: «Dɛɛmu, nii é ga Sezaal nɔnɔi, à naa ve Sezaal ya, nii é ga GALA nɔnɔi, wo naa ve GALA zea.»

²⁶ Ti la ɔɛni zooni ti ɔa so ná-kpɔɛzugulai tanɔpɛ su bɛbɛi ɔaazu. Kɛɛ tɔun ti laavɔni ga ná-googʼaavotegi, ti maagɛ kpɔ.

Maaɔaalii é lo ɔɔvɛiti buzeɔe vai va saai ya

(Matiyo 22:23-33;

Maleke 12:18-27)

²⁷ Saduseyɛinti ti ʋaani pɔ bɛ. Naati ka ti ɔɛ ɔɔvɛiti ti la wuzɛɔɛzu, ti ʋa ɔɔla saai ya. Ti niima ɔaazaɔɔagi woni da, ti ɔɛ ma:

²⁸ «Kalamɔn, Moize nά-sevɛiti su, ɛ niima levei veeni ade ya, ɛ ɔɛ ma: «Ni zunui ta kɛɛɔɔloin a zaana, anzai bɛ, tama ɛ la doun yɛni ga ʋolubelei, zunui naa maanɛvɛ ga ɛ nά-poanzai zeɪ ga anza, nii a kɛ ɛ kɛɛɔɔloin ma zuwui make.»†

²⁹ Tama, ɔɛɛɔɔloin lɔfela ɔɛni nά. Ma mɔungi vului ɔɛni, ɛ za, ɛ la doun yɛni.

³⁰ Felesiɛi poanzai zeɪ,

³¹ savasiɛi balaa, ti lɔfela pɛ ti kɛni ɔana nɔ, ti pɛ ti za, ti la doun yɛni.

³² Gaaɔelasu, anzanui balaa za.

³³ Siɛgi zu niima ɔɔvɛiti ti wuzɛɔɛzu la, ti ɔɔla saai ya, bɛ ɔa nɔnɔ ɔa ɔɛ ga anzai? Tɔɔzeɪ seivɛ ti lɔfela pɛ bɛ ga anza?»

³⁴ Yesu ti woɔɔaavoteni, ɛ ɔɛ ma: «Niima eteai zu nuɔuseɪti ta anzaiti seizu, anzanuiti ti da zeɪ zinigiti bɛ.

³⁵ Kɛɛ niiti ta zoloo ga ti tɔnɔ zolɔɔ etea niinɛi zu ɛ ʋaazu, ɔɔvɛiti buzeɔɛ ziɛgi zu, ti ɔɔla saai ya, naati ti la mɔ anza zeɔɛ, ti la mɔ zeɪda zini bɛ.

³⁶ Ti la mɔ zooga balaa zaazu, tɔɔzeɪ ta ɔɛ eɔɛ geezuɔɛelaiti. Ta ɔɛ ga GALA dointi, mazolɔɔ ti wuzɛɔɛ, ti ɔɔla saai ya.

³⁷ Moize kulavɛ kelɛma kpezekele ga ɔɔvɛiti ta wuzɛɔɛ, ti ɔɔla saai ya, ga naama wooi maaɔɛle nii ɛ sevɛni, ɛ lo kpɔnɔ goi ʋa, siɛgi zu ɛ Maligii lolisu la ga Abalaame, Izaake, ta Zakɔɔɛ ta-GALAGI.‡

† 20:28 20:28 TSV 25:5. ‡ 20:37 20:37 ɛɔz 3:6.

³⁸ GALA ge la ga gɔvɛiti ta-ĠALA, kɛɛ toġa ga fulu nuiti ta-ĠALAGI. Mazɔlɔɔ nuiti pɛ ta vulua GALA gaazu.»

³⁹ Tɔ kalamɔin tanigaa ti ġeni ma: «Kalamɔn, ɛ bɔvɛ ga pagɔ.»

⁴⁰ Mazɔlɔɔ ti yii la mɔ ġeni lɔɔzu, ti va gaazaġa.

Kilista ta Davide ti yɔġɔzuve

(Matiyo 22:41-46;

Maleke 12:35-37)

⁴¹ Yesu ġeni ti ma: «Toġa ġale, Kilista ġa loli ga Davide mavofodai?

⁴² Tɔɔzei Davide bɔġɔi ġa bosu GALA Sevei ma wuye zɛvɛi zu, ɛ ġɛ ma:

«Maligii GALA ge ġeni Məlīgii ma:

Zɛi zèezazuve,

⁴³ eyɛsu ġɛ è zili nuiti kɛ ga ɖa-ġɔġɔloma anii.»§

⁴⁴ Davide ġa tolisu ga tɔun Maligii, ɛ leve ġale mu, ɛ ɖa ġɛ ga naa mavofodai?»

Tɔ kalamɔinti ta-veelalai

(Matiyo 23:1-36;

Maleke 12:38-40)

⁴⁵ Siɛgi zu bɛbɛi pɛ ge ġeni woilosu la goo ma, Yesu ġeni ná-kaladopoiti ma:

⁴⁶ «À dama ga tɔ kalamɔinti, niiti ti-yiimai ga ti ɖa ziezie seġe wolaiti su, ta ti wɔindai ga ti ɖa ti luɔɔ kɛɛmavɛti. Lɛbiya zeizuvɛti nɛai ti vɛ GALA dɛbi vɛɛiti bu, ta seizu vɔġɔiti fɛti laami wosuvɛti.

⁴⁷ Ti ɖa poanzaiti kɔligiti kula ti ya, ti ɖa GALA fali zuġoozagiti kɛ, nii a kɛ nuɓuseiti ti va ɖa ti ġa. Ta-veelalai wola ġa jɔu ti ma.»

§ 20:43 20:42-43 Guy 110:1.

21

Poanzai ná-GALA kɔɔi
(Maleke 12:41-44)

¹ Yesu ɔ́aazuwuzegeni, é naavolo nuiti ka, ti da ta-veɓeaniiti dɔ GALA kɔɔ anɪɲakai zu.

² E wɛleni ɓalaa, é poanzai gila ka, nii é ɔ́eni ga bala nui, é da wali ɔ́ae go felegɔ lo su.

³ E ɔ́eni ma: «Gè bo wo ma ga gaamai, poanzai tei é ga bala nui, é feeɓe é leve eɓe pɛ ba.

⁴ Mazɔloɔ zɔiti ti waliiti feeɓe, nii ti ɓede la ɔ́ea ba. Kele toun, anee balage, é kɔnɔgi pɛ feeɓe.»

GALA sei ɓelei ɔ́ologolo fai
(Matiyo 24:1-2;

Maleke 13:1-2)

⁵ Nui tanigaa ti ɔ́eni GALA sei ɓelei ɓa pelei zugulazu, ɓelei maaɔɪliai la ga kɔtu ɓapagiti, ta ani ɓapagiti niiti nuiti ti ɓaazu la ga veɓeaniiti. Yesu ɔ́eni ti ma:

⁶ «Foloi tanigaa ta ɓaazu, nii ɔ́ani wo kaazu, kɔtu ɔ́ila kpalaa ge la yega laani ɓɔɔla maazu, ti pɛ ta lokasu.»

Maanɔɔɔiti ta faabaagiti
(Matiyo 24:3-14;

Maleke 13:3-13)

⁷ Ti gaazaɔani, ti ɔ́e ma: «Kalamɔn, yelee ɔ́a naama vai ɓaazu ɔ́eezu la? Naa ɓoluma poogi ma ɓegele ɔ́a nu a kwee da ga naama vaiti ta ga ɓa ɔ́eezu?»

⁸ E ti woɔɔaavoteni, é ɔ́e ti ma: «À dama, nu nɔpe ge mina wo ɔ́aka. Tɔɔzei nu mɔinmɔin ka kpɛte ɔ́isu ga ti ɓa dɔaseigi zu, ti da ɔ́e ma: «Nà ɔ́a gè ga Kilista,» ta «Yeegɔɔalai zeelia!» A mina ɓile ti ɓolu.

⁹ Siɛgi zu wo kɔɔiti maawoo mɛnisu da, ta faa wuuleegiti, à mina lua. Mazɔɔ kɛni naama vaiti ti ɔɛ, kɛɛ naa ɛi é va ɔɛ ɔɛɛzu ga gaabelagi gaamanɔ.»

¹⁰ Naa voluma, é ɔɛni ti ma: «Zii ta ɔa wuzeɔe bɔɔla zii laalɔɔma, masadai ta ɔa wuzeɔe bɔɔla masadai laalɔɔma.

¹¹ Zou ɔali wolaiti ta da ɔɛ, pulu wolaiti ti da loo ada mɔinmɔin, ta ɔɔɔ zeeɔɛti ti da va. Maalua vaiti ta poo golaiti ta da zeɔe geeɔɔlogi zu, ti da va.

¹² «Kɛɛ naati ti va ɔɛ ti ɔɛ, ta wo zo, ti wo wɔinzeɔe, ti li ga woye tukpɔɔaalevezuɔeti, GALA dɛbi vɛɛti bu, ti wo vili kasoiti ga. Ta li ga woye masagiti ta kundigiti kakala nɔun maavele ma.

¹³ Naa ɔa zobogi ve wo vɛ, wo zeele wooi wo ti ma.

¹⁴ A da ɔisu ga wo mina yiizoolɛ ma yeelugɔ ga vɛɛi wa woozuguɔla la.

¹⁵ Mazɔɔ nà daave ta ɔigi ve wo ya, niiti wo zili nuiti ti la zooga losu ti lugɔ, ɔaa ti va maɔaali.

¹⁶ Wo zɔɔ nui, ta wo-ɔɛlointi, naa vɛɛ wa-nuiti ta wo-wɔɔlaiti ba, ta wo ɔwɛɛ, ti tanigaa vaa wo zaama.

¹⁷ ɛɛ pɛ ka wo wɔinzeɔe nɔun maavele ma.

¹⁸ Kɛɛ anɛɛ wo unma undɛɔai gila kpala ge la loa ya.

¹⁹ Wa lona kpaan, wa wo-yɛnvui ɔizo.»

Zeluzalɛme ɔologolo fai

(Matiyo 24:15-21;

Maleke 13:14-19)

²⁰ «Siɛgi zu wo Zeluzalɛme ɔaazu la, maagakugai ga kɔɔɔgiti, à kwɛɛ naazu ga kologolo fai maabuɔa.

²¹ Naazu zɔiti ta ɔɛ Zudé, naati ti vɛla, ti lɛ gizeiti ma. Niiti ta ɔɛ Zeluzalɛme taa zaamavɛ, naati ti ɔɟula taai va. Zɔiti ta ɔɛ kpalagiti su, ti mina ɔale ma taazuɛ.

²² Mazɔɔ naati ta ɔɛɛzu ga GALA ná-dɔɟa wo foloiti, nii a kɛ nii kpɛin sɛvɛai, ti laazeeli.

²³ Naama voloiti su, maanɔɟɔi ɔa ɔɛ koma anzanuiti bɛ ta zɔiti ti ɲiimi veezu, mazɔɔ nimiza wolai ɔa ɔɛ zooi nii zu, ta GALA ná-ziiɟaawanai ɔa ɔɛ su nuɓuseiti ma.

²⁴ Ta za ga boɟa zɔkpɔi, ta ɔɛ ga kɔɔ luɔiti, ti li ga tiye zou ɟilagilagi pɛ su. Zii ɟiligiti ta ɟɔɟɔziɛ Zeluzalɛme zu, eyɛsu zii ɟiligiti ta-yeeɟɛɟalai ɔe.»

*Nu ná-Doun Zunui vaa vai volu
(Matiyo 24:29-31;*

Maleke 13:24-27)

²⁵ «Poogiti ta ɔɛ foloi, alugi ta somideɟaiti su. Zooi ma zii ɟiligiti ta ɔɛ koozuɔili golai zu, ti la kwɛɛga nii ta zoo kɛɛzu, tɔɔzei kpolodɛ lugi va, ta ma lakpatakpa golaiti.

²⁶ Nuiti su ɔa vidi ga maanɔɟɔ wolai va luabai, nii é vaazu zooi ɟɔɔkɔɔlɔma ná pɛ, mazɔɔ geɛɟɔɔgi zu zɛɛiti ta ɲiikpi.

²⁷ Naazu, ta vaazu Nu ná-Doun Zunui ɟaazu, é ɔa va tonaɲiingi maazu ga zɛɛi ta lɛbiya wolai.

²⁸ Siegi zu wo naama vaiti kaazu la, ti tɔɔzei ga ti ɔa ɔɛ, à ɟaalɔ, wo wɔungi wuzɛɟɛ, mazɔɔ wa-unmɔɟi maaɓuɟaa.»

*Kalagi nu a sɔɔ kooleɟoole gului va
(Matiyo 24:32-35;*

Maleke 13:28-31)

29 Yesu faalaali gila boni ti ma, é gɛ ma: «À koolegfoole gului vɛtɛ dɛɛ, ta guluityi pɛ.

30 Siɛgi zu ti lɛnusu la, wa bɔgɔi wo kwɛni naazu ga fogɔi maaɓugaa.

31 Uele nɔ gana é la, siɛgi zu wo niima vaiti kaazu la, ti da gɛ, à kwɛɛ ga GALA ná-masadai maaɓugaa.

32 Gè bo wo ma ga gaamai, yamanii nii la bɛga ga leve, eyɛsu niima vaiti pɛ ti da gɛ.

33 Geeɗɓɔgi ta zooi ta leve, kɛɛ nɔn daawooiti ti la levega pɛ.»

Tɛnɛgi é lo gwɛɛ bɔgɔmai va

34 «À wɛɛ bɔgɔ ma, nii a kɛ wo mina bɔgɔ gɔdaavili ga faa latevegaiti ta dɔɔzodai, naa vɛɛ etea yi-izoolɛiti ba, nii a kɛ niima voloi mina gɔla wo viliba,

35 ga balii gɛvele, mazɔɔ toɗa vaazu eteai gɔɔkɔlɔma, nuɓuseiti pɛ ma.

36 A wɛɛ bɔgɔ ma mu, wo GALA fali gɛ siɛnɔpɛ su, naa gɔ a kɛ wo zɛbɛi zɔɔ, wo zɛ naama vaiti pɛ bu, wo zoo wo lo Nu ná-Doun Zunui gɔkala.»

37 Yesu gɛni ná-foloiti segezu, é da kalagi wo GALA sei vɛɛi wu, kɛɛ kpɔkɔi é gɛni gɔlazu, é li, é ji Wolive wulu belei ma gɔzei ma.

38 Nuɓuseiti ma, ti gɛni vaazu ga sobuzobui GALA sei vɛɛi wu, nii a kɛ ti woilo gooi ma.

22

*Yaavai gili vai Yesu ma
(Matiyo 26:1-5;
Maleke 14:1-2;
Zan 11:45-53)*

¹ Bului nii lɛvɛ la su, naama vɛtii, daaseigi ga Pakegi, naa maa ɣɛni buɣazu.

² Zalaɣa ɣula ɣundiɣiiti ta tɔ kalamɔinti ti ɣɛni kelegele gaizieu, vɛlei ta Yesu vaa la, tɔɔzei ti ɣɛni luazu nuɓuseiti ba.

Zudase yeezei vai Yesu yaava vai wu

(Matiyo 26:14-16;

Maleke 14:10-11)

³ Naama yeedɛɣalai Setana lɔɔni keela puugo maazu felegɔi (12) ɣila su, Zudase, nii ɛ lolisu ga Isekaliyote.

⁴ Zudase liini, ti zoloo su ta zalaɣa ɣula ɣundiɣiiti, naa vɛɛ GALA sei vɛlei maabɛɛ ɣundiɣiiti ba, vɛlei a zoo ɛ Yesu lɔ la ti yeezu.

⁵ Ti wola ɣoozunɛni, ti minazeɣe bɛ ga ti wali ve zea.

⁶ E yeezeini naa wu, ɛ tɔɔzei ga yeedɛɣala vago ɣaiziaa, ɛ va Yesu lɔ ti yeezu, bebei mina faa ɣwɛɛ su.

Yesu ta kaladopoiti

ti Pake daamii ɣɛvele bɛtɛ vai

(Matiyo 26:17-25;

Maleke 14:12-21;

Zan 13:21-30)

⁷ Bului nii lɛvɛ la su, naama vɛti voloi zeelini, yeei ti maanɛni la ga ti Pakegi ma vaala zivoi vaa.

⁸ Yesu Piyɛɛ ta Zan leveni naazu, ɛ ɣɛ ti ma: «À li, wo Pake daamii ɣɛvele bɛtɛ ade vɛ, ade va mi.»

⁹ Ti ɣɛni ma: «Mini ɣa ɛ pɔ ga gi kevele bɛtɛ ná?»

¹⁰ E ɣɛni ti ma: «Wa lɛɛna taazuɔvɛ, wa ɣomi wa zunui ta, zie liɣii unma. A vile polu, pɛlei wuɔvɛ ɛ lɛɛzu ná.

21 «Kɛɛ yàava nui ɔa zeini taɓalii ɔakala, gi ɔa laamii ɔɔma.

22 Tama, Nu ná-Doun Zunui ɔa za, pelei GALA ge deveai la. Kɛɛ maanɔɔi ɔa naama nui luɔɔ, nii é ɔaazu ɔɔzu sili nuiti zeezu.»

23 Ti ɔɔzeini ga ti ɔa ɔɔɔ ɔaazaɔa ga ɔe ɔa é ti zaama, é ɔaazu niima vai ɔeezu.

Be ɔa ɔɔɔai ee pe ba?

24 Maagaalii ta wuzegeni ɔalaa naazu kaladopoiti ɔɔɔzu ga ti ɔa kwee ɔai ɔɔɔai ti zaama.

25 Yesu ɔeni ti ma: «Zii ɔiligiti ta-masagiti ta ɔɔɔ ɔeezu ga ti-maliɔiti, ɔiti ti zeizu nuɔuseiti unga, naati ta lolisu ga faa ɔago ɔee nuiti.

26 Woun, naa ta mina ɔe wo zaama. ɔai ɔɔɔai wo zaama, naa ɔe eɔe doungei. Deve wo nui ɔe eɔe botiɔe nui.

27 Mazɔɔɔ ɔe ɔa ɔɔɔai, ɔai é daamii wo taɓalii ɔa, ɔaa ɔai é maalevebogi wosu? ɔai é daami wosuve kɛɛ? Nà ma, nà wo zaama ga maalevebo nu.

28 «Wa ɔa wo yiilɔa pòlu nà-kpòlɔiti su.

29 Naa ɔa é ba, nà masadai veezu wo ya, pelei Kɛɛ fea la zèa,

30 wa daamii ta kpòlei wo nà-taɓalii ɔa nà-masadai zu, wo zeɔ masa kpòkpògiti ga, wo ɔa Izilayele woloda puugo maazu felegòiti (12) tukpògaaleve.»

*Yesu bo fai ga
Piyee ɔa ɔaazu ɔeezu ba
(Matiyo 26:31-35;
Maleke 14:27-31;
Zan 13:36-38)*

³¹ «Simon, Simon, woilo, Setana wo maavalive ga é wo g̃aavɛ, eg̃ɛvelei molo g̃aavɛɛ nui a d̃a kɛ la.

³² Kɛɛ gɛ GALA falive è vɛ, Simon, nii a kɛ d̃a-
g̃idaalevei mina jɛɛɛ. D̃a ma, d̃a g̃alena ma volu,
è-g̃ɛɛlointi sebelɔ.»

³³ Piyɛɛ g̃ɛni ma: «M̃alig̃ii, k̃ɛvele b̃etɛvɛ ga de li
vɔɔma kasoi g̃a, anɛɛ balaa de za.»

³⁴ Yesu g̃ɛni ma: «Gè bo è ma, Piyɛɛ, tɛɛ zinei la
b̃ɔɛa za, ni è la g̃ɛleni bà, ná zeizu va g̃ɛ sava, ga è la
kw̃ɛɛ.»

*Wali vuu b̃ɔɔi, ta b̃ɔɔi,
naa vɛɛ bog̃a z̃ɔkp̃ɔi va*

³⁵ Naa vɔluma, Yesu g̃ɛni ti ma: «Siɛgi zu g̃ɛ wo
leveni la, wali vuu b̃ɔɔ la wo ya, b̃aa b̃ɔɔ, b̃aa
savala, leeni g̃a wo valani ma?» Ti g̃ɛni ma: «Ani
ñɔpɛ.»

³⁶ E g̃ɛni ti ma: «Kɛɛ niizu, z̃ɔi wali vuu b̃ɔɔ zea,
é sege, z̃ɔi b̃ɔɔ zea balaa, é sege. Z̃ɔi bog̃a z̃ɔkp̃ɔ la
zea, é ná-sege wolai ṽɔdi, é ta g̃ɛya.

³⁷ Gè bo wo ma, kɛni GALA Sɛvɛi zu wooi nii
laazeeli ña-eteai zu, naa g̃a ga: «E g̃aaluni t̃ɔ
kologolo nuiti saama.» Faiti ti woni ña-faa zu, ti laa
g̃a zeeli.»

³⁸ Kaladopoiti ti g̃ɛni ma: «M̃alig̃ii, wɛɛ bog̃a
z̃ɔkp̃ɔ feleg̃ɔ va.» E g̃ɛni ti ma: «Naa kula g̃ɛa su.»

*Yesu GALA fali vai Wolive wulu belei ma g̃izei ma
(Matiyo 26:36-46;
Maleke 14:32-42)*

³⁹ Yesu g̃ulani, é li Wolive wulu belei ma g̃izei
ma, eg̃ɛvelei a d̃a kɛ la p̃ɔɔma. Ná-kaladopoiti ti
vilɛni polu.

⁴⁰ Ti zeeliai ma miná, é ɣɛni ti ma: «À GALA fali, naa ɣa a ke wo mina loo tɛgai zu.»

⁴¹ E maagfoozani ti va, ti yɔɣɔzuve ɣɛ ga kɔtu vili daa ɣila keɣala, é vile niibiɣa, é GALA fali,

⁴² é ɗa ɣɛ ma: «Ee, Kɛɛ, ni ɗa keɛna, soolei ma ɗaawɔi nii maagfooza bà. Kele anɛɛ naa ve, zɪima vai mina ɣɛ, keɛni ɗɔnɔi nɔ.»

⁴³ [Geezuɣeelai ta ɣulani be kelema naazu, é ɗa seɓɛɓɔ.

⁴⁴ Tɛi ziibɔɔi ɣɛni Yesu ma, é ɣaaɓaani GALA falii zu. Ma vɔɗɔi ɣɛni eɣɛɲamai, é ɗa vile peinpein zooi ma.]*

⁴⁵ Kpegai ma ga GALA fali, é wuzegɛni, é ɣale ma kaladopoiti pɔ be, é ti ɣa niizu ziibɔɔi maavele ma.

⁴⁶ E ɣɛni ti ma: «Lee ve wo niizu? A wuzegɛ, wo GALA fali, naa ɣa a ke wo mina loo tɛgai zu.»

Yesu zo fai

(Matiyo 26:47-56;

Maleke 14:43-50;

Zan 18:3-11)

⁴⁷ Yesu ɣɛni de ɓɔɛzu nɔ, eyɛsu beɓɛi unkula. Zudase loni ti luɣɔ, keela puugɔ maazu felegɔi (12) ɣila ge ɣɛni de. E maabuɣani Yesu va ga é neɛne ga daave komagai.

⁴⁸ Yesu ɣɛni ma: «Zudase, daave komagai ɣa è Nu ná-Doun Zunui yaavazu la ɓaa?»

⁴⁹ Yesu ɣoba nuiti ti naama vai ɣaai ma, nii é ɣɛni vaazu ɣɛɛzu, ti ɣɛni ma: «Màliɣii, ɣá zoo gi boɣa zɔkpɔi vili ɓaa?»

* **22:44 22:43-44** Wooi niiti ti [] kpaku felegɔiti zɔɣɔzu, naati ti la seɓe wɔɓɔmai tanigaa zu.

⁵⁰ Ti gila ge bogɔa zɔkpɔi vilini zalaɔa gɔla gundigɔi wolai ná-duɔi ma, é naa yeezazu vele woiɔi leve ba.

⁵¹ Kele Yesu kpɔei zegeni, é gɛ ti ma: «À ze ná gana!» E yeevɔɔɔguni zunui naa woiɔi va, é keɛɛ.

⁵² Naa voluma, Yesu gɛni zalaɔa gɔla gundigɔiti ma, ta GALA sei veleɔi maaɔɛɛ gundigɔiti, naa vee totuɔɔiti ba, ti vaani daaloɔɔma: «Wo vaave ga bogɔa zɔkpɔiti ta kpekpe kpugaiti, eɔe toosu nu zo faa?

⁵³ Folo-o-folo gè gɛa wo va GALA sei veleɔi ma ɔoizuvɛ, wo la sɔni názu. Kele yeeɔɔɔgalai nii ga ga wɔnɔ, é gɛ ga kpidii ná-zobogi nɔnɔ.»

Piyɛle gɛle vai Yesu va

(Matiyo 26:57-58, 69-75;

Maleke 14:53-54, 66-72;

Zan 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Ti Yesu zoni, ti lii la zalaɔa gɔla gundigɔi wolai ná-koizuvɛ. Piyɛle vileni ti volu ɔoozama.

⁵⁵ Tei ti abui ɔaazoni koi zaamave, ti zeɔi ma, Piyɛle zeini ti zaama.

⁵⁶ Botiɔe anzanu gila ge kaani zeini abui ɔoba, é ɔaazulo ba, é gɛ ma: «Zunui nii balaa gɛni ba.»

⁵⁷ Kele Piyɛle zegeni ga, é gɛ ma: «Anzanu, gè la zunui nii ɔweɛ.»

⁵⁸ Ná tago keai ma, tagili ge kaani, é gɛ ma: «Da balaa, da ga niima nuiti ti ta.» Kele Piyɛle gɛni ma: «Gè la ga ti ta.»

⁵⁹ Ná tago keai ma, tagili ge maaɔakpani, é gɛ ma: «Gaamazu, zunui nii balaa gɛni ba, tɔɔzei toɔa ga Galilé nu.»

⁶⁰ Kele Piyɛle gɛni ma: «Gè la volɔ kwɛni nii è bosu.» Gaamago nɔ, é yenɔi ɔɔɛzu, tɛɛ zineɔi ɔɔɛ.

⁶¹ Maligii latini, é wɛɛ Piyɛɛ va. Piyɛɛ gɔgi looni Maligii wooi zu, nii é boni ma ga: «Za, tɛɛ zinei va gɛ é bɔɛ, da vaazu gɛɛzu bà ná zeizu gɛ sava.»

⁶² E ɖulani, é wɔɔ ga gola.

Salavusuiti ti jɛɛɖula vai Yesu zu

(Matiyo 26:67-68;

Maleke 14:65)

⁶³ Nui niiti Yesu ɖɛni ti ya, ti ɖɛni jɛɛɖulazu su, ti da doɖa.

⁶⁴ Ti ɖɛni seɖei vɛɛzu gaazu, ti da gaazaɖa, ti da gɛ ma: «Bɛ ɖa é è loɖaai? Naama nui lɛ ga giye!»

⁶⁵ Ti woo jɔu mɔinmɔin kiligaa woni daalɔɖoma.

Yesu tukpɔɖaaleve nu wolaiti kakala

(Matiyo 26:59-66;

Maleke 14:55-64;

Zan 18:19-24)

⁶⁶ Geelaalaogai ma, nuɔuseiti ta-lotugɔiti ta zalaɖa ɖula ɖundigɔiti, naa vɛɛ tɔ kalamɔinti ba, ti ɖaaleɛni ba, ti li ga Yesu ta-lukpɔɖaalevezuve,

⁶⁷ ti gɛ ma: «Ni da ɖa è ga Kilista, naa wo gi ma.» Yesu gɛ ti ma: «Gè bo pa de wo ma, wo la laa nùn da,

⁶⁸ ni nà ma, nà wo ɖaazaɖana, wo la gòɖaavotega.

⁶⁹ Kɛɛ za voluma, Nu ná-Doun Zunui ɖa gɛ zeini Zɛbesu GALAGI yeezazuve.»

⁷⁰ Ti ɖɛni ma: «Da ga GALA Doun Zunui mu ɔaa?» E ti wooɖaavoteni, é gɛ ma: «Wa ɔɖɔi wo boga, wo gɛ nà ve.»

⁷¹ Ti ɖɛni ɔɖɔ ma: «Ada ɔɖɔi ade mɛniga da. Zeele ɔɛgele ɖa ade ɔɛɛi ba niina?»

23

Yesu ɣɛɛ vai Pilate ɣakala

(Matiyo 27:1-2, 11-14;

Maleke 15:1-5;

Zan 18:28-38)

¹ Ti pɛ ti wuzɛɣeni ɔɔɔma, ti li ga Yesu Pilate ɔɔ.

² Ti tɔɔzeini miná ga maalɔa, ti ɖa ɣɛ ma: «Gi zunui nii zogɛ, é ɖa ɣá-nuɔuseiti kaka, é ɣɛ naati ti mina mului zala Sezaal ma, tɔ vɔlɔ é ɣɛ toɣa ga Kilista, masagi.»

³ Pilate gaazaɣani, é ɣɛ ma: «Da ɣa è ga Zuifuiti ta-masagi?» Yesu gooɣaavoteni, é ɣɛ ma: «Da ɔɔɣoi è boga.»

⁴ Pilate ɣɛni zalaɣa ɣula ɣundigɣiti ma, ta beɛɛiti: «Gè la peelalazu nɔpɛ kaazu zunui nii va.»

⁵ Kɛɛ ti maaɔakpani, ti ɣɛ ma: «Toɣa nuɔuseiti kalasu ga kpakagi. E zoni Galilé yooi zu, é levetevɛ Zudé yooi zu ná pɛ, é zeeli vɛ.»

Yesu Elɔde ɣakala

⁶ Pilate naa mɛnigai ma, é gaazaɣagi woni, ni zunui nii ɣa ga Galilé nu.

⁷ Kwɛɛgai ma bɛ ga naa ɣa Elɔde ná-kuɣui zu, é Yesu leveni naa ma. Elɔde ɣɛni ɔalaa Zeluzalɛme naama zɛɣi zu.

⁸ Elɔde Yesu ɣaai ma, gola ɣoozunɛɛni, mazɔlɔɔ kaite wɔin ɣɛni ma ga é Yesu ɣa, tɔɔzei naa maa-wooi va, é mɛnini, é ɣɛni pɔ ga é naa ná-laavɔɔ vai ta ɣɛɛzu ɣa.

⁹ E lɛbini Yesu ɣaazaɣasu, kɛɛ naa la ɣɛni gooɣaavoteni ga woo ɣila kpalaa.

¹⁰ Zalaɣa ɣula ɣundigɣiti ta tɔ kalamɔinti ti ɣɛni ná nɔ ga ti ɖa Yesu maalɔ ga zɛɛi.

¹¹ Elɔde ta ná-salavusuiti ti belɛlalani. Ti nɛɛɣulaai ma su, ti seɣe vɔpɔgi looni kɔba, ɛ teve Pilate ma.

¹² Naama voloi Pilate ta Elɔde ti ɣeni ga bɔɔlamaiti, teigiti ti zilini ga bɔɔ mɔungi zu.

*Yesu zaa vai leve vai
(Matiyo 27:15-26;*

Maleke 15:6-15;

Zan 18:39–19:16)

¹³ Pilate zalaɣa ɣula ɣundigɛiti gaalɛni ba, ta kundigɛiti, naa vɛɛ nuɔuseiti ba,

¹⁴ ɛ ɣe ti ma: «Wo vaaɔe ga zunui nii pɔ, wo ɣe toɣa nuɔuseiti kakasu. Tama gɛ gaazaɣaga wo ɣaazu, gɛ la sɔ nɔpɛ kaani naama vaiti pɛ su, niiti wo maalɔzu su.

¹⁵ Elɔde ɔalaa ge la sɔ kaani ba, mazɔɔ ɛ tevege gi ma volu. Gaamazu, zunui nii la faa nɔpɛ kɛni, nii nu ɣa paa su.

¹⁶ Nà kɛɛzu, ti doɣa nɔ ga kpakɔi, naa vɔluma gɛ pile.»

¹⁷ [Feti ɣilagilagi pɛ su, kɛni ɛ ɔena kasɔɣa nu ɣila pile ti vɛ.]*

¹⁸ Kɛɛ ti pɛ ti ɣeni ma, vɔɔma: «Zunui nii va, ɛ Balabase vile gi vɛ.»

¹⁹ Zunui naa vilini kasoi ɣa wutugi maavele ma, ɛ vilini taazuɔe, ta nu vaa vai.

²⁰ Kɛɛ tei wɔin ɣeni Pilate ma ga ɛ Yesu vile, ɛ ɔɛni volu bebei vɔ.

²¹ Kɛɛ ti ɔainni, ti ɣe ma: «Kpado! Kpado saa wului ma!»

* **23:17 23:17** Wooi niiti ti [] kpaku felegɔiti zɔɣɔzu, naati ti la sɛvɛ wɔlɔmai tanigaa zu.

²² Pilate ɣɛni ti ma, ná zavasiɛi zu: «Faa ɲɔi ɔɛgele ɔa é keai? Gè la sɔ nɔpɛ kaani ba, nii nu ɔa paa su. Nà vaazu keɛzu mu, ti doɔa ga kpakɔi, naa vɔluma gè pile.»

²³ Kɛɛ ti wola laaɔakpani ma ga kpee wolai, ti ɣɛ ma kɛni é ɔaɔ saa wului ma. Ti-wooi ɣɛni liizu ga ɓikpiga.

²⁴ Pilate deveni ga nii ti suvalizu, é naa ɣɛ ti vɛ.

²⁵ E naama nui vilɛni, nii ti maɔaazaɔaboni, nii é ɣɛni kasoi ɔa wutu fai ta nu vaa vai zu. Kɛɛ é Yesu ɔɔni ti yeezu, ti-yiimai ɣɛ la.

Yesu ɔaɔ vai saa wului ma

(Matiyo 27:32-44;

Maleke 15:21-32;

Zan 19:17-27)

²⁶ Tɛi ti ɣɛni liizu la, ti zunui ta ɔaani, é ɔa zeɣɛ kpalagaɔɛ, Silɛne nu ɣɛni de, daaseigi ga Simon. Ti soni, ti Yesu zaa wului la kɔma ga é vilɛ da naa vɔlu.

²⁷ Nuɔusei ma vɛbɛ wolai vilɛni polu, ta anzanu-iti, naati ti ɔa yiilaɔɛti doɔa, ti ɔa ɔɔɔ maawɔin ná-faa zu.

²⁸ Yesu latini ti ma, é ɣɛ ma: «Zeluzalɛme anzanu-iti, à mina wɔɔ bɛ, kɛɛ à wɔɔ ɔɔɔ vɛ ta wo-lointi bɛ.

²⁹ Tɔɔzei foloi tanigaa ta vaazu, toɔa wo ga: «Undaanɛ nu ɔa ga doun zɔɔɔtala anzanu-iti, ta niiti ti la ɔɔɔ loun zɔɔɔni, ti la ta laani ɔɔɔ ma.»

³⁰ Naama ziɛgi zu nuiti ta ɔa ɣɛ gizeiti ma: «A loo gi ma,» ti ɔa ɣɛ gize goiti ma: «A gi maalɔɔɔful!»†

³¹ Mazɔɔɔ ni nii ɔa ɣɛɛzu ga gulu wundui, lee ɔa é vaazu ɣɛɛzu ga gulu vɔɔi?»

† 23:30 23:30 Woz 10:8.

³² Naama yeedɛɖgalai nɔ zu, ti ɖeni liizu ga faa ɲou ɖe nu felegɔ, ti vaai vai zu vɔɔma ta Yesuni.

³³ Ti zeelii ma, naama ade ná laaseigi ga «Unkala Kae», ti kpadɔni miná saa wului ma. Ti ti ɖadɔni vɔɔma saa wuuiti ma ta faa ɲou ɖe nu felegɔ, gilagi ɖeni zeezazu velei, zɔi ɖe kɔvɛzu velei.

³⁴ Yesu ɖeni ma: «Kɛɛ, ti zuvaaye, tɔɔzei nii ti keɛzu, ti la kwɛɛ.» Salavusuiti ti ná-segeiti gaagwɛeni va ga kpakutoomai.

³⁵ Nuɔusei ɖeni lɔni, é da wele. Kundigɛti mu ti ɖeni ɲɛɖɖulasui ɖɛɛzu, ti da ɖe ma: «É zɔiti ki-zoga, é ɔɔɖɔ ɖizona, ni toɖa ga Kilista, GALA ná-ziimazeɖegi!»

³⁶ Salavusuiti balaa ti ɖeni ɲɛɖɖulazu su, ti maabugani ba ga ti dɔɔ ɔɔdai ve zea.

³⁷ Ti da ɖe ma: «Ni da ga Zuifuiti ta-masagi, ɔɔɖɔ ɖizona!»

³⁸ Sevei ɖeni balaa un maazuve ga: «Nii ɖa é ga Zuifuiti ta-masagi».

³⁹ Faa ɲou ɖe nu felegɔi niiti ti ɖeni saa wului ma, naa ɖilagi ɖeni poomusu, é da ɖe ma: «Da lei è va ɖe ga Kilista baa? Ƴɔɖɔ ɖizo dɛɛ, da ɔɔɖɔgoi, è gá balaa, gi ɖizo!»

⁴⁰ Kele ɔɔɔlai zeli lɔni ma, é ɖe ma: «È la luazu GALA ba, ɖei da balaa è niima zii veelala ɖilagi zu?»

⁴¹ Dɔnɔi zɔlege, tɔɔzei da naa zɔɔɔsu, nii soloogai da-ɖɛɛwotiiti ma, kele tɔun nɔnɔi, é la faa ɲou nɔpe keɛni.»

⁴² Naa vɔluma é ɖeni ma: «Yesu, ɖize sù, siegi zu è vaazu la da-masadaɪ zu.»

⁴³ Yesu goɔɖaavoteni, é ɖe ma: «Gè bo è ma ga gaamai, da ɖe bà za nɔ, GALA ná-taa vagɔi zu.»

Yesu zaa vai
(Matiyo 27:45-56;
Maleke 15:33-41;
Zan 19:28-30)

⁴⁴ Folo gaalɔgai ma zɛgi zu, kpidii vɛɛni zooi zu ná pɛ, eyɛsu lɛlɛi zavasɛi ma kpɔkɔ voloi.

⁴⁵ Foloji dɔɔni ma, GALA sei vɛlɛi wu ɣwɛpele segezugoozagi valini su fele zaamazuvɛ.

⁴⁶ Yesu kpɛɛ wolai looni, é ɣɛ ma: «Gɛɛɣɛ, ná zɛnvui ɣalivaazu é ma.»[‡] Naama wooiti boga voluma, zii looni.

⁴⁷ Wɔlɔme zalavusu ɣundigɛi fai naati kaai ma, niiti ti ɣɛɛni, é lɛbiyai veeni GALA bɛ, é ɣɛ ma: «Gaamazu, zunui nii ɣɛa ga telebo nu.»

⁴⁸ Bɛbɛi niiti ti vaani nu vaazuvɛ miná ɣaazu, ti ɣaleni ma ga gaazugɛlii, ti da yiilavɛti doɣa.

⁴⁹ Yesu ɣaazuɣwɛɛgiti pɛ, ta anzanui niiti ti ɣɛni polu, kaite é zo Galilé yooi zu, naati ti loni ɣoozama, ti da naama vaiti ka, niiti ti ɣɛni ɣɛɛzu.

Yesu maaɣulu vai
(Matiyo 27:57-61;
Maleke 15:42-47;
Zan 19:38-42)

⁵⁰ Zunu ɣila ge ɣɛni tukpɔɣaaleve nu wolaiti saama, daaseigi ga Zozɛfe, é ɣɛni ga nu vago ta telebo nu,

⁵¹ ná-taazuvɛ ɣɛni ga Zuifu laai nii daa ga Al-imaté, é la ɣɛni yeezeini bɔɔlaiti ta-leveli ta ma ɣɛɛwotiiti bu, é ɣɛni GALA ná-masadai maaɔɔunsu kitogi zu.

⁵² E liini, é Yesu ma voomai maavali Pilate ma.

[‡] **23:46 23:46** Guy 31:6.

⁵³ E kulani saa wului ma, é maavelevele ga geze zefei, é da kaba niinei ta zu, nii bōai fasai va, ve nu nōpe ge la de laani ná.

⁵⁴ Dooḡo foloi ma ḡevele βete voloi ḡeni de, dooḡo foloi ḡenina tōzeizu.

⁵⁵ Anzanui niiti ti yēni Yesu volu, kaite é zo Galilé yooi zu, naati ti vileni Zozefe volu, ti kabai vete, ta velel Yesu ma voomai laai la su.

⁵⁶ Ti ḡaleni ma, ga ti tufa maku neenegi ta gulō maku neenegiti kpete. Dooḡo foloi ti looḡoni, eḡevelei devei bogai la.

24

*Yesu wuzegē vai,
é ḡula saai ya
(Matiyo 28:1-10;
Maleke 16:1-8;
Zan 20:1-10)*

¹ Dōḡōi ma volo mōungi sobuzobui, ti liini ka-balave ga tufa maku neenegiti, niiti ti ti βetēni.

² Ti kōtui ḡilikiligai ḡaani, seḡeai kabai la.

³ Ti lōni su, keḡe ti la ḡeni Maligii Yesu ma voomai ḡaani su.

⁴ Tei ti ḡidaavilini ga naama vai, zunu felegō ḡulani keḡema ti ve, ti ḡōba zefēiti ti ḡeni volozi.

⁵ Dualuagi maavele ma, ti unpileni zooi ma. Naati ti ḡeni ti ma: «Leeni ve zōi é vulua, wo naa ḡaiziezu ḡōvēiti saama?

⁶ E la mō ve, é wuzegēa, é ḡula saai ya. A ḡitoo gooi zu, keai ma wo va Galilé yooi zu,

⁷ é ḡeni ḡēezu ma: «Kenī ta Nu ná-Doun Zunui lō kotoba nuiti zeezu, é βadō saa wului ma, foloi zavasiei é wuzegē, é ḡula saai ya.» »

⁸ Ti-ŋi ge looni naazu Yesu wooiti su.

⁹ Ti zegeni kabalave, ti li, ti naa pe bo kaladopo puugo maazu gilagiti ma (11), ta zoiti pe ma.

¹⁰ Niiti ti naama vaiti boni keelaiti ma, ti ŋeni ga: Magedala nui Mali, ta Zane, naa vee Zake dee Mali va, ta anzanu giligiti zoiti balaa ti ŋeni ti volu.

¹¹ Kele naama wooiti ti ŋeni ti gaazu egɛ kpɔɛ naka, ti la ŋeni laani anzanui naati gooi la.

¹² [Kele Piyele wuzegeni, é bize, é li kabalave. E unmaalaagai ma, é la ŋeni ani gili kaani, keni sege zakpaiti no. Naa volu, é zegeni ná, daavɔai ga naama vai, nii é ŋeni.]*

*Yesu gula vai kelema
kaladopo felegɔiti be
(Maleke 16:12-13)*

¹³ Naama volo gilagiti no, kaladopo felegɔ ŋeni liizu taa goi ta zu, ná laa ga Emawuse. Ná maagoozani Zeluzalame va ga kilo puugo maazu felegɔ (12) gɛgala.

¹⁴ Ti ŋeni yepɛzu ga naama vaiti pe, niiti ti levegai.

¹⁵ Ti gɛai ma yepɛzu, Yesu boɔɔgoi maaɓugani ti va, ti da li vɔɔma.

¹⁶ Kele ti gaazumaaɓidini ga ti mina kwɛɛ.

¹⁷ Yesu ŋeni ti ma: «Wa-yepɛ wooiti ta ga begele, wo ti wosu, wo da zie?» Ti loni kpɛ, ti gaazugiliai.

¹⁸ Ti gila ge ŋeni ná, nii daa ŋeni ga Kelewopase, naa googaavoteni, é gɛ ma: «Da gila no ga è nii wosu Zeluzalame, è la kwɛɛ, nii keai niima voloiti?»

* **24:12 24:12** Wooi niiti ti [] kpaku felegɔiti zoɔɔzu, naati ti la seve wolɔmai tanigaa zu.

19 Yesu gɛ ma: «Bɛgele ɔa ga naa mu?» Ti gooɔaavoteni, ti gɛ ma: «Nii keai é vile Nazalɛte nui Yesu va, nii é ɔea ga GALA goo wo nu, zɛbei ba keɛwotiiti ta kpɔɛzugulaiti su, GALA ta nuɔuseiti pɛ gaazu.

20 Gá-zalaɔa ɔula ɔundigɛiti ta gá-ɔundigɛiti ti tevege ga ti peelala ga ti paa, ti kpadɔ saa wului ma.

21 To ɔa gi-ɔi ge ɔea ba ga toɔa Izilayeɛle unmoɔ. Keɛ weɛ niima vaiti keɛve ma voloi zavasie ɔa ga za.

22 Gaama ve ga, anzanui tanigaa niiti ti gi zaama, ti gi laavɔɔve. Ti liiɛ kabalaɛ gosui,

23 keɛ ti la ma voomai ɔaani. Ti ɔalege ma, ti gɛ geezugɛelaiti kulaɛ ti ve keɛma, naati ti gɛ ti ma: «Toɔa vulua.»

24 Gi zaama, nui tanigaa liiɛ kabalaɛ, ti faiti ka nɔ, velei anzanuiti ti bogai la, keɛ ti la to ɔɔɔi ɔaani.»

25 Názu ɔa Yesu ɔeni la ti ma: «Ee, wa vaa ɔaɔaazu baave! Wo nekege ti laazu naa la, nii GALA goo wo nuiti ti bogai!

26 Kilista maa la ɔeni neɛni, é va ɔɔɔ ɔana, aisa é va le ná-lebiyai zu ɔaa?»

27 Naa vɔluma, nii kpein GALA Seɛi bogai, é vile to ɔɔɔi va, é toɔzeini ga naa yɔɔɔzulea ga tiye, é toɔzei Moize ná-seɛiiti ma, é li GALA goo wo nui zoiti ta-zɛɛiiti pɔ.

28 Ti zeeliai ma taa loave, ve ti ɔeni liizu ná, Yesu kulani ege a gɛ liizu poun.

29 Keɛ ti vɔɔnɛni ba, ti gɛ ma: «Ye gi ɔoba, foloi ɔana li, fitili ɔana pɛɛ.» E leɛni peɛi wu naazu ga é ye ti ɔoba.

30 Ti gɛai ma daamii wosu taɓalii ɔa, ɛ ɓului zegeni, naa vɔluma kpegai ma ga mama fee GʼALA falii wo, ɛ galeɔaleni, ɛ fe ti ya.

31 Názu ɔa ti-ɔaazuveti ti zegeni la ma, ti kwɛɛ, kelɛ ɛ jɛɛleni ti ɔaazu.

32 Ti ɔeni ɓɔɔ ma: «Koozunɛɛi ɔeni de ve, siegi zu ɛ ɔea GʼALA seveiti zɔɔzuleɛzu la ga deye pelei zu.»

33 Ti wuzegeni naama yeeɔɔɔalalai nɔ, ti ɔale ma Zeluzalɛme, ti kaladopo puugo maazu ɔilagiti (11) ka, ta niiti ti ɔeni ti va.

34 Naati ti ɔe ti felegɔ ma: «Maliɔii wuzegɛa, ɛ ɔula saai ya ga ɔite, kulave keɛma Simon ve.»

35 Tiya ɓalaa ti naa zuɔulani, nii ɛ ɔɛni pelei zu, ta velei ti kwɛɛni da, siegi zu ɛ ɓului galeɔaleni la.

*Yesu ɓɔɔ lɛɛ vai ga
kaladopo puugo maazu ɔilagiti (11)*

(Matiyo 28:16-20;

Maleke 16:14-18;

Zan 20:19-23;

Kɛɛwotiiti 1:6-8)

36 Ti yɛni nɔ naama ɓɛiti bosu de, eyɛsu Yesu ɓɔɔgoi lo ti zaama, ɛ ɔe ti ma: «Ziileigi ɔe wo ve.»

37 Dualua golai leveni ti zu, ti ɔeni kaazu ga ti zɛnvui ta ɔa.

38 Kelɛ Yesu ɔeni ti ma: «Lee ve wo yiiɓɔɔzu? Lee vaa zu ineinegi wo ɔisu?

39 A weɛ lɛɛ zɛɛi ta kɔɔiti ba, na ɓɔɔɓɔɔgi ve. A vɔɔɔu bɔ, wa kwɛɛ, tɔɔzei kɔɔ ge la zɛnvui ma, kae la su ga kɛvelei.»

40 E naama woiti bogai ma, ɛ zeeiti ta kɔɔiti deɛni ga tiye.

⁴¹ Tɛi ta ɣoozunɛɛi zu, ti la ɣɛni dɛ laani da, ta ti laavɔai, ɛ ɣɛni ti ma: «Daamiani ka wo ya vɛ?»

⁴² Ti kale mɔgai ma buɖa ɣila feeni zea.

⁴³ Ti ɣaazuyɛni ba, ɛ seɣe, ɛ mi.

⁴⁴ Naa vɔluma, ɛ ɣɛni ti ma: «Naama vaiti ka ɣɛ ɣɛni ti wosu wo ma, ade ɣɛai ma va, ga fai kpein ɛ zɛvɛni nà-faa zu Moize ná-tɔgi zu, ta GALA goo wo nui ti ta-zɛvɛiti su, ta GALA Sɛvɛi ma wuyɛiti su, ti laa ɣa zeeli.»

⁴⁵ E ti-ɣigiti daalaoni názuve, nii a kɛ ti GALA sɛvɛiti gaɖa.

⁴⁶ E ɣɛni ti ma: «Naa ɣa ɛ zɛvɛni GALA Sɛvɛi zu ga: Kilista a la ɔɔɔ, foloi zavasiei ɛ wuzegɛ, ɛ ɣula saai ya.

⁴⁷ Daaseigi zu, nu zie vele maavalibo fai ta kotoi ma zuvaayɛgi ma wooi laa ɣa zeeli ziiti pɛ ma, ɛ tɔɔzei Zeluzalɛme ma.

⁴⁸ Wa ga naama vaiti ma zeelei.

⁴⁹ Nà vaazu naa levesu wo ma, nii Kɛɛ minazeɣeai la. Kɛɛ kɛni dɛ wo yɛ Zeluzalɛme taazuve, eyɛsu wo zɛbɛi zɔɔɔ, ɛ zɛɣe geezuve.»

Yesu lɛ vai geeɣɔlɔgi zu

(Maleke 16:19-20;

Kɛɛwotiiti 1:9-11)

⁵⁰ E lɔni ti luɖɔ, eyɛsu ti maaɖuɖa Betani va, naa vɔluma ɛ yɛɛiti buzɛɣɛni, ɛ tuya loo ti vɛ.

⁵¹ Kɛai ma tuyai loozu ti vɛ, ɛ zɛɣɛni ti va, ɛ lɛ geeɣɔlɔgi zu.

⁵² Tiya mu, ti begai ma ga dɛbi, ti ɣalɛni ma Zeluzalɛme ga koozunɛ wolai,

⁵³ sienɔpɛ su ti ɣɛni nɔ ɣɔ GALA sei vele wu, ti da GALA mama.

GALA Daawoo Z_{ευε}i
Portions of the Holy Bible in the Toma language of
Guinea
Des portions de la Sainte Bible dans la langue de la
Guinée Toma

copyright © 2023 Pioneer Bible Translators and The Bible Society in
Guinea-Conakry

Language: Toma

Translation by: Pioneer Bible Translators

Texte copyright © 2023 Traducteurs Pionniers de la Bible et Alliance
Biblique en Guinée.

Cette œuvre est mise à disposition selon les termes de la Licence Creative
Commons Attribution - Pas d'Utilisation Commerciale - Pas de Modification
4.0 International.

This translation is made available to you under the terms of the Creative
Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in
any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are
licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses,
please contact the respective copyright owners.

2025-07-09

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 8 Jul 2025 from source files
dated 9 Jul 2025

95f995fa-1e05-5170-a262-d0f7dabeeddf